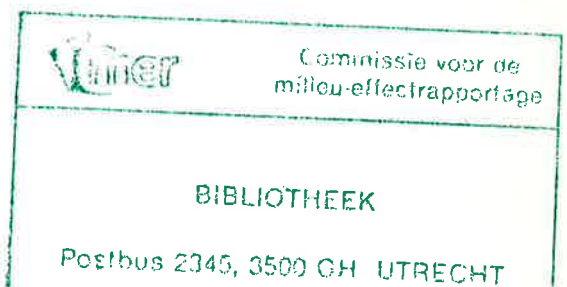

MILIEU-EFFECTRAPPORTAGE

45a

JAARVERSLAG VAN DE COMMISSIE VOOR DE MILIEU- EFFECTRAPPORTAGE OVER HET JAAR 1993

Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer
Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij

Publikatie van het Ministerie van
Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening
en Milieubeheer

Copyright: © 1994

Verkoopprijs f 20,00

Uitgaven in deze reeks
zijn schriftelijk te bestellen bij

Distributiecentrum VROM,

Postbus 351,

2700 AJ Zoetermeer

distributiecode: 6181/112

Een lijst van eerder in deze reeks verschenen
uitgaven treft u aan op het omslag van deze
publikatie.

commissie voor de milieu-effectrapportage

Aan de Staatssecretaris van Landbouw,
Natuurbeheer en Visserij
dhr. drs. J.D. Gabor
Postbus 20401
2500 EK 's-GRAVENHAGE

Aan de Minister van Volkshuisvesting,
Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer
dhr. J.G.M. Alders
Postbus 20951
2500 EZ 's-GRAVENHAGE

uw kenmerk

uw brief

ons kenmerk

U064-94/Go/ao/9.2

onderwerp

Jaarverslag Commissie voor de
milieu-effectrapportage

Utrecht,

24 januari 1994

Het presidium van de Commissie voor de milieu-effectrapportage heeft het genoegen u hierbij, in overeenstemming met artikel 2.18 van de Wet milieubeheer, het jaarverslag over 1993 aan te bieden.

Voor een weergave van de belangrijkste werkzaamheden en ervaringen van de Commissie in 1993 verwijs ik u naar de samenvatting.

drs. J.J. Scholten
secretaris

ir. P. van Duursen
voorzitter

VOORWOORD

Het jaar 1993 is weer gekenmerkt door een hoog activiteitsniveau. Commissieleden en secretariaatsmedewerkers hebben hard gewerkt aan de kwaliteit van de adviezen. Het bewaken van die kwaliteit is en blijft de belangrijkste zorg. Efficiënt en effectief gebruik van tijd is daarbij van groot belang.

Met haar richtlijnenadviezen kan de Commissie een bijdrage blijven leveren, enerzijds aan de kwaliteit van het MER, anderzijds aan de toegankelijkheid ervan.

Het is een voortdurende uitdaging in de adviezen de juiste balans te vinden tussen de technische inhoud en het raakvlak met de bestuurlijke verantwoordelijkheden.

Van groot belang is dat de initiatiefnemer het nut van het instrument m.e.r. erkent. Dat blijft de voorwaarde voor het welslagen van de m.e.r.-procedure als onderdeel van het gehele besluitvormingsproces. Blijven werken aan dat erkenningsproces is nog steeds wenselijk.

In 1993 zijn de eerste landinrichtingsprojecten gestart. Naast deze nieuwe categorie is ook, zij het op proefbasis, advisering van Ontwikkelingssamenwerkingsprojecten onder de paraplu van de Commissie gekomen. Deze advisering wordt organisatorisch en budgettair scherp gescheiden van de Nederlandse activiteiten, waarbij echter wel gezorgd wordt voor een maximale kennis- en ervaringsoverdracht. De eerste projecten bevestigen de waarde van de ingezette Nederlandse ervaring, maar tonen ook aan dat de formulering van de adviezen toegesneden dient te zijn op de volledig andere wensen en behoeften dan in Nederland. De eerste indicatie is wel dat het MER als sturingsmechanisme ook hier van groot belang kan zijn.

Met de verdere uitbouw van bestaande en nieuwe verantwoordelijkheden belooft 1994 een interessant jaar te worden.

ir. P. van Duursen,
voorzitter van de Commissie voor de m.e.r.

INHOUDSOPGAVE

Pagina

Samenvatting	1
Summary	5
DEEL 1 OVERZICHT VAN WERKZAAMHEDEN	
1. Inleiding	11
2. Uitgebrachte adviezen	12
2.1 Kwantitatieve ontwikkelingen	12
2.1.1 Aantal adviezen	12
2.1.2 Overzicht van procedures	14
2.1.3 Bevoegd gezag en initiatiefnemer	15
2.1.4 Typen projecten	15
2.2 Gegevens over adviezen	17
2.2.1 Adviezen voor richtlijnen	17
2.2.2 Voortoetsing en beoordeling van concept-MER'en	20
2.2.3 Toetsingsadviezen	21
2.2.4 Ontheffingsadviezen	22
2.2.5 Overige adviezen	22
3. Overige werkzaamheden en ontwikkelingen	24
3.1 Ontwikkelingen in de m.e.r.-regeling	24
3.1.1 Inwerkingtreding van de Wet milieubeheer en Algemene wet bestuursrecht	24
3.1.2 Herziening Besluit m.e.r.	24
3.1.3 Provinciale m.e.r.-verordening Waddengebied	24
3.2 Overeenkomst met het Directoraat-Generaal Internationale Samenwerking	25
3.3 Cursussen, seminars en workshops	25
DEEL 2 ERVARINGEN VAN DE COMMISSIE MET M.E.R.	
4. Vergelijking van alternatieven	31
4.1 Inleiding	31
4.2 Welke vragen moet een vergelijking beantwoorden	31
4.3 Handreikingen voor vergelijken van alternatieven	32
4.4 Het opstellen van een tabel	35
4.5 Presentatie	37
4.6 De keuze tussen compleetheid en overzichtelijkheid	37
4.7 Overzicht van de belangrijkste aanbevelingen	38
5. Toegevoegde waarde van m.e.r. bij recreatie-projecten	39
5.1 Feiten en cijfers	39
5.2 Balans	40

6. Het MER op maat: informatie voor de besluitvorming	43
6.1 Inleiding	43
6.2 Gedetailleerdheid en abstractieniveau	43
6.3 Toespitsing van het MER op belangrijke gevolgen voor het milieu	44
6.3.1 Kleine inrichtingen	44
6.3.2 Aanscherping milieunormen	45
6.4 Reikwijdte van besluit en m.e.r.; spanningsvelden en oplossingen	45
6.4.1 Praktische oplossingen	46
6.4.2 Juridische oplossing: verruimde beslissingsgrondslag	47
6.5 Rol van de Commissie voor de milieu-effectrapportage	48

DEEL 3 BIJLAGEN

- Bijlage 1. Lijst van leden van de Commissie voor de milieu-effectrapportage in 1993, met woonplaats
- Bijlage 2. Lijst van personen, die tot nu toe zijn opgetreden als adviseur van de Commissie, met woonplaats
- Bijlage 3. Samenstelling van het presidium en secretariaat van de Commissie voor de milieu-effectrapportage in 1993
- Bijlage 4. Samenstelling van het bestuur van de Stichting Bureau Commissie voor de milieu-effectrapportage in 1993
- Bijlage 5. Lijst van door de Commissie voor de milieu-effectrapportage uitgebrachte adviezen in 1993
- Bijlage 6. Overzicht van procedures: stand van zaken per 31 december 1993
- Bijlage 7 is niet in dit deel van het jaarverslag opgenomen, maar is afzonderlijk gebundeld.
- Bijlage 7. Beschrijving van projecten: stand van zaken per 31 december 1993

SAMENVATTING

Inleiding

Deel 1 van dit jaarverslag geeft een overzicht van de werkzaamheden van de Commissie voor de milieu-effectrapportage¹⁾ in 1993.

Deel 2 van dit jaarverslag bevat drie artikelen over actuele ontwikkelingen. De thema's zijn:

- Vergelijking van alternatieven
- M.e.r. en recreatieprojecten
- Het MER op maat: informatie voor de besluitvorming

De bijlagen in **Deel 3** geven informatie over de personen die bij het werk van de Commissie waren betrokken als Commissielid, als adviseur, als (plaatsvervangend) voorzitter, bij het secretariaat of in het bestuur van de Stichting Bureau Commissie voor de m.e.r. Daarnaast is een lijst opgenomen met in 1993 uitgebrachte adviezen en worden gegevens verstrekt over de fasen waarin de projecten zich bevinden.

Gegevens over alle m.e.r.-projecten zijn opgenomen in een los verkrijgbaar bijlage-rapport. Deze bijlage is ingekort ten opzichte van vorige jaarverslagen. Van projecten, waarover voor 1993 besluitvorming heeft plaatsgevonden of die voor 1993 opgeschort zijn, wordt alleen nog maar vermeld dat de informatie in het jaarverslag over 1992 is opgenomen.

Deel 1: Overzicht van werkzaamheden

In 1993 bracht de Commissie 171 adviezen uit: 101 adviezen voor richtlijnen, 68 toetsingsadviezen en 2 adviezen over evaluatierapporten. Dit aantal betekent een voortzetting van de trend van de laatste jaren: jaarlijks een flinke groei van het aantal adviezen (in 1991 respectievelijk 1992 werden in totaal 100 en 143 adviezen uitgebracht). Ten opzichte van 1992 is het grote aantal projecten in de fase van het MER-opstellen (het stuwmeer) weer gegroeid, zij het minder spectaculair dan in voorgaande jaren.

Over 116 projecten is inmiddels een besluit genomen. Bij 58 projecten is de procedure (in ieder geval tijdelijk) opgeschort.

De Commissie gaat niet altijd meer in op verzoeken om een MER voor te toetsen. Er zal alleen nog worden ingegaan op dergelijke verzoeken als het gaat om een nieuw type project of als in de richtlijnenfase de Commissie een bijzonder punt bij een project heeft aangedragen.

Evenals in 1992 heeft de Commissie bij ongeveer 20% van de uitgebrachte toetsingsadviezen geadviseerd om het MER aan te vullen.

1 Hierna te noemen 'de Commissie'.

De Commissie is een overeenkomst aangegaan met het Directoraat Generaal Internationale Samenwerking (DGIS) van het Ministerie van Buitenlandse Zaken. De overeenkomst houdt in dat de Commissie bij een aantal Nederlandse ontwikkelingssamenwerkingsprojecten, waarbij m.e.r. wordt toegepast, zal adviseren. De overeenkomst geldt in principe voor een periode van drie jaar.

Deel 2: Inhoudelijke ontwikkelingen

Vergelijking van alternatieven

Een vergelijking van alternatieven is een verplicht onderdeel van een MER. De Commissie constateert dat deze vergelijkingen nogal eens te wensen overlaten, terwijl dit de kerninformatie uit een MER bevat. In dit artikel doet de Commissie een aantal handreikingen aan de opstellers van MER'en voor dit onderdeel. Deze worden geïllustreerd met praktijkvoorbeelden ontleend aan door de Commissie beoordeelde MER'en. Beschreven wordt, welke mogelijkheden er zijn om een vergelijking van alternatieven te presenteren. Voor- en nadelen van mogelijke oplossingen worden kort aangegeven en geïllustreerd. Hieronder worden enkele aanbevelingen uit het artikel genoemd:

- Een goede presentatie is van groot belang.
- Presenteer alleen de relevante alternatieven met hun milieugevolgen. Maak hiervoor gebruik van duidelijke tabellen, waarin ook de basisinformatie kan worden gepresenteerd.
- Presenteer een (samenvattende) overzichtstabel waaruit de besluitvormer een snel en duidelijk beeld krijgt van de belangrijkste resultaten, maar verwerk in deze tabel zoveel mogelijk basisinformatie.
- De vergelijking van alternatieven moet gericht zijn op het beantwoorden van de kernvragen, die bij de besluitvorming van belang zijn.

De toegevoegde waarde van m.e.r. bij recreatie-projecten

De Commissie heeft sinds haar bestaan over 52 recreatieprojecten geadviseerd. Intussen zijn 11 projecten gestaakt. Over slechts 13 projecten is de besluitvorming afgerond.

Een groot deel van de recreatieprojecten bestaat uit golfbanen, al dan niet in combinatie met ander recreatieve voorzieningen. De overige projecten betreffen themaparken, stadions, dagrecreatie en jachthavens. Bij het opmaken van de balans van het nut van m.e.r. bij recreatieprojecten komen de volgende punten naar voren:

- M.e.r. heeft ertoe geleid dat veel initiatiefnemers hun oorspronkelijke plannen hebben aangepast. Hierbij komt het voor dat door aanpassing van het plan, meer dan dat bij andere m.e.r.-projecten het geval is, negatieve milieu-gevolgen worden omgezet in positieve gevolgen. Door m.e.r. is meer aandacht gekomen voor een milieuvriendelijke inrichting en beheer.
- Recreatieprojecten worden veelal door particulieren gerealiseerd. Dit betekent dat locatie-alternatieven vaak niet aan de orde zijn. De meerwaarde van m.e.r. ligt dan noodgedwongen op inrichtingsniveau.
- De besluitvorming over recreatie met m.e.r. is vaak gekoppeld aan het vaststellen van het bestemmingsplan. In een bestemmingsplan kunnen ruimtelijke functies goed worden vastgelegd. Specifieke voor het milieu belangrijke

zaken kunnen hierin niet geregeld worden. De Commissie adviseert dan ook deze kwesties in een latere fase van de besluitvorming op te lossen.

Het MER op maat: informatie voor de besluitvorming

De in het MER bijeengebrachte informatie dient om het milieu een volwaardige plaats te geven bij de besluitvorming door het bevoegde gezag. In de praktijk blijkt dat het niet vanzelf spreekt welke informatie daartoe relevant is.

In dit artikel worden een aantal knelpunten hieromtrent besproken en worden aanbevelingen gedaan:

- Aanscherping van milieunormen heeft tot gevolg dat alternatieven zich binnen steeds smallere marges bewegen. Ruimte voor alternatieven, inclusief het meest milieuvriendelijk alternatief, kan dan gezocht worden op andere gebieden: bijvoorbeeld gebruik van grondstoffen en energie, het vervoersaspect en doelmatigheidsaspecten van de afvalverwijdering.
- Met name bij MER'en ten behoeve van vergunningen, waarvoor veel gedetailleerde informatie nodig is, bestond de neiging veel details in het MER op te nemen. Aanbevolen wordt het MER beknopt te houden en alleen te richten op de hoofdzaken van het voornemen.
- Deze aanbeveling geldt nadrukkelijk ook voor MER'en voor een aantal kleine (afvalverwerkende) inrichtingen die op grond van EG-regelgeving m.e.r.-plichtig zijn geworden en nauwelijks milieu-effecten teweeg brengen.
- Wettelijke regelingen bieden niet altijd mogelijkheden om alle relevante milieu-effecten via het besluit te reguleren. Voor deze problematiek van 'witte vlekken' worden in het artikel enkele voorbeelden van pragmatische oplossingen genoemd.

Bij het tot stand komen van de m.e.r.-regeling is hiermee rekening gehouden en is een regeling getroffen in de vorm van de zogenaamde *verruimde beslissingsgrondslag*, dat bevoegd gezag onder bepaalde voorwaarden de mogelijkheid biedt om voor de witte vlekken maatregelen te treffen. De mogelijkheden die dit wetsartikel in de praktijk kan bieden zijn echter nauwelijks verkend.

SUMMARY

Introduction

Part 1 of this annual report gives an overview of the activities in 1993 of the Commission for Environmental Impact Assessment (EIA)²].

Part 2 contains three articles regarding recent developments. The subjects are:

- * Comparison of alternatives in environmental impact statements (EIS)
- * The added value of EIA for recreation projects
- * The custom-made EIS; pertinent information for the decision-making

The appendices in **Part 3** give information about the persons involved with the work of the Commission as member of the Commission, as advisor to the Commission, as (deputy) chairman, with the secretariat or in the management of the Foundation of the Commission for EIA.

The appendices also include a list about the advices submitted in 1993 as well as information about the state of progress of individual projects. Short descriptions of most EIA projects are presented in a separate appendix (nr. 7). This appendix has been abridged with regard to past annual reports in that any projects which were concluded with a decision in or before 1992 have been omitted from the appendix. For such projects only a reference is made to their full description in appendix 7 of the annual report on 1992.

Part 1: Overview of activities

In 1993 the Commission issued 171 advices: 101 scoping advices, 68 reviews of EISs and 2 advices on post-project evaluation reports. This number shows a continuation in the increase of EIAs starting every year since 1987 when EIA was formerly introduced in the Netherlands. Also, the number of EIAs which has not yet reached the reviewing stage has grown again, although not as spectacularly as in previous years. By the end of 1993 decisions have been made on 116 projects. In 58 projects the procedure has been cancelled or suspended for a considerable period.

The Commission has decided to change her attitude towards reviewing drafts of EISs. From now on, the Commission will only honour a request for a pre-review if the EIS describes an entirely new type of activity or if the EIS includes an aspect which the Commission introduced in the scoping stage.

In 1993, the Commission found in 20 percent of the reviews substantial deficiencies in the content of EISs thus resulting in the supply of additional information to the EIS by the proponents.

In July, the Commission has entered into an agreement with the Directorate General for International Development Cooperation (DGIS) of the Ministry of

2 Hereinafter referred to as 'the Commission'. In this summary, the term EIA applies to the procedure which leads to a decision about a proposed activity, whereas the term EIS (environmental impact statement) refers to the main document that is produced during this procedure.

Foreign Affairs. This agreement stipulates that at the request of the Minister for Development Cooperation, the Commission will submit advice for a selected number of development cooperation projects which need to be subjected to EIA. Initially, the agreement will be in force for a period of three years. Towards the end of the three year period the results will be evaluated to decide upon further action. So far, one scoping advice has been submitted to the Minister for Development Cooperation (about a drinking water project in Yemen) and two more advices on projects in Pakistan and Ecuador were in progress.

Part 2 Developments in EIA

Comparison of alternatives

A comparison of alternatives is an obligatory part of an EIS. The Commission notes that in some EISs these comparisons fall short of the objective in that this section of the EIS together with the chapter on the alternatives, forms the heart of the EIS. With this article the Commission intends to hand some suggestions to those persons in charge of drafting EISs. The suggestions are illustrated by examples drawn from reviews of EISs by the Commission. Possible ways to prevent the comparison of alternatives are presented in tabular form. Advantages and disadvantages of the various solutions are described and illustrated. Some important recommendations include:

- Clarify the steps in the development of alternatives.
- Present only the relevant alternatives with their environmental consequences. Selection criteria are offered.
- Make use of clear tables, in which the basic-information is represented.
- Take care that the information in the comparison is simplified and interpreted enabling the decision-maker to obtain a quick and clear overview.
- Aim at answering the key questions pertinent to the decision-making.

The added value of EIA for recreation projects

EIA has been applied in total to 52 recreation projects. Decision-making has been completed for only 13 projects, whereas 11 projects have been cancelled. The remainder is still in progress. The majority of projects concerns golf courses, in some cases associated with other types of recreational facilities. The remaining projects pertain to theme-parks, stadiums, outdoor recreation and marinas. The application of EIA gives rise to the following observations:

- Compared to other types of projects, a larger number of proponents has adapted their original plans resulting in an implementation which is more friendly to the environment.
- In the main, proponents are private developers, who have a specific site under study for development. Therefore, site alternatives are usually not considered. The resulting EIAs are restricted to the environmental consequences of the lay-out, operation and maintenance of the facilities.
- The pertinent decision for which the EIAs are carried out, pertains to municipal land allocation plans which mainly determine physical planning aspects. Environmental measures related to the operation and maintenance of facilities cannot be arranged easily in such land allocation plans. In order to overcome this problem, the Commission for EIA usually recommends to

arrange the necessary environmental measures in secondary arrangements between the municipal government and the private developer.

The custom-made EIA: pertinent information for the decision-making

The major objective of EIA is to offer the environmental interest an equal place amongst other interests in the decision-making process. The EIS must present the competent authority with relevant information in order to judge the environmental consequences of a proposed activity. In this paper some factors are considered which determine the pertinence of the required information:

- Due to stricter environmental controls and standards, alternatives move within ever smaller margins. Room for alternatives, including the alternative which is most friendly to the environment, gradually shifts from the application of technical measures to e.g. the use of raw materials and energy, transportational aspects and the effectiveness of waste disposal.
- EISs in support of environmental licences should refrain from duplicating superfluous technical details which form part of the licence applications.
- As a result of the direct application of the EC guidelines for EIA in the European Union, EIA must be applied also to certain small scale activities (such as small facilities for the disposal of hazardous wastes). The EISs for such activities can be concise in recognition of their limited scope of impact.
- The EIA-regulations allow decision-makers to demand the description of all significant impacts including those impacts which are not covered by environmental controls and standards.

DEEL 1: OVERZICHT VAN WERKZAAMHEDEN

1. Inleiding
2. Uitgebrachte adviezen
3. Overige werkzaamheden en ontwikkelingen

1.

INLEIDING

De Commissie voor de milieu-effectrapportage^{3]} heeft in 1993 meer adviezen uitgebracht dan in de voorgaande jaren. Dit betekent een voortzetting van de trend. Daarnaast hebben zich een aantal ontwikkelingen in het werkveld van de Commissie voorgedaan. Eén daarvan is dat de Commissie, met de instemming van de Ministers van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (VROM) en van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (LNV), per 1 juli 1993 een samenwerkingsovereenkomst is aangegaan met het Directoraat-Generaal Internationale Samenwerking (DGIS) van het ministerie van Buitenlandse Zaken. Deze en andere ontwikkelingen in de werkzaamheden van de Commissie worden behandeld in **Deel 1** van dit jaarverslag.

Deel 2 bevat drie artikelen over een aantal actuele inhoudelijke thema's, te weten vergelijking van alternatieven, m.e.r. en recreatie en m.e.r. en besluitvorming.

Het hoofdstuk 'Vergelijking van alternatieven' in de milieu-effectrapporten (MER'en) is, naast de samenvatting, waarschijnlijk het best gelezen hoofdstuk in een MER, omdat het de essentie van de resultaten van het onderzoek weergeeft. De ervaring leert dat de wijze waarop dit wordt vormgegeven in een groot aantal gevallen niet voldoet.

De bijdrage '*Vergelijking van alternatieven*' in dit jaarverslag doet aanbevelingen voor de te hanteren methodieken en is bedoeld als handreiking aan opstellers van MER'en.

Het thema '*M.e.r. en recreatie*' geeft een overzicht van de rol die m.e.r. speelt bij recreatieprojecten.

De Commissie streeft ernaar maatwerk te leveren en haar adviezen toe te spitsen op de besluitvorming. Het artikel '*Het MER op maat*' gaat in op dit thema.

In **Deel 3** zijn de bijlagen opgenomen. Hierin is meer specifieke informatie over de Commissie, het secretariaat en de projecten verwerkt. Informatie over de stand van zaken van de m.e.r.-projecten is in een los verkrijgbaar bijlagerapport opgenomen (bijlage 7). Deze bijlage is ingekort ten opzichte van de vorige jaarverslagen. Het was gebruikelijk om van *alle* projecten een overzicht te geven. Door de sterke stijging van het aantal projecten is dit niet meer mogelijk. Er is gekozen om slechts de *lopende* projecten op te nemen. Projecten waarover vóór 1993 besluitvorming heeft plaatsgevonden, of die vóór 1993 zijn gestaakt, worden niet meer in deze bijlage opgenomen. Dan wordt vermeld dat de meest recente informatie over het betreffende project in het jaarverslag over 1992 te vinden is.

Indien de Commissie ná de besluitvorming toch weer bij een project betrokken is (bijvoorbeeld bij advisering over de evaluatie achteraf) is de projectbeschrijving wel opgenomen in deze bijlage.

3 In het jaarverslag wordt verder gesproken over 'de Commissie'. Milieu-effectrapportage wordt afgekort tot m.e.r. en milieu-effectrapport tot MER.

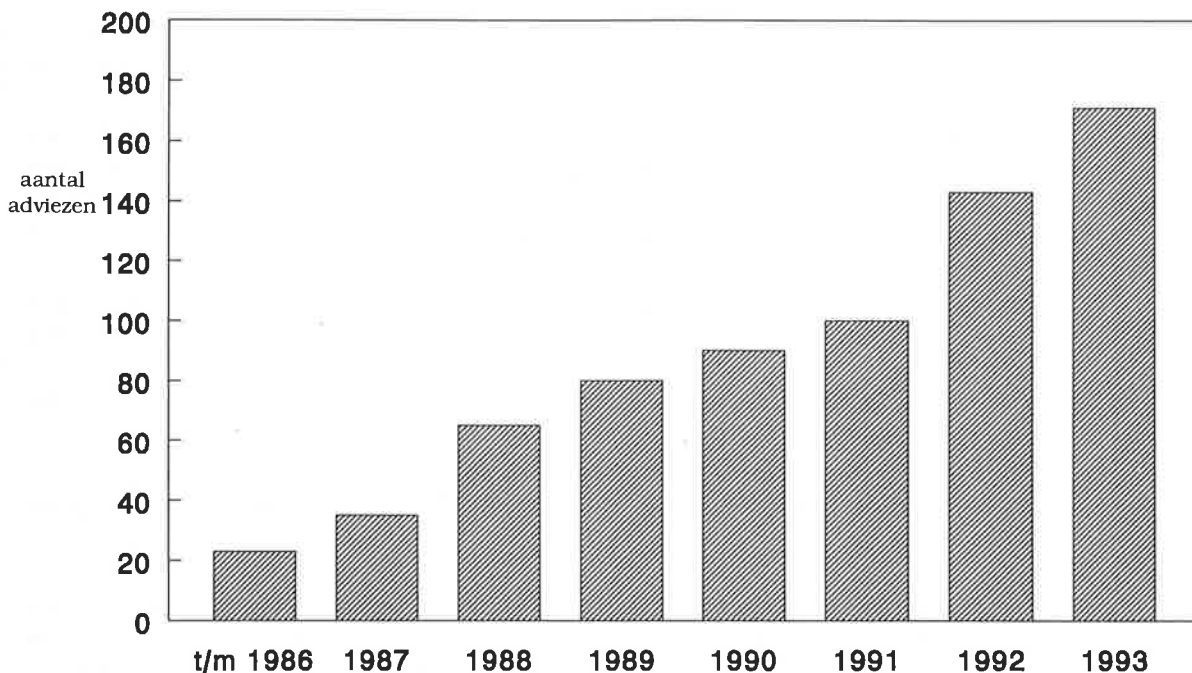
2. UITGEBRACHTE ADVIEZEN

2.1 Kwantitatieve ontwikkelingen

2.1.1 Aantal adviezen

In 1993 bracht de Commissie 171 adviezen uit. In 1992 en 1991 waren dit respectievelijk 143 en 100 adviezen. Dit betekent dat de stijging van het aantal jaarlijks uitgebrachte adviezen zich voortzet (zie ook figuur 2.1).

Figuur 2.1: Aantal uitgebrachte adviezen⁴⁾ per jaar tot en met 1993

Het aantal richtlijnen- en toetsingsadviezen bedroeg in 1993 respectievelijk 101⁵⁾ en 68⁶⁾. Daarnaast werden twee adviezen uitgebracht over evaluatierapporten (projecten 102 en 222). Adviezen over ontheffingsaanvragen werden dit jaar niet uitgebracht. In 1993 zijn 18 projecten gestart, waarvoor nog geen

4 Hierbij zijn alle door de Commissie uitgebrachte adviezen meegerekend. Dit betekent dat naast de verplichte adviseringen ook zijn meegerekend de adviezen in het kader van de vrijwillige m.e.r.-procedures, de ontheffingsprocedures, procedures tijdens het interimbeleid (periode 1981-1986), procedures in het kader van landinrichting, procedures die feitelijk geen m.e.r.-procedure zijn, maar een daarop gelijkende procedure volgen, alsmede de internationale projecten.

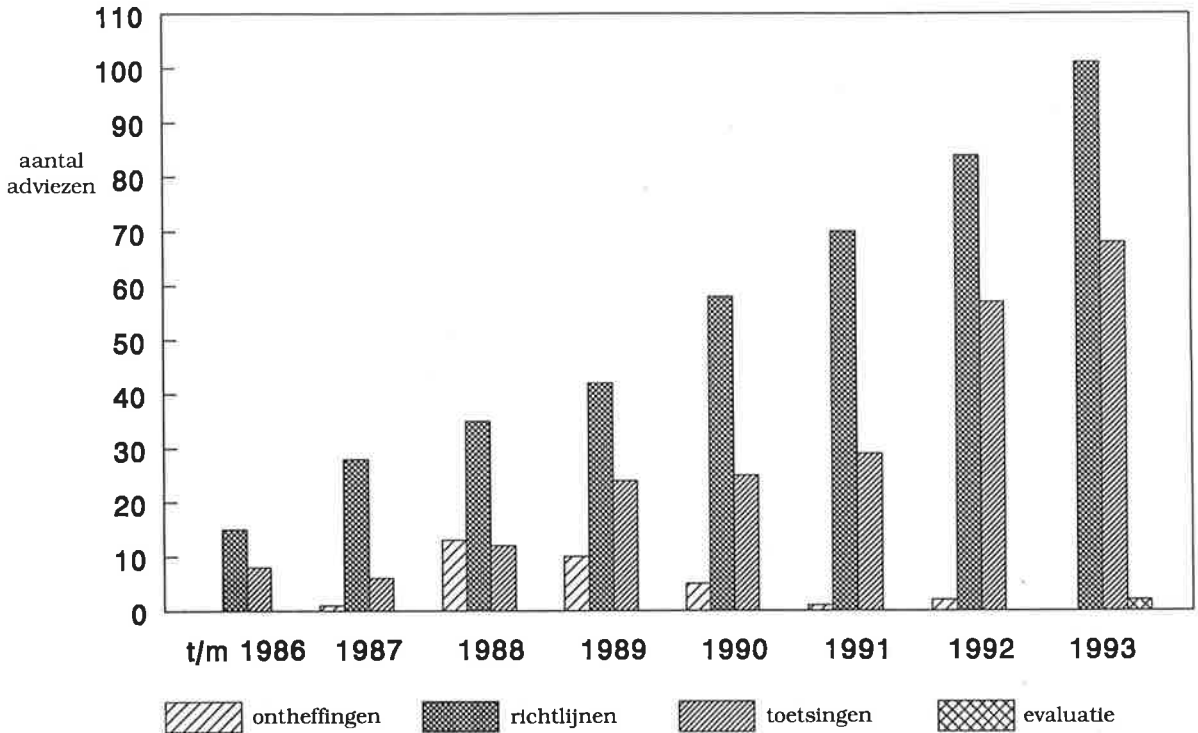
5 Dit aantal is inclusief:

- twee adviezen voor vrijwillige procedures (projecten 479 en 521);
- zes adviezen voor landinrichtingsprojecten (projecten 539, 540, 542, 545, 550 en 536);
- één project op basis van een provinciale m.e.r.-verordening (project 502);
- vier aanvullende richtlijnenadviezen (projecten 253, 301, 390 en 394).

6 Dit getal is inclusief twee aanvullende toetsingsadviezen (projecten 336 en 367) en één bijzonder toetsingsadvies over een rekenvoorschrift, vooruitlopend op het MER (project 334).

advies voor richtlijnen is uitgebracht; voor 19 projecten in de toetsingsfase was op 31 december 1993 nog geen toetsingsadvies uitgebracht. In figuur 2.2 is het aantal uitgebrachte adviezen tot en met 1993 weergegeven, uitgesplitst naar type advies.

Figuur 2.2: Aantal uitgebrachte richtlijnen-, toetsings-, ontheffings- en evaluatie-adviezen per jaar tot en met 1993

De stijging van het aantal adviezen is voor richtlijnen- en toetsingsadviezen ongeveer gelijk. Omdat het aantal richtlijnenadviezen groter is dan het aantal toetsingsadviezen betekent dit dat het 'stuwmeer' van projecten (projecten waarvoor richtlijnen zijn vastgesteld, maar waarvan de toetsing nog moet plaatsvinden) nog steeds toeneemt.

Bij 58 projecten is de m.e.r.-procedure voortijdig afgebroken of voor langere tijd opgeschort.

Het totaal aantal projecten, waarover de Commissie tot nu toe heeft geadviseerd, bedraagt 465^{7]}. De projecten waarover is geadviseerd betreffen:

- 408 vrijwillige en wettelijk verplichte m.e.r.-procedures, inclusief vroegtijdig gestopte procedures;
- 31 verzoeken om ontheffing van de m.e.r.-procedure (alle vóór 1993);
- 7 projecten tijdens het interim-beleid tot en met mei 1986^{8]};
- 5 projecten in het kader van de discussie over m.e.r.-plicht voor landinrichting^{9]};

7 Dit aantal verschilt van het aantal adviezen; ieder project is maar één keer geteld.

8 Het betreft projectnr's. 101, 102, 103, 111, 112, 116, en 117.

9 Het betreft projectnr's. 128, 156, 174, 246, en 278.

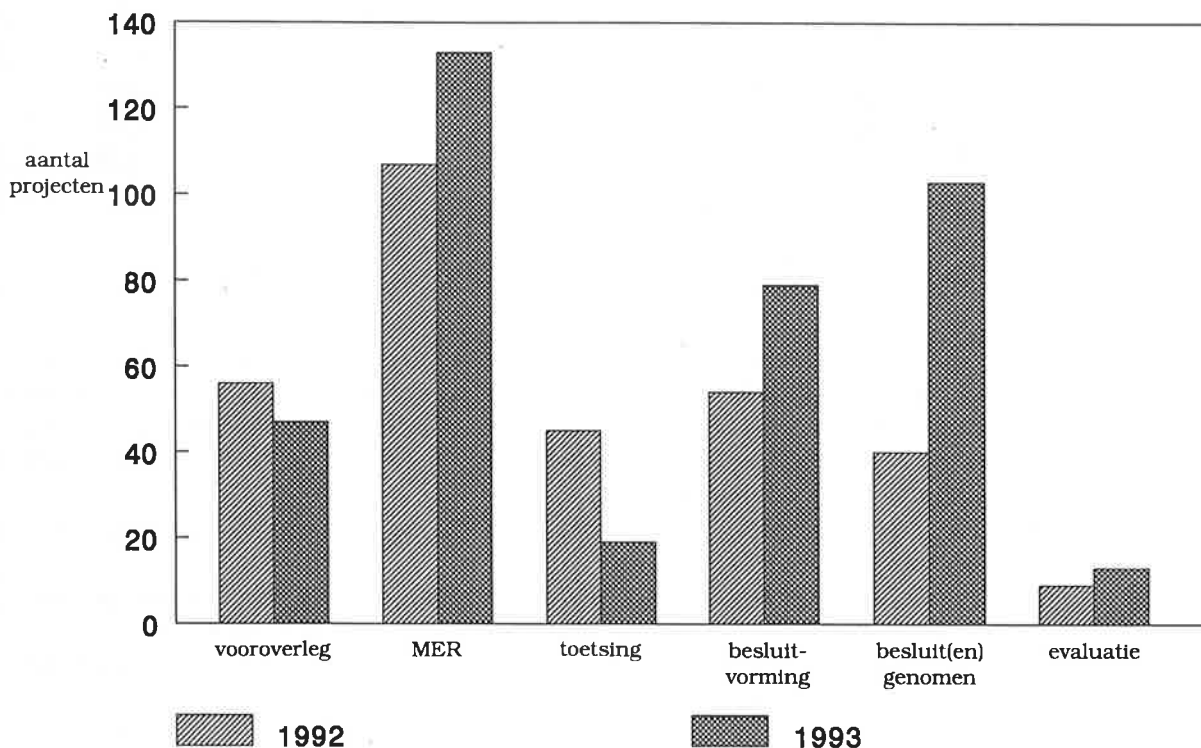
- 6 projecten in het kader van landinrichting, vooruitlopend op de wijziging van het Besluit m.e.r. (zie voetnoot 5, blz. 12)
- 4 projecten die geen m.e.r.-procedure zijn, maar die een op de m.e.r.-procedure gelijkende procedure volgen¹⁰;
- 3 internationale projecten die eveneens geen m.e.r.-procedure volgen¹¹;
- 1 project in het kader van de samenwerkingsovereenkomst met DGIS ¹².

Een overzicht van de voortgang in de m.e.r.-procedure van alle projecten wordt gegeven in bijlage 6. In bijlage 7 zijn de gegevens per project opgenomen (met uitzondering van de internationale projecten).

2.1.2 Overzicht van procedures

In figuur 2.3 is weergegeven in welke fasen de lopende projecten zich op 31 december 1992 respectievelijk 1993 bevonden. In bijlage 6 zijn deze gegevens per project vermeld.

Figuur 2.3: Overzicht van de verdeling van projecten over de verschillende fasen in de m.e.r.-procedures op 31 december 1992 en op 31 december 1993¹³

10 Het betreft projectnrs. 115, 121, 137, en 447, waarvan de eerste twee vielen onder het interimbeleid 1981-1986.

11 Het betreft projectnrs. 034, 036 en 126.

12 Het betreft projectnr. 001.

13 Inclusief de projecten waarover de Commissie nog niet heeft geadviseerd.

Naast de in § 2.1.1 geconstateerde groei van het stuwmeer (van 107 naar 133 projecten, die in de fase van het opstellen van het MER verkeren), is er sprake van een sterke stijging van het aantal projecten in de besluitvormingsfase en van het aantal projecten waarover de besluitvorming is afgerond. Het aantal projecten, waarover reeds een definitief besluit is genomen, is gestegen tot 116¹⁴].

2.1.3 **Bevoegd gezag en initiatiefnemer**

In 1993 traden, bij nieuwe projecten, 36 maal particulieren op als initiatiefnemer. In 69 gevallen fungeerden overheidsinstanties of bedrijven/organisaties met overheidsparticipatie als initiatiefnemer. Net als in 1992 was in ongeveer 25 % van de gevallen de initiatiefnemer tevens bevoegd gezag.

Als (mede) bevoegd gezag fungeerden:

- rijksoverheden (25)
- provincies (81)
- gemeenten (15)
- waterkwaliteitsbeherende instanties¹⁵] (36)
- samenwerkingsverbanden van gemeenten (2)

2.1.4 **Typen projecten**

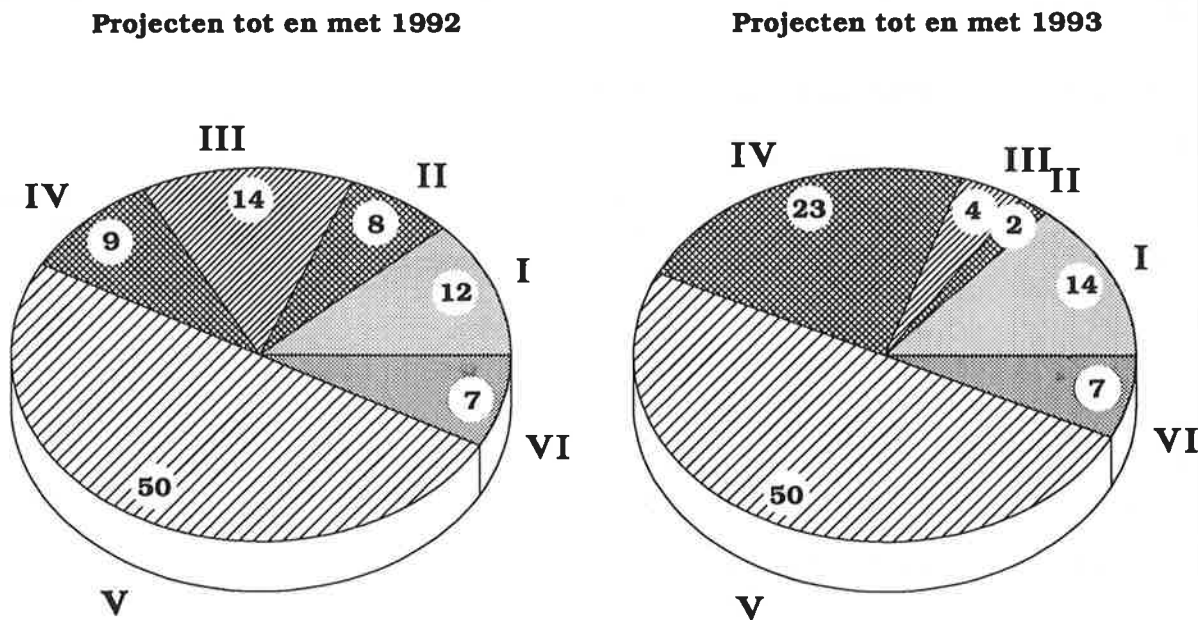
In figuur 2.4 wordt een overzicht gegeven van de typen projecten waarover de Commissie heeft geadviseerd tot en met 1992 en in 1993. Bij dit overzicht wordt een project slechts aan één jaar toegerekend, namelijk het jaar waarin het *advies voor richtlijnen* of het *ontheffingsadvies* is uitgebracht. Vrijwillige m.e.r.-procedures voor projecten, die tijdens het interimbeleid zijn gestart, zijn niet in het overzicht opgenomen. Sommige -veelal complexe- projecten kunnen in meer categoriën tegelijk vallen; deze zijn dan dus vaker geteld.

Met name is opvallend de toename van het aantal projecten in landelijk gebied en in stadsrandgebieden (categorie IV). Van invloed is hier dat inmiddels zes landinrichtingsprojecten zijn gestart. De forse afname van het recreatieprojecten (categorie III) wordt mede veroorzaakt door het minder in procedure brengen van golfbaanprojecten. De in 1992 ingezette trend voor deze categorie zet zich daarmee voort.

14 Dit getal is inclusief de projecten die inmiddels in de evaluatiefase verkeren. Hierbij is overigens geen rekening gehouden met projecten waarvan het besluit na beroep is vernietigd. Dit valt buiten het blikveld van de Commissie.

15 Voor zover die niet in een andere categorie vallen.

Figuur 2.4: Typen projecten waarover de Commissie heeft geadviseerd, uitgedrukt als percentage van het totale aantal projecten

LEGENDA:

Typen projecten

- I Infrastructuur
- II Waterstaatkundige en waterhuishoudkundige projecten
- III Recreatie
- IV Projecten in landelijk gebied en in stadsrandgebieden^{16]}
- V Afvalbe- en verwerking
- VI Energie en industrie

Categorieën Besluit m.e.r.

- 1,2,3,4,6,8,24
- 5,12,13,14,15,16
- 10
- 7,9,11,20,27
- 18,19,23
- 17,21,22,25,26

16 Hieronder vallen ook woningbouwlocaties, bedrijventerreinen en dergelijke.

2.2 Gegevens over adviezen

2.2.1 Adviezen voor richtlijnen

In bijlage 5 is een overzicht gegeven van adviezen voor richtlijnen die de Commissie in 1993 heeft uitgebracht. Bijlage 7, de projectenbijlage, bevat per project een korte beschrijving.

Binnen de Commissie vindt voortdurend overleg plaats over de bruikbaarheid en kwaliteit van de adviezen. Steeds weer wordt getracht maatwerk te leveren bij het opstellen van de adviezen. Dit is des te meer van belang door de doorwerking van de EG-richtlijn m.e.r. in de Nederlandse wetgeving, waardoor ook een aantal activiteiten met vaak minder grote milieugevolgen m.e.r.-plichtig zijn geworden. Vooral bij dergelijke projecten wordt gestreefd naar beknopte MER'en, die eenvoudig van opzet zijn. In het algemeen ontstaat in de advisering steeds meer een trend van kortere adviezen, gericht op de belangrijkste aandachtspunten voor de besluitvorming, zonder dat hiermee de consistentie en de volledigheid in de advisering worden doorbroken.

Hieronder wordt een aantal projecten behandeld, waarbij sprake is van een bijzondere situatie. Bij de selectie van projecten, die hier aan de orde komen, is niet gestreefd naar volledigheid. Er zijn enkele voorbeelden gekozen die de rol van de Commissie bij deze projecten illustreren. Het gaat hierbij om:

- maatschappelijk gevoelige projecten (1)¹⁷;
- projecten waarbij de Commissie een bijzondere rol heeft gespeeld (2);
- typen projecten waarover nog niet eerder was geadviseerd (3);
- projecten met een grote complexiteit (4).

Opslagfaciliteit voor radioactief afval van het ECN te Petten (1) (project 494) Het Energie-onderzoek Centrum Nederland (ECN) te Petten (N-H) heeft een m.e.r. gestart voor de wijziging van een vergunning op grond van de Kernenergiewet. Doel is om de opslagcapaciteit voor verschillende soorten vast hoog- en middelradioactief afval uit te breiden tot een volledige benutting van de opslagloods op het ECN-terrein. In de 'Nota radioactief afval'¹⁸ is echter beleid vastgelegd dat gericht is op de realisatie van één centrale opslag voor alle soorten radioactief afval door de Centrale Organisatie voor Radioactief Afval NV (COVRA) te Borsele in Zeeland. In het advies voor richtlijnen voor het MER vraagt de Commissie in hoeverre het voornemen van het ECN past in dit regeringsbeleid. De uitwerking van de alternatieven moet hiermee rekening houden. Indien zou blijken dat afvoer van alle radioactieve stoffen die ontstaan bij het ECN vanwege het regeringsbeleid en/of vanuit milieu-oogpunt beter naar de COVRA-faciliteit in Borsele kunnen worden afgevoerd, dan moet worden overwogen de opslagcapaciteit bij het ECN anderszins te benutten. Er zou voor gezorgd kunnen worden dat voldoende capaciteit aanwezig is voor opslag van hoog- en

17 Deze cijfers corresponderen met de cijfers bij de hieronder behandelde projecten en bij de in § 2.2.2 en § 2.3.3 behandelde projecten over respectievelijk voortoetsing en beoordeling van concept MER'en en over toetsingsadviezen.

18 Tweede Kamer 1983 - 1984, 18343, nrs. 1 en 2.

middelradioactief afval voor slechts beperkte tijd, totdat COVRA haar opslagfaciliteit voor deze categorieën radioactieve afvalstoffen in Borsele heeft gerealiseerd. Een voordeel van de opslag te Petten kan zijn dat hoog- en middelradioactief afval ter plaatse kan vervallen tot laag radioactief afval.

Diverse projecten voor activiteiten op het industrieterrein Moerdijk (2)

Voor verschillende activiteiten op het in ontwikkeling zijnde industrieterrein Moerdijk zijn afzonderlijke m.e.r.-procedures gestart¹⁹. In de milieuvergunningen voor deze bedrijven zullen maximale emissies komen te staan. De milieuhinder van alle bedrijven te samen kan echter behoorlijk oplopen. In haar adviezen voor deze projecten heeft de Commissie er dan ook steeds op aangedrongen dat er een integraal toetsingskader zou worden ontwikkeld voor het beoordelen van de emissies van de individuele bedrijven. Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant hebben inmiddels besloten een onderzoek naar de cumulatie van effecten te laten verrichten.

Woningbouwlocaties Streekplan Utrecht, en project 513, Intergemeentelijk Structuurplan Regionaal Beraad Utrecht (1, 4) (project 390)

Nadat in 1992 de provincie Utrecht voor haar streekplan 1995 - 2005 een m.e.r.-procedure had gestart voor de aanwijzing van grote woningbouwlocaties in de regio's Utrecht en Amersfoort, besloot het Regionaal Beraad Utrecht (RBU) in 1993 tot de uitvoering van m.e.r. voor (onder andere) woningbouwlocaties in de regio Utrecht ten behoeve van de vaststelling van een intergemeentelijk structuurplan. Het RBU omvat behalve de gemeente Utrecht nog negen omliggende gemeenten, waaronder de gemeente Vianen (provincie Zuid-Holland). Wat betreft de voorgenomen woningbouw in de regio Utrecht bestaat een grote overlap tussen de beide m.e.r.'s. De uitgangspunten zijn echter verschillend. Volgens de provincie moeten de ruimtelijke mogelijkheden bepalend zijn voor de ontwikkelingen, terwijl het RBU als uitgangspunt heeft het vervullen van de ruimtelijke behoeften. De provincie is daarom van mening dat na 2005 geen nieuwe grote bouwlocaties moeten worden gezocht in Utrecht maar daarbuiten (Flevoland). De RBU vindt daarentegen dat ook na 2005 gebouwd moet kunnen worden in de regio Utrecht. De m.e.r. voor het streekplan beslaat de planperiode 1995 - 2005, terwijl de m.e.r. voor het intergemeentelijk structuurplan zich uitstrekt tot 2015. In beide m.e.r.'s speelt de verplaatsing van de glastuinbouw in het gebied Vleuten-De Meern om plaats te maken voor woningbouw een belangrijke rol. De toepassing van m.e.r. voor zowel streekplan als intergemeentelijk structuurplan is sterk ingeperkt door de besluiten in VINEX voor de regio Utrecht en door beleidskeuzes gemaakt in voorbereidende nota's voor de beide plannen. Het verdere verloop van de besluitvorming voor beide plannen zal leren welk nut m.e.r. in de vaststelling van deze plannen zal hebben gehad.

Het ontwerp-streekplan en het MER zijn eind oktober 1993 bekend gemaakt.

Rivierdijkverbetering Bomendijk (3) (project 517)

Er is in 1993 voor het eerst een advies voor richtlijnen uitgebracht voor een MER over een rivierdijkverbetering. Het betreft de drie kilometer lange Bomendijk in de gemeente Voorst aan de westelijke IJsseloever, nabij Deventer.

19 Het gaat om de volgende projecten: 225, 315, 335, 353, 371, 424, 438, 459 en 489.

Behalve naar de verhoging van de al versterkte zomerkade is ook gevraagd om een optimaal binnendijs tracé te ontwikkelen en om de mogelijkheid van versterking van de Bomendijk zelf met 'uitgekiend ontwerpen' (volgens het rapport van de Commissie Boertien) te bezien. Met deze brede aanpak kan zoveel mogelijk praktijkervaring bij dit proefproject worden opgedaan met een integrale benadering waarbij de landschappelijke, natuurwetenschappelijke en cultuurhistorische waarden vanaf het begin worden geïntegreerd in de planvorming.

Drinkwaterwinning Schiermonnikoog (3) (project 502)

Het bedrijf Waterleiding Friesland heeft op Schiermonnikoog een initiatief genomen dat een voorbeeld kan worden voor een duurzame vorm van waterwinning. Het is het eerste m.e.r.-plichtige project op grond van de Provinciale m.e.r.-verordening Waddengebied en is daarom interessant. De groeiende behoefte aan drinkwater maakt uitbreiding nodig van de winning van 150.000 m³ naar 200.000 m³ per jaar. Omdat de huidige winning verdrogingsverschijnselen veroorzaakt in de Hertenbosvallei, wordt deze niet ter plaatse uitgebreid maar verplaatst naar de rand van het wad. Het zoete kalkrijke grondwater, waaraan de duinvalleien van Schiermonnikoog hun bijzondere vegetatie danken, wordt pas gebruikt voor drinkwater als het zijn ecologische functies heeft beëindigd, vlak voordat het de zee instroomt. De gekozen integrale benadering biedt kansen voor ombuiging van voortgaand natuurverlies naar natuurherstel. De sleutel daarvoor is het opstellen van een model van het zoetwatersysteem van het eiland. De oorzaken van verdroging kunnen daarmee precies worden opgespoord. Maar ook duurzame oplossingen kunnen daarmee worden gevonden. Het model is ontwikkeld in het proefproject integraal waterbeheer Schiermonnikoog waarin wordt samengewerkt door Waterleiding Friesland, de directies Friesland van Rijkswaterstaat en van Natuur, Bos, Landschap en Fauna (NBLF), de gemeente Schiermonnikoog, de Vereniging Natuurmonumenten en de provincie Friesland. Met deze integrale benadering op regionaal niveau wordt effectief vorm gegeven aan de nationale beleidsdoelen gericht op het keren van de negatieve trend in het milieu door tegengaan van verdroging en herstel van natuur.

Diverse landinrichtingsprojecten (3)

Door de herziening van het Besluit milieu-effectrapportage in 1994 worden landinrichtingsprojecten m.e.r.-plichtig. Landinrichting betreft een combinatie van maatregelen gericht op de waterhuishouding, verkaveling, ontsluiting en beplanting in het landelijk gebied. Het doel van landinrichting is het gebied in te richten overeenkomstig de functies die aan het gebied zijn toegekend in het kader van de ruimtelijke ordening.

M.e.r.-plichtig zijn ruilverkavelings- en herinrichtingsprojecten. Uitgezonderd van de m.e.r.-plicht zijn aanpassingsinrichtingen, projecten vallend onder de *Regeling reconstructie oude glastuinbouw* (RROG), ruilverkaveling bij overeenkomst en landinrichtingsprojecten met een administratief karakter. Het m.e.r.-plichtige besluit is de vaststelling van het landinrichtingsplan. De m.e.r.-plicht geldt ook voor landinrichtingsprojecten waarvan de voorbereiding al gestart is voor het van kracht worden van de herziening van het Besluit m.e.r., maar waarvan op dat moment nog geen voorontwerp-plan gepubliceerd is. In 1993 heeft de Commissie zes richtlijnenadviezen uitgebracht voor landinrichtingsprojecten. De Commissie dringt in haar adviezen vooral aan op een

duidelijke beschrijving van de problemen in het gebied en de doelen die daarvan zijn afgeleid. Alternatieven worden ontwikkeld vanuit verschillende visies op de ontwikkeling van het gebied, gebaseerd op de daaraan toegekende functies. Voor meer inhoudelijke aspecten van de advisering wordt verwezen naar bijlage 7. Bij project 536 is een beschrijving gegeven van de toegepaste methode bij de advisering.

2.2.2

Voortoetsing en beoordeling van concept-MER'en

Tot voor kort is vanuit de Commissie gestimuleerd om MER'en ter voortoetsing aan de Commissie voor te leggen. De gedachte was dat de kwaliteit van de MER'en hierdoor zou verbeteren, het aantal uit te brengen negatieve toetsingsadviezen zou verminderen en vertraging in de procedure als gevolg van het opstellen en ter visie leggen van aanvullingen zou worden voorkomen. Van deze mogelijkheid is ruimschoots gebruik gemaakt. Het is voor de initiatiefnemer en het bevoegde gezag immers prettig, voorafgaande aan publicatie van het MER, te weten of het in grote lijnen aan de gestelde eisen voldoet.

Het beleid van de Commissie ten aanzien van het ingaan op verzoeken om voortoetsing is gewijzigd. Sinds medio 1993 wordt als regel gehanteerd dat de Commissie alleen nog voortoetst als het gaat om een nieuw type project, of als de Commissie in haar richtlijnenadvies een bijzonder punt naar voren heeft gebracht. Hiervoor is een aantal redenen te noemen. Uit een inventarisatie bleek dat in veel gevallen, waarbij werd voorgetoetst, het uiteindelijke MER nauwelijks verbeterd was ten opzichte van de voorgetoetste versie. Daarnaast hebben veel overheden inmiddels zelf voldoende ervaring met m.e.r. om te kunnen bepalen welke kwaliteitseisen aan een MER zijn te stellen. Ook kwam het een aantal malen voor dat de uitkomsten van de voortoetsing verkeerd zijn gebruikt, waarbij getracht werd de Commissie aan een (voorlopig) oordeel te committeren. Als laatste moet worden opgemerkt dat voortoetsen de Commissie extra tijd en menskracht kost.

In het verlengde hiervan wordt overigens ook ten aanzien van het voorbespreken van startnotities een terughoudender beleid gevoerd.

Westerschelde Oeververbinding (1, 2) (project 114)

Een voorbeeld, waarbij volgens de nieuwe gedragslijn van de Commissie toch werd voorgetoetst, betreft de concept-aanvulling op het MER 'Westerschelde Oeververbinding' (WOV). In haar toetsingsadvies van 11 juni 1990 had de Commissie haar spijt uitgedrukt dat bij de geselecteerde oplossingen geen uitvoering van de vaste oeververbinding als geboorde tunnel was onderzocht en gerapporteerd. Een geboorde tunnel is de meest milieuvriendelijke uitvoeringsvorm van de WOV, die de Westerschelde als actief estuarium onberoerd laat en die bovendien geen belemmering vormt voor de scheepvaart van en naar Antwerpen. Nadat het tracébesluit was genomen door de provincie Zeeland in maart 1991, bleek de uitvoering als geboorde tunnel alsnog de voorkeur te krijgen. Daarvoor was aanvulling van het MER nodig. Een voortoetsing van het concept van deze aanvulling vond plaats in oktober 1993.

In haar toetsingsadviezen geeft de Commissie aan of een MER voldoende informatie bevat voor de besluitvorming. Indien een MER ernstige tekortkomingen bevat, die essentieel zijn voor de besluitvorming, adviseert de Commissie tot een aanvulling van het MER. Dit gebeurt doorgaans op basis van een concept-toetsingsadvies, waarin de tekortkomingen worden behandeld. Dit concept-advies wordt met de initiatiefnemer en het bevoegd gezag besproken. Wanneer het bevoegd gezag het advies van de Commissie volgt, zal in de meeste gevallen het uitbrengen van het advies worden uitgesteld, totdat de aanvulling is opgesteld die samen met het MER in beschouwing kan worden genomen²⁰. Van de uitgebrachte toetsingsadviezen in 1993 bleek dat, net als in 1992, in ongeveer 20% van de gevallen de toetsing aanleiding gaf het MER aan te vullen.

In alle gevallen dringt de Commissie er op aan dat de aanvulling openbaar wordt gemaakt en dat gelegenheid wordt gegeven tot inspraak. De Commissie kan dan ook de opmerkingen over deze nadere informatie bij haar advies betrekken. Het bevoegd gezag beslist echter over de te volgen procedure. In het definitieve toetsingsadvies wordt gemotiveerd, waarom op bepaalde punten aanvullende informatie is gevraagd en er wordt beschreven welke procedure met betrekking tot de openbaarmaking is of wordt gevolgd. Het definitieve toetsingsadvies bevat de beoordeling van het MER inclusief de opgestelde aanvulling(en).

Integrale m.e.r. Schiphol en omgeving (1, 2, 4) (project 334)

Als gevolg van het ongeluk met de El Al Boeing 747 in oktober 1992 in de Bijlmermeer heeft de regering besloten tot een intensivering van het veiligheidsonderzoek op en rondom de luchthaven Schiphol. Voor het externe veiligheidsonderzoek dat in het integrale MER is opgenomen, moest een apart rekenvoorschrift worden ontworpen dat de berekening van externe veiligheidscontouren voor luchthavens mogelijk zou maken. De Commissie werd gevraagd tussentijds te adviseren over de bruikbaarheid van het rekenvoorschrift dat door het Nationaal Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium werd ontworpen. Het rekenvoorschrift kiest voor een niet-causale (statistische) aanpak. In haar advies wijst de Commissie op het belang van ontwikkeling van causale modellen parallel aan de niet-causale modellen. De reden ligt daarin dat voor een beheersing van de risico's in het gebied rond en op luchthavens een cyclus van op causale gronden ingevoerde verbeteringen en niet-causale (statistische) toetsing van het effect daarvan dient te worden ingevoerd.

20 Bij de behandeling van het wetsvoorstel inzake de wijziging van de m.e.r.-regeling heeft de regering een richtsnoer gegeven met betrekking tot aanvullingen. Naar aanleiding van de plenaire behandeling in de Tweede Kamer zal het richtsnoer nader worden ingevuld en vervolgens bekend worden gemaakt. Belangrijke elementen hieruit zijn dat het voornemen tot aanvulling via een kennisgeving bekend wordt gemaakt, dat inspraak mogelijk is en dat de Commissie in de gelegenheid wordt gesteld te toetsen.

2.2.4

Ontheffingsadviezen

In 1993 zijn geen ontheffingsadviezen uitgebracht. In het verleden was de meest gebruikte ontheffingsgrondslag de claim dat een voornemen geen belangrijke nadelige gevolgen voor het milieu zou hebben. Deze grondslag werd door de Europese-Commissie in strijd met de EG-richtlijn m.e.r. bevonden. Overigens was in de praktijk reeds gebleken dat de bewijslast voor een ontheffingsverzoek op basis van de claim 'geen belangrijke nadelige gevolgen voor het milieu' zwaar is. Doorgaans moest, na beroep en na afwijzing van een verleende ontheffing door de rechter, alsnog een m.e.r.-procedure worden doorlopen. Dit leidde ertoe dat in 1993, op basis hiervan, geen ontheffingsverzoeken meer werden ingediend.

2.2.5

Overige adviezen

Evaluatie

Dit jaar is de Commissie in twee gevallen door het bevoegd gezag gevraagd te adviseren over het onderdeel 'evaluatie achteraf'. Het betrof de advisering over de evaluatierapporten van projecten 102 (Berging van baggerspecie uit het benedenrivierengebied in de Slufterdam) en 222 (Eurodrôme).

Evaluatie van deze eerste ervaringen leidden tot de volgende beleidslijn van de Commissie. Omdat advisering over evaluatierapporten niet tot de wettelijke taken van de Commissie behoort, zal in overleg met de eerstverantwoordelijke ministeries voor m.e.r., vooralsnog terughoudend op een verzoek van het bevoegde gezag worden gereageerd. Criteria die bij de beoordeling van de adviesaanvraag worden gehanteerd zijn:

- De adviesaanvraag moet specifieke onderzoeksvragen bevatten over de onderwerpen waarover de Commissie moet adviseren.
- Het gaat om een voorbeeldactiviteit. Bij zo'n voorbeeldactiviteit wordt gedacht aan een type activiteit waarvoor nog geen evaluatie achteraf is verricht of aan een activiteit met een innovatief, enigszins experimenteel karakter, waarmee nog ervaring in de praktijk moet worden opgedaan.

Berging van baggerspecie uit het benedenrivierengebied in de Slufterdam (project 102)

De Commissie werd door de Minister van Verkeer en Waterstaat gevraagd te adviseren over het eerste openbaar gemaakte evaluatierapport van een concreet project, namelijk over de 'Evaluatie milieu-effectrapportage Slufter over de periode 1986 tot en met 1990'.

In het bijzonder werd bij de adviesaanvraag de vraag gesteld of een vervolgonderzoek naar de invloed van het Slufterdamdepot op de Voornse duinen zinvol is. Deze vraag komt voort uit een constatering in het evaluatierapport, dat gezien een aantal andere activiteiten ter plaatse directe oorzaak-gevolgrelaties tussen de aanleg van het Slufterdamdepot en veranderingen in de Voornse duinen niet te leggen zijn. Hierdoor wordt in het evaluatierapport de uitvoering van vervolgkarteringen van de vegetatie op Voorne niet meer nodig geacht. Na openbaarmaking van het evaluatierapport werden door betrokkenen bezwaren geuit tegen het niet meer uitvoeren van dit vervolgonderzoek.

In het advies wordt een genuanceerde reactie gegeven op de vraag of vervolgonderzoek nodig is. Gesteld wordt, dat veranderingen in de duinvegetatie

en -flora direct ten gevolge van het Slufterdamdepot (met name als gevolg van een reductie van de hoeveelheid vanuit de zee inwaaiend zout of saltspray) niet te kwantificeren, laat staan statistisch verantwoord hard te maken zijn. De opstellers van het evaluatierapport worden op dit punt dan ook gesteund in hun argumentatie voor het eventueel staken van de vegetatiekartering in het kader van de evaluatie van het Slufterdamproject.

Toch wordt geadviseerd het opgeschorte vervolgonderzoek van duinvegetatie en -flora uit te voeren om de trendmatige ontwikkelingen te blijven volgen in dit dynamische kustgebied met natuurwaarden van internationale betekenis, mede gelet op indicaties in het veld dat de mariene invloed lokaal terugloopt. Het onderzoek is met name relevant vanwege het Plan van Aanpak ROM Rijnmond, waarin plannen worden aangekondigd om de Maasvlakte uit te breiden en te compenseren met de ontwikkeling van natuurgebied van 750 hectaren.

Internationaal project Antarctica

Vooruitlopend op de ratificatie van het *'Protocol betreffende milieubescherming bij het verdrag inzake Antarctica'* is Nederland in de gelegenheid gesteld commentaar te geven op het MER dat door Zuid-Afrika is opgesteld over een op te richten onderzoekstation (SANE IV, Vesleskarvet, Queen Maud Land) op Antarctica. De Minister van VROM heeft de Commissie gevraagd hierover te adviseren. Het is mogelijk dat de Commissie in de toekomst vaker gevraagd zal worden om over projecten op Antarctica te adviseren. Hieronder zijn de hoofdpunten uit het advies samengevat.

Het advies van de Commissie stelt dat uit het MER, geheel in overeenstemming met het Protocol, een grote betrokkenheid van de initiatiefnemer blijkt bij het duurzaam in stand houden van het Antarctisch milieu. Dit komt tot uitdrukking in de zorgvuldigheid van de plannen bij het verzamelen en terugvoeren van het vaste afval naar Zuid-Afrika. Ook het station zelf kan, door de gekozen constructie op palen, na het beëindigen van het gebruik weer in zijn geheel van Antarctica worden weggehaald. Niettemin stelt de Commissie in haar advies dat informatie ontbreekt over twee sleutelonderwerpen: de motivatie vanuit het milieu voor de gekozen landinwaartse locatie op een (schaarse) nunatak (rots die uitsteekt boven sneeuw en ijs) en de motivatie voor de gekozen (ruime) capaciteit. Hiermee zijn voor het milieu belangrijke zaken bepaald, zoals het transportsysteem dat nu meer over land of door de lucht moet plaatsvinden dan bij een locatie aan de kust, het verwerken van het (gezuiverde) afvalwater dat via een pijp over de rand van de nunatak wordt geloosd en de grote hoeveelheid atmosferische deposities van rookgassen omdat de bovengrondse bouwwijze en capaciteit meer energie vergt dan het huidige kleine in het ijs verzonken station.

3. OVERIGE WERKZAAMHEDEN EN ONTWIKKELINGEN

3.1 Ontwikkelingen in de m.e.r.-regeling

3.1.1 Inwerkingtreding van de Wet milieubeheer en Algemene wet bestuursrecht

Op 1 maart 1993 is de Wet milieubeheer in werking getreden. Voor de m.e.r. zijn de directe gevolgen betrekkelijk gering. Onder de gevolgen voor het milieu vallen nu ook onder meer de gevolgen van het gebruik van grondstoffen en energie, de elementen van duurzame ontwikkeling en ruimtebeslag. Door de integratie van diverse sectorale milieuvergunningen zal het beter mogelijk worden de milieu-informatie uit het MER bij de besluitvorming te betrekken. Invoering van de Algemene Wet Bestuursrecht heeft geen inhoudelijke wijzigingen voor de m.e.r. tot gevolg. Wijzigingen doen zich voor bij termijnen en terminologiën, overeenkomstig de eenheidsbewakende werking van deze wet.

3.1.2 Herziening Besluit m.e.r.

Naar aanleiding van de periodieke evaluatie van de m.e.r.-regeling, is besloten tot beperkte uitbreiding van de lijst van m.e.r.-plichtige activiteiten in het Besluit m.e.r. Daarnaast geeft aanpassing aan de EG-richtlijn m.e.r. aanleiding tot de instelling van de m.e.r.-beoordelingsplichtige activiteiten van bijlage II van de EG-richtlijn, die niet in het Besluit m.e.r. waren opgenomen. Van deze activiteiten moet het bevoegd gezag bepalen of het, gezien bijzondere omstandigheden (zoals aard, omvang of ligging), noodzakelijk is om een MER op te stellen.

Deze wijzigingen zullen tot een herzien Besluit m.e.r. leiden, dat naar verwachting in het voorjaar van 1994 van kracht wordt. In 1993 is reeds een ontwerp-Besluit gereed gekomen. Deze anticiperende werking heeft tot gevolg dat in 1993 m.e.r.-procedures zijn gestart voor activiteiten die in 1994 m.e.r.-plichtig worden. Voorbeelden hiervan zijn de landinrichtingsprojecten.

3.1.3 Provinciale m.e.r.-verordening Waddengebied

Op 1 maart 1993 trad de Provinciale m.e.r.-verordening Waddengebied in werking. Deze verordening is een uitwerking van art. 7.6 van de Wet milieubeheer en is door de drie noordelijke provincies (Noord-Holland, Friesland en Groningen) gezamenlijk voorbereid. Tot eind 1993 werd één m.e.r. op grond van deze verordening gestart (project 502; zie ook § 2.2.1).

3.2 Overeenkomst met het Directoraat Generaal Internationale Samenwerking

Vanaf 1 juli 1993 is, met instemming van de bewindslieden van de ministeries van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (VROM) en van landbouw, Natuurbeheer en Visserij (LNV), een overeenkomst van kracht geworden tussen de Commissie en het Directoraat-Generaal Internationale Samenwerking (DGIS) van het ministerie van Buitenlandse Zaken. De overeenkomst is in principe aangegaan voor een periode van drie jaar (met na één jaar een tussentijdse evaluatie), waarna zal worden bekeken of en hoe de samenwerking zal worden voortgezet. De overeenkomst houdt in dat de Commissie, bij door DGIS te selecteren Nederlandse ontwikkelingssamenwerkingsprojecten met belangrijke implicaties voor het milieu, richtlijnen- en toetsingsadviezen uitbrengt. Op verzoek van de bewindslieden van VROM en LNV zijn nadere organisatorische afspraken gemaakt met het oog op een zorgvuldige organisatorische en financiële scheiding van deze taak ten opzichte van de wettelijke taak van de Commissie. De werkzaamheden in het kader van deze overeenkomst worden uitgevoerd door vijf medewerkers en twee vice-voorzitters.

In 1993 is één advies uitgebracht: een richtlijnenadvies voor een project voor drinkwatervoorziening, sanitatie en afvalwaterverwijdering in Yemen. Twee adviezen waren aan het einde van 1993 in voorbereiding: een toetsing van een MER over afvalwaterverwijdering van een gebied met circa 160 leerlooierijen in Pakistan en een richtlijnenadvies voor een MER ten behoeve van een milieu managementplan van een stroomgebied in Ecuador.

3.3 Cursussen, seminars en workshops

In 1993 leverden medewerkers van het secretariaat, Commissieleden en (plaatsvervangend) voorzitters van de Commissie diverse bijdragen over m.e.r. aan cursussen, congressen, seminars en andere bijeenkomsten. Enkele hiervan zijn eenmalig, maar een groot aantal keert jaarlijks terug. De belangrijkste bijdragen zijn geleverd aan:

Voorlichting binnenland

Colleges inleiding m.e.r. en rollenspel op onderwijsinstellingen:

- Rijksuniversiteit Limburg (studenten Gezondheidszorg en postdoctorale studenten): Inleiding m.e.r. en rollenspel.
- Rijkshogeschool IJsselland Deventer (studenten milieu-planologie): M.e.r. en woningbouw.
- Landbouwuniversiteit Wageningen (studenten milieukunde): M.e.r. op gemeentelijk niveau.
- Rijksuniversiteit Utrecht (studenten scheikunde, milieukunde en toxicologie): Inleiding m.e.r.
- Bestuursacademie Randstad (postdoctoraal studenten): Inleiding m.e.r.
- Rijksuniversiteit Groningen (studenten milieukunde): rollenspel.
- Hogeschool Larenstein (postdoctoraal studenten): rollenspel.

- Rijksuniversiteit Utrecht (studenten scheikunde, milieukunde en toxicologie): rollenspel (2 x), m.e.r. en ontwikkelingssamenwerking, m.e.r. voor industriële projecten, meerwaarde van m.e.r. in ruimtelijke ordening.
- Grotius Academie Kluwer (cursus milieurecht): juridische vraagstelling aan de hand van case studies.

Voorlichting voor overheid en bedrijfsleven:

- Secretariaat Gezondheidsraad: Inleiding m.e.r.
- Landinrichtingsdienst: zes trainingdagen m.e.r.
- Ambtelijk apparaat provincies Friesland en Noord-Holland in kader van reorganisatie: Inleiding m.e.r.
- Nederlands Instituut voor Preventieve Geneeskunde (NIPG-TNO/Leiden): Inleiding m.e.r. (in kader van seminar milieukunde).
- Tauw Infraconsult, cursus milieukunde: casus plus oefening.
- Juristen uit bedrijfsleven (organisatie Ballast Nedam): Inleiding m.e.r.
- Juristen VEWIN: rollenspel.
- Externe Adviesgroep Methoden en Technieken, Ministerie van Financiën: Systematiek en methoden in m.e.r.
- Rijkswaterstaat: vierdaagse trainingscursus (inleiding, rollenspel, alternatieve tracés, toetsing).
- Workshop m.e.r. en ruimtelijke ordening (RPD).
- Natuurbeschermingsraad (Natuurwetenschappelijke Commissie): M.e.r. en landinrichting.
- Afdeling Beroepen van het Ministerie van VROM: voorlichting over de Commissie en over m.e.r.

Bijdragen aan meerdaagse opleidingscursussen:

- Milieu en ruimtelijke ordening (Geoplan).
- Inleiding milieurecht (Geoplan).
- Basiscursus m.e.r. (Geoplan).

Bijdragen op studiedagen en symposia:

- M.e.r. voor woningbouw en bedrijfshuisvesting (Nederlands Studiecentrum), 25-3-1993.
- M.e.r. voor strategische ruimtelijke plannen (NIROV), 28-4-1993.
- M.e.r. voor de industrie (Euroforum), 25-5-1993.
- Milieubeleid en ruimtelijke ordening op gemeentelijk niveau (Katholieke Universiteit Nijmegen), 7-10-1993.
- MER en kwaliteit (Ministerie VROM), 27 en 28-10-1993.
- M.e.r. in ontwikkeling (Vereniging van Milieukundigen), 10-11-1993.

Verspreiding van informatie over de Nederlandse m.e.r. in het buitenland

- Zesdaagse basistraining voor functionarissen DG I van de Europese Commissie te Brussel.
- Vijfdaagse m.e.r.-cursus Portugal.
- Driedaagse seminars in Tsjechië en in Slowakije over m.e.r.
- M.e.r.-seminar in Roemenië.
- Bijdrage aan ECC workshop EIA training in Spanje.

- Voordrachten in het kader van een cursus m.e.r. over ontwikkelingsamenwerking, screening/scoping en toetsing voor vertegenwoordigers uit India, Pakistan, Sri Lanka, Yemen, Egypte, Kenya en Namibië.
- Inleidingen over m.e.r. voor postgraduate studenten uit Midden- en Oost-Europa, Duitsland en Italië alsmede voor studenten uit de Filippijnen, China, Tonga en Kenya (ITC Enschede en Universiteit van Amsterdam).
- Voorlichting aan delegaties en bezoekers uit Polen, Tsjechië, Turkije, Catalonië en Engeland.
- Bijdrage aan de checklist: Reviewing the quality of environmental information in EIA (ERM, London).
- Deelname aan de annual meeting of the International Association for Impact Assessment 1993 te China, met bijdrage in de workshop EA for policies, plans and programmes.
- Overleg met Canada (FEARO) over de in 1994 te houden EA Summit te Quebec.
- Colleges over m.e.r. voor de internationale opleiding Human Ecology van de Vrije Universiteit Brussel.

DEEL 2: ERVARINGEN VAN DE COMMISSIE MET M.E.R.

4. Vergelijking van alternatieven
5. De toegevoegde waarde van m.e.r. bij recreatie-projecten
6. Het MER op maat: informatie voor de besluitvorming

4. VERGELIJKING VAN ALTERNATIEVEN

4.1 Inleiding

Het doel van een MER is het inzicht geven in de milieugevolgen van een voorgenomen activiteit en alternatieven daarvoor, zodat het bevoegde gezag een weloverwogen beslissing kan nemen.

Een vergelijking van alternatieven is een verplicht onderdeel van een MER. Uit de beoordeling van MER'en door de Commissie blijkt dat deze vergelijkingen, in het bijzonder de daarbij gepresenteerde tabellen, nogal eens te wensen overlaten, terwijl die juist overzichtelijke samenvattingen zouden moeten zijn van de in het MER verzamelde informatie.

Dit artikel behandelt de vraag, aan welke eisen een vergelijking van alternatieven in een MER moet voldoen en welke problemen optreden bij het opstellen van een vergelijking. Aan de hand van voorbeelden worden enige suggesties gegeven voor het oplossen van de problemen.^{21]}

4.2 Welke vragen moet een vergelijking beantwoorden

Het doel van de vergelijking van alternatieven en varianten is volgens de memorie van toelichting bij de invoering van milieu-effectrapportage meerledig.

"(...) In de eerste plaats om beslissingsbevoegde instanties een duidelijk beeld te geven van de gevolgen van de voorgenomen activiteit ten opzichte van de gevolgen van de beschreven alternatieven. In de tweede plaats om zowel de gevolgen van de voorgenomen activiteit als van de beschreven alternatieven te kunnen vergelijken tegen de achtergrond van normen en uitgangspunten van het milieu-beleid. Het gaat erom dat de gevolgen voor het milieu vergelijkbaar worden gemaakt, opdat een verantwoorde beslissing kan worden genomen. Van belang is dat in dit verband zoveel mogelijk een feitelijke weergave wordt gegeven zonder waardeoordelen van de kant van de opsteller en, zo dat niet geheel mogelijk blijkt, subjectieve elementen worden gemotiveerd en verantwoord. (...)''^{22]}.

Een vergelijking van alternatieven wordt opgesteld om een duidelijk beeld te krijgen van een antwoord op de volgende vragen:

Wat brengt de activiteit teweeg in het milieu?

Daarbij gaat het om het bepalen van de gevolgen voor het milieu van het voornemen (in enigerlei vorm) ten opzichte van de situatie zónder het voornemen.

Hoe erg (of goed) zijn de veranderingen voor het milieu?

Daarbij gaat het om het bepalen wat de betekenis van de uitvoering van het voornemen is aan de hand van normen en doelstellingen van het milieubeleid.

21 Het rapport "Wegen van effecten" van het ministerie van VROM behandelt deze materie uitgebreid maar in meer theoretische zin, dit artikel is vooral gebaseerd op de ervaring van de Commissie.

22 Memorie van Toelichting, hoofdstuk III, pag. 44, Tweede Kamer, zitting 1980 - 1981, 16814, nr. 3.

Wat is de beste uitvoering van het voornemen?

Daarbij gaat het om het vergelijken van de alternatieven onderling en het bepalen van het meest milieuvriendelijke alternatief, dan wel om het motiveren van het voorkeursalternatief.

Hoewel deze vragen in principe in één overzichtstabel kunnen worden beantwoord, kan het nuttig zijn het onderscheid te maken. Bij complexe projecten met veel alternatieven kan een aparte tabel per vraag overzichtelijker zijn. In de praktijk blijkt in een project de ene vraag soms minder belangrijk voor de besluitvorming dan de andere.

Voorbeeld 1. "Accentuering van de relevante vragen."

Wanneer in het MER gezocht wordt naar groetmogelijkheden voor een stedelijke agglomeratie, is het vooral interessant verschillende (combinaties van) locaties te vergelijken op hun gevolgen voor het milieu en na te gaan met welk alternatief de minste schade voor het milieu optreedt. De doelstellingen van het milieubeleid, waaraan wordt getoetst, zijn relatief globaal (beheersen mobiliteit, natuurbehoud) en soms onderling strijdig. In een dergelijk project gaat het om het zoeken naar de beste oplossing (c), waarbij zo min mogelijk verslechtering ten opzichte van de bestaande situatie van het milieu optreedt (a).

Bij een nieuw mestcomposteringsbedrijf op een groot, zich nog ontwikkelend industrieterrein levert de vergelijking met de bestaande situatie van het milieu en de autonome ontwikkeling vanuit natuur- of mobiliteitsdoelstellingen niet de meest relevante informatie. Daar is het van belang na te gaan of het voornemen past in het gehanteerde milieubeleid (NER, Wgh, Nota Stankbeleid) (b) en welke onderdelen uit het meest milieuvriendelijke alternatief volgens het ALARA-principe tot mogelijke oplossingen behoren (c). In een dergelijke vergelijking past meestal ook een kosten-indicatie²³ van de behandelde alternatieven of varianten.

Dit betekent dat er geen standaardmodel is voor een goede vergelijking van alternatieven en de presentatie daarvan. Niettemin zijn enkele algemene handreikingen te geven, die bij het opstellen van een MER kunnen worden gebruikt.

4.3 Handreikingen voor vergelijken van alternatieven

■ Betrek alleen zinvolle alternatieven in de vergelijking

De wet schrijft voor dat de ontwikkeling in de bestaande situatie van het milieu vergeleken moet worden met de gevolgen voor het milieu van de voorgenomen activiteit en de in beschouwing genomen alternatieven. Bij de alternatieven is het meest milieuvriendelijke alternatief wettelijk verplicht.

Een vergelijking dient volgens die formulering ten minste een bestaande situatie, een voorkeursalternatief en een meest milieuvriendelijk alternatief te bevatten.

De praktijk kan echter wel eens van de wettelijke bepalingen afwijken. In het jaarverslag over 1992 is aangegeven dat bij een m.e.r. voor een bestaande activiteit de bestaande situatie niet altijd het meest relevante vergelijkingskader biedt. In het jaarverslag van 1993, in het artikel "MER op maat", komt aan de orde dat de voorgenomen activiteit in bepaalde gevallen zo dicht bij het meest

23 Het is in een MER niet verplicht in te gaan op het kostenaspect. Vaak wordt m.e.r. beschouwd als juist een tegenhanger van de economische benadering, waarin het accent sterk op kosten ligt. Soms is een kostenbeschouwing desondanks zinvol bij een vergelijking van alternatieven.

milieuvriendelijke alternatief ligt, dat het maken van een onderscheid daartussen nauwelijks nieuwe informatie oplevert.

Het komt nogal eens voor dat een tabel met een vergelijking van alternatieven alternatieven bevat die wat betreft de milieugevolgen niet (of nauwelijks) verschillend scoren, of alternatieven, die bij nader inzien niet reëel zijn.

Voorbeeld 2. "Vermijd irrelevante alternatieven."

Voor een GFT-composteringsbedrijf worden maatregelen om de emissie naar de lucht te verminderen opgenomen die, zoals elders in de toelichting blijkt, nog in onderzoek zijn en voorlopig nog niet operationeel zullen kunnen worden.

Soms worden alternatieven gebruikt om de voorgenomen activiteit in een gunstig perspectief te plaatsen.

Voorbeeld 3. "Vermijd gebruik van onetgenlijke alternatieven."

In het MER voor een golfbaan worden diverse milieu-onvriendelijker ontwerpen dan het voorkeursalternatief vergeleken met het voorkeursmodel om daarmee aan te tonen hoe positief het voornemen moet worden beoordeeld. Bij nader inzien blijkt de helft van deze ontwerpen voor geen enkele betrokkene (ook niet de initiatiefnemer) meerwaarde op te leveren, terwijl er een aantal oplossingen te bedenken is, waarmee meer milieuwinst kan worden bereikt dan in het voorkeursalternatief, die echter niet worden genoemd.

Bij MER'en, waarin sprake is van wegen of luchtvaart, wordt vaak uitgegaan van de verwachting dat auto's en vliegtuigen in de toekomst stiller zullen worden. Wanneer deze aanname in de alternatieven wordt verwerkt, maar de alternatieven alleen met de bestaande situatie van het milieu zonder autonome ontwikkeling worden vergeleken, ontstaat een vertekend beeld.

Het is verstandig een alternatiewentabel te controleren op de volgende criteria. Alternatieven moeten:

- uitvoerbaar zijn en in relatie staan tot het te nemen besluit (**realiteitswaarde**);
- voldoen aan de doelstelling van de initiatiefnemer, mits niet te beperkt geformuleerd (**probleemoplossend vermogen**);
- voldoende van elkaar verschillen (**differentiatie**);
- het totale scala van oplossingsmogelijkheden dekken (**bandbreedte**);
- opgebouwd zijn uit deeloplossingen (varianten) die te combineren zijn tot een consistent geheel (**structuur**).

Hoewel deze eisen natuurlijk in principe ook gelden voor de te behandelen alternatieven in het MER als zodanig, kan soms pas bij het vergelijken blijken dat een bepaald alternatief geen zinvolle oplossing biedt, omdat het "inefficiënt" is (qua milieugevolgen slechter scoort dan ten minste één van de andere genoemde alternatieven en geen andere voordelen biedt ten opzichte daarvan).

■ **Beschouw alleen relevante milieu-aspecten aan de hand van een concreet referentiekader van beleidsdoelstellingen en normen**

In de fase van het opstellen van de startnotitie en in bijzonder bij het opstellen van het advies voor richtlijnen wordt uitgebreid aandacht besteed aan het afperken van de meest relevante milieu-aspecten. Niettemin zal tijdens het opstellen van het MER soms pas blijken of deze eerste afbakening juist en volledig was en waar de accenten dienen te worden gelegd.

Voorbeeld 4. "Verwijder niet-discriminerende gevolgen voor het milieu uit een overzichtstabel, tenzij frictie met het milieubeleid blijkt."

Wanneer alle alternatieven voor grondwaterwinning geen of een verwaarloosbare invloed op het grondwaterpeil blijken te hebben, hoeft een tabel niet te worden belast met een overbodige rij "nullen". Een enkele zin, of een voetnoot in de tabel is dan voldoende.

Wanneer alle alternatieven leiden tot een relatief ingrijpende grondwaterpeildaling, is deze signalering van belang, in een tabel waarin de relatie met de bestaande situatie en met de uitgangspunten van het verdrogingsbeleid wordt gelegd, maar niet in de tabel, waarin alternatieven onderling worden vergeleken.

Opstellers van een MER kunnen de betekenis van effecten ontleen aan milieunormen en -doelstellingen uit het NMP+, de Wet geluidhinder, de Nota stankbeleid, de Derde nota waterhuishouding, de NER en dergelijke.

Om een vergelijking met het (vigerende) milieubeleid zo duidelijk mogelijk weer te geven, dienen de normen en doelstellingen ook in de tabel "vergelijking alternatieven" te worden opgenomen. De gevolgen moeten worden uitgedrukt in dezelfde eenheden als waarin de normen zijn geformuleerd.

Voorbeeld 5. "Maak toetsing aan normen en beleidsdoelen mogelijk."

In een MER voor een compostingsbedrijf wordt de depositiemijs voor ammoniak uitgedrukt in mol zuur/ha/jaar en de emissie van de inrichting in ton/jaar, waardoor onduidelijk blijft, wat de betekenis van de beschreven emissie is.

Door relatering aan normen en beleidsdoelen wordt expliciet, welke beleidsconsequenties kunnen voortvloeien uit het verlenen van een vergunning voor zowel het directe bevoegde gezag als ook voor andere betrokken overheidsinstanties.

Voorbeeld 6. "Maak door toetsing aan normen beleidsconsequenties expliciet."

In een MER voor een bedrijf, dat tot dusver werkte met een gedoogbeschikking, bleek de geluidsoverlast van het voorkeursalternatief niet beperkt te blijven tot de voorkeursgrenswaarde uit de Circulaire Industrielawaai. Duidelijk werd dat alleen op grond van een expliciete kosten-effectiviteitsvergelijking een ontheffing naar 55dB(A) zou kunnen worden gemotiveerd.

Bij toetsing van de geluidemissie aan door de gemeente gehanteerde strengere geluidnormen in verband met geluidpieken bleek, dat hieraan alleen kon worden voldaan door sluiting van het bedrijf. De toetsing van het voornemen en alternatieven aan geformuleerde milieu-eisen maakte de daaruit voortvloeiende beleidsconsequenties duidelijk.

■ Beschrijf de gevolgen zoveel mogelijk kwantitatief

Om de beslisser meer inzicht te geven in de feitelijke verschillen is het belangrijk dat de effecten van de alternatieven worden gekwantificeerd en ook als zodanig in de vergelijking worden opgenomen. Emissies naar de lucht kunnen worden weergegeven in mg/m³, het verlies aan vegetatie in oppervlakten en biodiversiteit in aantallen soorten, geluid in dB(A), grondwaterstandsveranderingen in cm.

Door de effecten kwantitatief weer te geven blijft de informatie over de omvang van het effect behouden.

Zelfs het gebruik van percentages kan soms al misleidend werken.

Voorbeeld 7. "Wees voorzichtig met percentages".

In een gebied, waar de achtergrondconcentratie van SO₂ bijzonder hoog is, betekent een 'verwaarloosbare' toename van 0,5% een aanzienlijk emissie, die in een gebied met een toch al hoge belasting niet verwaarloosbaar mag worden genoemd.

In vrijwel ieder MER wordt getracht door het presenteren van een tabel een samenvattend overzicht te geven van de vergelijking van de alternatieven. In zo'n tabel kan de kern van het MER worden aangegeven.

- **Maak de tabel met vergelijking van alternatieven tot een overzichtelijke én controleerbare samenvatting van de uitkomsten uit het MER**

De meest gebruikte presentatie van een vergelijking van alternatieven is een tabel, waarin met plussen, minnen en nullen staat aangegeven, hoe de gevolgen van ieder alternatief per milieu-compartiment moeten worden gewaardeerd. Dat kan een bruikbare presentatiemethode zijn, waaruit snel een beeld kan worden verkregen van de verschillen tussen de alternatieven. Maar bij analyse van zo'n tabel per cel blijkt soms volstrekt onduidelijk, waarom het ene alternatief op een milieu-aspect positief scoort en het andere neutraal. De motivering voor de toekenning van de plussen en minnen moet vaak worden afgeleid uit informatie, die her en der verspreid door het MER staat beschreven. Maar zelfs als de juiste passage al vindbaar is, blijkt de toekenning van plussen of minnen een relatief subjectieve zaak. Uit een plus of min is bovendien niet meer duidelijk of het om een belangrijk of een minder belangrijk milieugevolg gaat.

Om die reden zou aan iedere tabel van vergelijking van alternatieven een overzicht in tabelvorm ten grondslag moeten liggen, waarin alle basisinformatie over de milieugevolgen per alternatief concreet en feitelijk, maar in een voor het overige nog relatief onbewerkte vorm wordt weergegeven. Tevens staat (zo nodig) met een paginaverwijzing aangegeven, waar in het MER meer informatie staat.

Wanneer ieder van de beschreven milieugevolgen bovendien te relateren is aan de – tevens in de tabel opgenomen – normen van het milieubeleid, bevat deze **basistabel** op zich alle benodigde informatie voor het beoordelen van de alternatieven.

Als er echter veel alternatieven zijn en veel milieugevolgen worden beschreven, zullen de conclusies niet meteen zijn af te lezen en zal er behoefte bestaan aan verdere bewerkingen van de tabel.

- **Bewerk informatie alleen, als de overzichtelijkheid dat gebiedt. Weeg de voordelen hiervan af tegen het verlies aan informatie en risico van verminderde objectiviteit**

De volgende bewerkingen worden met enige regelmaat in MER'en gebruikt:

1. Plus/min-tabellen

- Per alternatief wordt ieder effect gewaardeerd ten opzichte van een referentie (meestal de bestaande situatie), of:
- Per alternatief wordt aangegeven of het een bijdrage levert aan de gehanteerde milieudoelstellingen, of:
- Per alternatief wordt ieder effect gewaardeerd ten opzichte van het voorkeursalternatief.

Meestal wordt in dergelijke tabellen nuancering aangebracht door gebruik van o of +/- (neutrale invloed), 0 (gevolg irrelevant), ++ (sterk positief), -- (sterk negatief).

Wanneer de lijst van milieugevolgen lang is, worden de verschillende milieugevolgen binnen een milieucompartiment samengevoegd en in hun totaliteit beoordeeld.

Het zal duidelijk zijn dat het opstellen van een plus-min-tabel met beslissingen gepaard gaat, die voor discussie vatbaar zijn.

Door ook de basistabel te presenteren worden deze beslissingen beter controleerbaar.

2. Vergelijkingstabellen

Per alternatief wordt vergelijkenderwijs aangegeven welke het beste resultaat oplevert bij ieder milieu-aspect. De score wordt uitgedrukt in cijfers of aantallen blokjes en dergelijke.

Deze methode wordt doorgaans gebruikt, wanneer een plus-min-benadering te weinig nuance geeft aan de verschillen tussen de alternatieven.

Dat ook bij een vergelijkingstabel behoefte is aan een basistabel om vragen te kunnen beantwoorden blijkt uit onderstaande illustratie:

Voorbeeld 7. "Het natuuralternatief scoort goed op natuur, maar wat nu..?"

	bestaand	voorkeursalt.	natuuralternatief	leefmilieu-alt.	energie-alt.
bodem en water	■■■	■■	■■■■■	■■■	■■■■
infrastructuur geluid lucht	■■	■■■■■	■■■	■	■■■
natuur	■■■■■	■■■	■■■■■■	■	■■■■
landschap cultuurhistorie	■■■■■	■	■■■■	■■	■■■
woon- en leef- milieu	n.v.t.	■■■	■	■■■■■	■■■

- meeste voorkeur
- enige voorkeur
- neutraal
- minder voorkeur
- minste voorkeur

3. Gewichtensets

Het nadeel van de hiervoor genoemde methoden is, dat ze geen rekening houden met het verschil in gewicht tussen milieugevolgen, terwijl onherroepelijk de neiging bestaat plussen en minnen of blokjes bij elkaar op te tellen. In die zin verschaffen dergelijke tabellen schijnbaarheid en maken manipulatie van resultaten mogelijk.

Voorbeeld 8. "Zorg dat een tabel weerspiegelt, waar de werkelijke problemen liggen".

In een MER voor een mestverwerkend bedrijf zijn de emissie naar de lucht van geur en ammoniak in feite de belangrijkste milieugevolgen. In de tabel wordt dit gezamenlijk in één (smalle) kolom 'lucht' verwerkt. Diverse andere (bij dit project) minder belangrijke milieugevolgen (geluid, veiligheid, water, bodem) worden breed uitgemeten, waardoor de aandacht van de belangrijkste milieugevolgen wordt afgeleid.

Door aan de verschillende milieugevolgen gewichten toe te kennen kan dit probleem min of meer worden ondervangen. Wel dient dan door het variëren van gewichtensets en gevoeligheidsanalyse te worden vastgesteld in welke mate de (relatief subjectieve) gewichtentoekenning de resultaten beïnvloedt.

4.5

Presentatie

Om een snel inzicht te krijgen in de resultaten van het MER, kan een tabel vergelijking alternatieven ook worden gepresenteerd in de vorm van een grafiek, kaart, diagram of andere afbeelding. Kleuren, of grijstinten kunnen een belangrijk hulpmiddel zijn bij de presentatie. Het voordeel van kleurgebruik is dat snel inzicht en concrete informatie in één tabel kunnen worden gecombineerd, wanneer iedere cel uit de basistabel door een kleuraanduiding een waarde krijgt (bijvoorbeeld groentinten bij een positieve bijdrage voor het milieu en roodtinten voor een negatieve). Snel wordt duidelijk, welke alternatieven de meeste perspectieven bieden en in welke milieucompartimenten de meeste problemen te verwachten zijn.

Voorbeeld 9. Basistabel met kleurondersteuning

doelstellingen	indicator	tracé 1	tracé 2	tracé 3
beperving autokilometers	aantal autokilometers	293.700	297.700	293.000
beperving uitbreiding infrastructuur	aantal kilometer nieuwe hoofdweg	7	10	7
beschermen ecologische elementen	doorsnijding ecologische verbindingzone x	ja	niet	beperkt mitigatie mogelijk

4.6

De keuze tussen compleetheid en overzichtelijkheid

Door zorgvuldig en verstandig om te gaan met de presentatie van vergelijking van alternatieven kan dit onderdeel van het MER zijn functie waar maken als overzichtelijke samenvatting van de belangrijkste informatie voor de besluitvormer op basis waarvan deze zelf zijn afweging kan maken. Hoewel complete en

onbewerkte gegevens veelal informatiever zijn, is selectie en bewerking soms nodig om een overzichtelijk beeld te creëren. De keuzen die hierbij worden gemaakt dienen expliciet en controleerbaar te zijn.

4.7 Overzicht van de belangrijkste aanbevelingen

- Besteed veel aandacht aan de presentatie van de vergelijking van alternatieven. Het is de kerninformatie uit het MER.
- Houd rekening met de driedelige functie van de vergelijking:
 - Wat verandert er voor het milieu.
 - Hoe erg (of goed) is dat.
 - Wat is de beste oplossing.
- Belicht ieder van deze vragen desnoods in een aparte tabel.
- Richt de tabellen op de kernvragen die voor de besluitvorming moeten worden beantwoord. (Deze kunnen per situatie verschillen.)
- Selecteer alleen relevante alternatieven en milieugevolgen voor de uiteindelijke presentatie. Verwijder rijen en kolommen, die het overzicht onnodig uitgebreid maken en op een andere wijze simpeler kunnen worden gepresenteerd.
- Presenteer ook de basis-informatie in tabelvorm en laat zo duidelijk mogelijk zien, hoe de vergelijkingstabel hieraan is ontleend.
- Vermijd verdere bewerkingen, als deze niet nodig zijn, omdat daarbij informatie verloren gaat. Zorg dat eventuele bewerkingen zo goed mogelijk controleerbaar zijn.
- Wanneer gebruik wordt gemaakt van gewichtensets, controleer dan altijd met een gevoeligheidsanalyse, wat de invloed is van de aannamen.
- Maak gebruik van visuele presentatietechnieken als aanvulling op en ter ondersteuning van de gepresenteerde basisinformatie.

Naschrift: De in dit artikel gebruikte voorbeelden zijn aan de werkelijkheid ontleend, en soms veranderd of vereenvoudigd om een aanbeveling beter te kunnen illustreren.

In MER'en worden voortdurend serieuze pogingen gedaan om complexe materie zo duidelijk en objectief mogelijk te presenteren. Door deze pogingen te beschrijven en te evalueren kan een bijdrage worden geleverd aan de kwaliteitsverbetering van een MER, hetgeen het doel is geweest van het schrijven van dit artikel.

5. TOEGEVOEGDE WAARDE VAN M.E.R. BIJ RECREATIE-PROJECTEN

Dit artikel geeft een overzicht van de ervaringen die de Commissie m.e.r. heeft met recreatieprojecten die een milieu-effectrapportage moeten doorlopen. Allereerst wordt aangegeven welke recreatieprojecten m.e.r.-plichtig zijn en welke wijzigingen in 1994 te verwachten zijn. In een schema wordt vervolgens een opsomming gegeven van het soort projecten waarover de Commissie geadviseerd heeft. Van deze projecten worden de belangrijkste milieugevolgen vermeld. Dit artikel eindigt met een balans van de resultaten die met behulp van m.e.r. zijn geboekt.

5.1 Feiten en cijfers

De wetgeving onderscheidt drie categorieën m.e.r.-plichtige recreatieactiviteiten:

1. aanleg van recreatieve of toeristische voorziening met een **verkeersaantrekkelijke werking** van gemiddeld **1000 voertuigen of meer per dag** of met een oppervlakte van **50 hectare** of meer;
2. aanleg van een terrein ten behoeve van de verblijfsrecreatie dat in een gevoelig gebied ligt of ^{24]} in een grote landschapseenheid en een oppervlakte van **20 hectare** of meer beslaat;
3. aanleg van een jachthaven, met **500 vaste ligplaatsen** of meer.

In het Ontwerp besluit milieu-effectrapportage 1994 worden enkele wijzigingen voor de m.e.r.-plicht voorgesteld. De m.e.r.-plicht gaat gelden voor een recreatieve of toeristische voorziening met 500.000 bezoekers of meer, of met een oppervlakte van 50 hectaren of meer, dan wel een oppervlakte van 20 hectaren in een gevoelig gebied. Voor golfbanen geldt de m.e.r.-plicht niet meer als deze geprojecteerd is op gronden met een agrarische bestemming. Voor jachthavens is de regeling gewijzigd door de m.e.r.-plicht te koppelen aan 500 ligplaatsen en niet langer aan 'vaste' ligplaatsen. Voorts wordt voorgesteld de m.e.r.-plichtige activiteit te combineren aan een ruimtelijk plan dat als eerste in de mogelijke aanleg voorziet en niet meer aan een 'gemeentelijk' ruimtelijk plan.

De Commissie voor de milieu-effectrapportage in Nederland heeft, sinds haar bestaan vanaf september 1987 over 52 recreatieprojecten (van de in totaal 428) advies uitgebracht (figuur 5.1). Voor 33 projecten is de procedure nog niet afgerond, 11 projecten gaan om uiteenlopende redenen niet door en 8 projecten zijn in uitvoering.

Een groot deel van deze activiteiten bestaat uit initiatieven voor golfbanen, soms gecombineerd met vakantiebungalows of watersport.

24 Lijst C, kolom 8.1 Besluit milieu-effectrapportage (m.e.r.) (gewijzigde tekst maart 1993). Met deze gevoelige gebieden wordt bedoeld: een beschermd natuurmonument of staatsmonument, een nationaal park, het Waddengebied, een grote eenheid natuurgebied of een gebied met hoofdfunctie natuur, een uiterwaard behorend tot de meest waardevolle uiterwaarden, een beekdal behorend tot de meest waardevolle beekdalen, een grondwaterbeschermingsgebied. Lijst C, kolom 8.1 Besluit milieu-effectrapportage (m.e.r.) (gewijzigde tekst maart 1993).

activiteit	aan- tal	initiatiefnemer	milieugevolgen	
			negatief	positief
Stadion	2	particulier/gemeente	verkeersaanrekkung, ontsluitingsproblemen	
Themapark	3	particulier		
Dagrecreatie	5	gemeente	·ruimtebeslag ·aantasting flora en fauna, incl. omgeving ·aantasting land- schap	·mogelij- ke verbe- tering ·als buffer
Jachthaven (met vakantie- of woningbouw)	6	gemeente	aantasting landschap	
Golfbaan (met dag- of ver- blijfrecreatie en natuur)	36	particulier (31), parti- culier/gemeente (2) gemeente (3)	·aantasting flora en fauna ·verontreiniging door bestrijdingsmiddelen ·aantasting land- schap	·behoud en herstel ·milieuvr. bemes- ting ·verbete- ring land- schap
Totaal	52 ^{25]}			

Figuur 5.1: Overzicht van m.e.r.-plichtige activiteiten waarover advies is uitgebracht.

Er zijn negen ontheffingen van de m.e.r.-plicht aangevraagd, waarvan er vier zijn verleend.

5.2 Balans

M.e.r. heeft er toe geleid dat veel initiatiefnemers hun oorspronkelijke plannen hebben aangepast aan milieu-eisen. Informatie over de waarden van een gebied leidt er toe dat daar zorgvuldig mee wordt omgegaan. De indruk bestaat dat informatie over de mogelijk negatieve gevolgen bij recreatieprojecten meer dan bij andere projecten, door aanpassing van het plan, omgezet kan worden in positieve gevolgen. Positieve milieu-effecten treden op als bijvoorbeeld in landbouwgebieden door recreatie veel minder mest wordt toegepast. Een ander positief effect treedt op wanneer een recreatieproject als buffer fungeert tussen een natuurgebied en woon/werkgebieden. Een goede inrichting kan ervoor zorgen dat niet teveel bezoekers in het nabijgelegen kwetsbare gebied komen.

25 De getallen moeten nog worden aangevuld met de meest actuele stand van zaken.

Ook is door m.e.r. meer aandacht gekomen voor een milieuvriendelijke inrichting (beperking hydrologische ingrepen, betere inpassing in het bestaande landschap en benutting van natuur(potenties)) en minder schadelijk beheer. Door deze houding ontstaat een klimaat voor creatieve oplossingen.

Voorbeeld 1. "Beekdalherstel"

Een initiatiefnemer heeft plannen voor de aanleg van een golfbaan in een beekdal. De oorspronkelijke waarde van het beekdal is sterk achteruitgegaan door het landbouwkundig gebruik (bemesting en ontwatering). De beek is niet meer dan een gekanaliseerd stroompje.

Het voornemen biedt voordelen ten opzichte van de bestaande situatie. Door het gebied te onttrekken aan de landbouw kunnen broekbossen en moerasbodems worden hersteld. In het plan dreigen deze voordelen echter weer verloren te gaan door het clubgebouw te projecteren in het natste gedeelte van het gebied. Omdat de initiatiefnemer niet accoord gaat met een andere locatie voor het clubgebouw is in het MER voorgesteld dit op palen te zetten, zodat drooglegging niet nodig is. Het MER geeft daarnaast informatie over de wijze waarop het initiatief optimaal te combineren is met het herstel en beheer van het beekdal.

Door formulering van het meest milieuvriendelijk alternatief komen vaak onverwachte mogelijkheden op tafel. Door kleine wijzigingen in het ontwerp kunnen de negatieve gevolgen voor het milieu beperkt blijven en kan het gehele plan aan kwaliteit winnen.

Voorbeeld 2. "Meest milieuvriendelijke alternatief"

Een gemeente wil een terrein van 420 hectaren inrichten voor dag- en verblijfsrecreatie, waaronder een recreatieplas, een bos- en een golflandschap, een bungalowpark en een kuuroord. Het ontwerp ligt al klaar. M.e.r. verplicht de gemeente, het meest milieuvriendelijk alternatief te ontwikkelen. De informatie die dit oplevert, leidt tot verbetering van de waterkwaliteit vooral door verlaging van het ijzergehalte en door een goede regulatie van het waterpeil hetgeen de zichtdiepte van het water dan aanzienlijk vergroot. Hiermee wordt het zwemwater veiliger en aantrekkelijker.

Tot nu toe zijn niet meer dan 13 besluiten op basis van m.e.r. genomen waaronder ook negatieve. M.e.r. zorgt voor een duidelijk overzicht van alle te nemen stappen en hun consequenties. Door dit inzicht haken sommige initiatiefnemers af. Maar er zijn ook andere redenen zoals een neergaande conjunctuur, omdat recreatieprojecten in verslechterende economische omstandigheden doorgaans als eerste worden uitgesteld.

Recreatieprojecten worden veelal door particulieren gerealiseerd. Het gaat om forse investeringen, de aankoop van grond, bouw van hotel of bungalows, of de aanleg van een golfbaan met bijbehorende voorzieningen. De rol van particulieren heeft ook invloed op het functioneren van m.e.r. Zij beschikken vaak over één locatie waardoor een locatieafweging via m.e.r. niet mogelijk is. Hierdoor kan m.e.r. niet de waarde toevoegen aan de besluitvorming door de extra informatie die vergelijking van de milieu-effecten op verschillende locaties oplevert. De meerwaarde van m.e.r. ligt dus noodgedwongen op het inrichtingsniveau. Een uitzondering hierop vormt de situatie waarin verschillende initiatiefnemers trachten een besluit te verkrijgen over een initiatief dat slechts eenmalig te realiseren is, bijvoorbeeld een themapark. In zo'n geval schrijven de initiatiefnemers ieder een MER voor afzonderlijke locaties. Het bevoegd gezag zit dan wel met het probleem welke initiatiefnemer het initiatief te gunnen. Een evenwichtige afweging op milieu-aspecten is dan alleen mogelijk indien het bevoegd gezag de verschillende procedures weet te synchroniseren.

De besluitvorming over recreatie met m.e.r. is gekoppeld aan het vaststellen van een ruimtelijk plan. In bestemmingsplannen kunnen ruimtelijke functies goed worden vastgelegd, echter voor het milieu belangrijke zaken zoals een specifieke milieuvriendelijke inrichting, beheer- en verkeerskwesaties kunnen er niet in geregeld worden. De Commissie adviseert dan ook vaak om deze kwesaties in een latere fase van de besluitvorming op te lossen. Berekening en /of bemesting bij golfbanen moeten geregeld worden in een beheerplan. Voor de inhoud van een dergelijke regeling kan men op het MER terugvallen. Beleid ten aanzien van verwachte parkeerproblemen moeten in een evaluatieprogramma worden opgenomen, zodat de initiatiefnemer, nadat een verkeersprobleem zich voordoet, gepaste maatregelen kan nemen.

Voorbeeld 3. "Milieu-effecten buiten het plangebied"

Een gemeente wil een stadion bouwen dat multifunctioneel gebruikt kan worden en bovendien geen overlast geeft voor de omwonenden. Uit het MER blijkt dat dit moeilijk verenigbare doelen zijn. Het belangrijkste probleem is het verkeer. Probeert men mensen te stimuleren om met het openbaar vervoer te komen, dan moeten er minder parkeerplaatsen worden aangelegd. Wanneer mensen toch met de auto komen dan zorgen ze voor parkeeroverlast in de omliggende woonwijken. Meer parkeerplaatsen trekken extra autoverkeer aan en hiermee is de vicieuze cirkel weer rond. De verkeersproblematiek strekt zich echter uit buiten de reikwijdte van het besluit: het opstellen van een bestemmingsplan voor het stadion. Een situatie die vaak voorkomt bij bezoekersintensieve recreatieprojecten. Desondanks vraagt de Commissie m.e.r. om de gevolgen voor dit omliggende gebied ook in de planvorming te betrekken; op basis van het MER worden gegevens verzameld waarin de parkeerproblematiek nauwkeurig wordt uitgewerkt en tevens de landschappelijke inpassing van de parkeerplaatsen worden behandeld. Deze informatie moet tegelijkertijd met het ontwerpbestemmingsplan ter visie worden gelegd, zodat de omwonenden hiervan kennis kunnen nemen en, zonodig, nog kunnen reageren. Ook de Commissie zal nog over die gegevens adviseren. Na het in gebruik nemen van het stadion kan worden geëvalueerd of de getroffen voorzettingen afdoende zijn geweest en of nog aanvullende maatregelen moeten worden genomen.

Voor de opgebouwde ervaringen, kennis en creatieve oplossingen bij recreatiem.e.r. is de Commissie een verzamelpunt, waardoor de Commissie nieuwe initiatiefnemers kan adviseren.

6. HET MER OP MAAT: INFORMATIE VOOR DE BESLUITVORMING

6.1 Inleiding

Milieu-effectrapportage heeft tot doel het milieu-aspect een volwaardige plaats te geven bij de besluitvorming door het bevoegde gezag. Daartoe dient onder meer de in het MER bijeengebrachte informatie. De in het MER opgenomen informatie moet inzicht verschaffen in de relatie tussen de voorgenomen activiteit en de te verwachten effecten op het milieu. Duidelijk is dat dit inzicht niet vanzelf ontstaat door het aanbieden van een grote hoeveelheid informatie over de huidige en toekomstige toestand van water, bodem, lucht, geluid en van natuur en landschap. Ook ontstaat dit inzicht nog niet als de relatie met de ingreep wel wordt gelegd, maar dan louter in de vorm van een opsomming van mogelijke effecten. De opsteller van het MER zal de lezer moeten helpen door het aanbrengen van een rangorde van belangrijkheid. Immers, de voorgenomen activiteit en de milieusituatie verschillen van geval tot geval.

In dit artikel wordt op basis van praktijkervaringen en bij wijze van signalement ingegaan op de vraag: *Welke aspecten en factoren zijn voor de besluitvorming van belang bij de selectie van informatie voor het MER?*

Aan de informatie in het MER kan als eis worden gesteld dat:

- a. ze dient te zijn afgestemd op de aard en de omvang van de gevolgen voor het milieu. Belicht zal worden (§ 6.3) tot welke consequenties dit in de praktijk zal kunnen leiden;
- b. in het MER alleen de informatie dient te worden opgenomen die, direct of indirect, de besluitvorming door bevoegd gezag kan beïnvloeden. Daardoor zou de situatie kunnen ontstaan waarbij bepaalde wezenlijke effecten op het milieu niet in het MER beschreven hoeven te worden, omdat ze niet door bevoegd gezag in de besluitvorming kunnen worden betrokken.

Tussen beide eisen lijkt dus een zeker spanningsveld te bestaan: ogenschijnlijk kan de situatie ontstaan waarbij belangrijke milieu-effecten die niet in de besluitvorming kunnen worden gereguleerd, niet in het MER beschreven hoeven te worden. In § 6.4 zal worden beschreven op welke wijze de wetgeving hierin heeft voorzien en hoe in de praktijk met een dergelijke situatie wordt omgegaan door de Commissie.

Als verdere eis voor de informatie in het MER geldt dat deze moet aansluiten bij het abstractieniveau en de mate van detaillering van de besluitvorming. Dat aan deze vanzelfsprekende eis in de praktijk van m.e.r. niet altijd even makkelijk wordt voldaan, wordt kort toegelicht in § 6.2.

6.2 Gedetailleerdheid en abstractieniveau

Een eerste type probleem doet zich voor op het vlak van de gewenste detaillering en het gewenste abstractieniveau. Bij een m.e.r.-procedure voor een vergunningverlening wordt concrete en gedetailleerde informatie verstrekt. Dit vloeit voort uit de eisen die aan een vergunningaanvraag gesteld worden: de te verwachten emissies moeten gekwantificeerd worden. In een MER voor bijvoor-

beeld een milieubeleidsplan²⁶] is een dergelijke concrete en gedetailleerde uitwerking van ingreep-effectrelaties over het algemeen minder relevant.

Bij een procedure voor een vergunningverlening doet zich de vraag voor welke informatie in de vergunningaanvraag zelf en welke in het MER opgenomen dient te worden. Het groeiende aantal milieuvoorschriften heeft er de laatste jaren toe geleid dat steeds meer informatie wordt verlangd in een vergunningaanvraag. Onbedoeld heeft deze ontwikkeling zich vertaald, onder meer via de richtlijnen voor het MER, in zeer gedetailleerde beschrijvingen in het MER. Milieu-effectrapporten, ook voor weinig complexe activiteiten, zijn daardoor onnodig omvangrijk geworden. Vanwege de toenemende detaillering van de vergunningaanvraag zelf, zou overwogen kunnen worden om het MER te richten op de hoofdzaken van het voornemen; voor details kan naar de vergunningaanvraag worden verwezen. Het MER vervult dan vooral een informatieve functie die het juiste inzicht verschaft over de essentie van de ingreep (en zijn alternatieven) en de te verwachten effecten op het milieu, met name aan het brede publiek en de bestuurders. Om dit te bereiken moeten reeds in de richtlijnenfase aanzetten gegeven worden om de afstemming van de milieu-informatie in het MER op die in de vergunningaanvraag te bereiken.

6.3 Toespitsing van het MER op belangrijke gevolgen voor het milieu

Niet alle milieu-effecten behoeven in het MER in extenso te worden beschreven. Dit houdt in dat bij het opstellen van de richtlijnen en bij het MER zelf afwegingen moeten worden gemaakt: welke effecten op welke milieu-componenten moeten worden beschreven; welke mate van detail dienen de beschrijvingen te krijgen? Bij deze afwegingen moet de betekenis van elk milieu-effect doorslaggevend zijn. Belangrijke effecten zullen veel uitgebreider beschreven moeten worden - meestal ook gekwantificeerd - dan gevolgen die minder essentieel zijn²⁷].

6.3.1 Kleine inrichtingen

Het selectiecriterium van de toespitsing op de belangrijke milieugevolgen, verdient zeker te worden toegepast bij m.e.r.-procedures voor veel *kleine* inrichtingen waar gevaarlijk afval wordt be- of verwerkt. Oprichting en/of uitbreiding van kleine inrichtingen is als gevolg van de EG-regelgeving in 1992 m.e.r.-plichtig geworden. Bij dergelijke inrichtingen is de kans groot dat veel aan overzichtelijkheid en beknoptheid kan worden gewonnen door eerst na te gaan of essentiële gevolgen voor het milieu kunnen optreden. In veel gevallen kan met een beknopte omschrijving van het voornemen, de alternatieven en de milieugevolgen in het MER worden volstaan. Gelet op de aard, de omvang en het beperkte risico van de milieu-effecten van deze kleine installaties, en vaak me-

26 De m.e.r.-plicht heeft betrekking op het hoofdstuk *Verwijdering afvalstoffen* van een provinciaal milieubeleidsplan.

27 De richtlijnen kunnen meestal een voldoende indicatie geven welke milieugevolgen belangrijk zijn en daarom in het MER moeten worden beschreven. Soms komt pas bij het opstellen van het MER een belangrijk milieu-effect aan het licht. Uiteraard behoren deze effecten dan in het MER te worden beschreven ook al zijn ze niet in de richtlijnen opgenomen.

de door de ligging op een industrieterrein kan het MER dan beperkt in omvang zijn²⁸]. Door het stellen van prioriteiten zullen reeds in de richtlijnen de voor het milieu essentiële punten aangegeven moeten worden²⁹].

6.3.2 **Aanscherping milieunormen**

De initiatiefnemer die toestemming voor zijn voornemen wil krijgen, zal er naar streven het te laten passen binnen de wettelijke regels. Naarmate de wettelijke eisen aan een voorgenomen activiteit strenger zijn geworden, is de vrijheid van de initiatiefnemer om risico's voor het milieu te accepteren verder ingeperkt. Zo zijn voor de be- of verwerking van afval de steeds strengere milieunormen in toenemende mate bepalend voor de keuze van het technische proces (inclusief nageschakelde technieken). Deze ontwikkeling heeft voor m.e.r.-procedures voor installaties en fabrieken tot gevolg dat de alternatieven voor het voornemen zich binnen steeds smallere marges begeven. In de toekomst kan daardoor de situatie ontstaan dat er nauwelijks mogelijkheden zijn voor alternatieven. Het is dan niet zinvol op ondergeschikte aspecten alternatieven te formuleren; dit kan ook gelden voor het wettelijk verplichte, meest milieuvriendelijke alternatief. Wel zal dan moeten worden aangetoond dat voor het voornemen een meer milieuvriendelijk alternatief redelijkerwijs niet mogelijk is. Deze voor het milieu belangrijke ontwikkeling heeft vooral betrekking op alternatieven voor het be- of verwerkingsproces. De aandacht kan zich meer gaan richten op de ruimte voor het ontwikkelen van alternatieven op andere gebieden; gedacht kan dan worden aan het gebruik van grondstoffen en energie, het vervoersaspect en doelmatigheidsaspecten van de afvalverwijdering.

6.4 **Reikwijdte van besluit en m.e.r.; spanningsvelden en oplossingen**

Het meest wezenlijke onderdeel van het MER is de beschrijving van de relatie tussen de voorgenomen activiteit (inclusief de alternatieven) en de daaraan verbonden effecten op het milieu. De besluitvorming kan hierop inspelen, bijvoorbeeld met voorschriften voor extra milieubescherpende maatregelen. Soms echter biedt de wettelijke regeling geen mogelijkheid om alle relevante milieueffecten via het besluit te reguleren. Zo is het bijvoorbeeld bij de aanleg van een verkeerstunnel in beginsel niet mogelijk om de milieugevolgen van het gebruik door verkeer in het m.e.r.-plichtige ruimtelijke plan te reguleren. Hier is sprake van een beperkte reikwijdte van het besluit ten opzichte van m.e.r. In dergelijke gevallen kan gesproken worden van een 'witte vlek'³⁰].

Het MER richt zich op alle milieu-effecten van een activiteit, terwijl een ruimtelijk plan zich beperkt tot het scheppen van een ruimtelijk kader waarbinnen zich activiteiten kunnen ontplooiën. Voor niet-ruimtelijk relevante milieugevol-

28 Juist ten behoeve van het opstellen van milieu-effectrapporten voor dit soort activiteiten is in 1993 het *Werkboek MER Gevaarlijke Afvalstoffen* (Reeks Milieu-effectrapportage deel 44; Min. VROM & Min. LNV) verschenen.

29 Uiteraard geldt ook hier dat per geval de intensiteit van de milieu-effecten moet worden aangetoond, mede in relatie tot omgevingsfactoren (gevoelige gebieden e.d.).

30 De term 'witte vlek' is onder meer gebruikt bij de behandeling van de Wabm in de Tweede Kamer (Memorie van Toelichting, kamerstuk 16.814 nr. 3, pag. 23, Tweede Kamer 1980-1981).

gen, bijvoorbeeld emissies naar lucht en water, kunnen niet zonder meer beperkende bepalingen in het ruimtelijk plan opgenomen worden³¹]. De vraag is dan in hoeverre het zinvol is de betreffende effecten op het milieu in het MER te beschrijven, terwijl het niet zonder meer mogelijk is om ze in het m.e.r.-plichtige besluit te beïnvloeden. Vervolgens rijst de vraag of het verschil in reikwijdte tussen het MER en het besluit van invloed moet zijn op de wijze van advisering door de Commissie.

6.4.1 **Praktische oplossingen**

Hieronder worden drie praktijkvoorbeelden gepresenteerd over de wijze waarop de milieugevolgen toch bij de besluitvorming over ruimtelijke plannen betrokken zou kunnen worden.

Voorbeeld: de golfbaan

In een MER voor een golfbaan wordt veel aandacht besteed aan de gevolgen voor het milieu van beregening, van het gebruik van bestrijdingsmiddelen en van het gebruik van meststoffen. In het bestemmingsplan kunnen aan deze beheermaatregelen echter geen voorwaarden worden verbonden, omdat ze geen ruimtelijk relevante betekenis hebben. Voor dit soort situaties adviseert de Commissie om, los van het te nemen besluit, een bindend beheerplan op te stellen waarin aan dergelijke maatregelen voorwaarden of restricties kunnen worden verbonden. In die gevallen waarin een particulier als initiatiefnemer optreedt, kan het beheerplan gebaseerd worden op een overeenkomst tussen het bevoegde gezag en de particuliere initiatiefnemer.

Voorbeeld: het bedrijventerrein

In het bestemmingsplan voor een bedrijventerrein kunnen zonerings- en milieuzoneringen voor de milieu-aspecten geluid, geur en externe veiligheid worden vastgelegd. De vraag die zich hier aandient is, hoe de omvang en ligging van de verschillende zones moet worden bepaald. Ze kunnen immers niet worden afgeleid uit de te verwachten emissies omdat (nog) niet bekend is welke bedrijven zich op het terrein zullen vestigen. Wel kan een gewenste (maximale) zone worden gekozen door terug te rekenen vanuit de maximaal toelaatbaar geachte milieubelasting op gevoelige objecten en gebieden (huizen, natuurgebieden) in de omgeving. Zo kan de gewenste ruimte voor de bovengenoemde aspecten worden vastgelegd. Effecten via het grondwater, effecten op gevoelige gebieden in de omgeving of effecten ten gevolge van toekomstig verkeer van en naar het bedrijventerrein kunnen echter nauwelijks in het plan geregeld worden. Dit probleem wordt in toenemende mate ondervangen door de integratie van ruimtelijke-ordenings- en milieubeleid. Daardoor ontstaan meer toegesneden instrumenten, zoals het locatiebeleid en de parkeernormen.³²]

31 Anderzijds kan door de invoering van globale bestemmingsplannen (Wet op de Ruimtelijke Ordening) met daarin *doelomschrijvingen* voor de te realiseren functies meer rekening worden gehouden met bijvoorbeeld biotische en cultuurhistorische aspecten.

32 Bij het locatiebeleid wordt rekening gehouden met de aantrekkende werking van bedrijfsvestigingen op het (vracht)autoverkeer en de ligging ten opzichte van openbaar vervoersverbindingen. Parkeernormen behelzen het aantal toegewezen parkeerplaatsen per bedrijf(svestiging) in het bestemmingsplan.

Voorbeeld: het stadion

De aanleg van een voetbalstadion is m.e.r.-plichtig vanwege onder meer de verkeersaantrekkende werking. Het (bestemmings)plangebied omvat echter alleen het stadion en het aanliggende (parkeer)terrein. Belangrijke milieu-effecten, veroorzaakt door het verkeer, doen zich vooral voor buiten het plangebied. Daardoor ontbreekt de juridische mogelijkheid om het voornemen bij te sturen en aldus de milieugevolgen te beperken. Een ander, praktisch probleem is dat het voornemen nog verder uitgewerkt moet worden. Afhankelijk van de preciese vorm van de invulling kunnen dan de nodige (milieu)maatregelen genomen worden. Deze vorm van 'evaluerend ontwerpen' gecombineerd met de evaluatie achteraf in het kader van m.e.r. achtte de Commissie zinvoller dan vooraf een aantal verkeersscenario's te beschrijven³³. Het aantal variabelen was te groot om daar zinvol besluitvorming op te baseren. Het bevoegde gezag zag in het MER aanleiding in de Hinderwetvergunning een vervoersplan te eisen, waarin de belangrijkste verkeersaspecten geregeld konden worden.

De voorbeelden geven aan hoe op een creatieve wijze met milieu-aspecten kan worden omgegaan bij besluitvorming over ruimtelijke-orderingsplannen. Hier ligt ook zeker nog een uitdaging om de grenzen van deze mogelijkheden verder te verkennen.

In gevallen waarbij het m.e.r.-plichtige besluit een vergunningverlening betreft, doen zich bovenstaande problemen overigens nauwelijks voor. De milieu-aspecten die in het MER beschreven moeten worden kunnen vrijwel allemaal via voorschriften in de vergunning beïnvloed worden. Toch kan ook daar een verschil in reikwijdte tussen besluit en MER ontstaan.

6.4.2

Juridische oplossing: verruimde beslissingsgrondslag

De bovenstaande voorbeelden zijn alle drie pragmatische oplossingen. Bij het tot stand komen van de m.e.r.-regeling was ook de wetgever zich bewust van het probleem van verschil in reikwijdte, de witte-vlekkenproblematiek. In artikel 7.35 Wm is een regeling getroffen in de vorm van de zogenaamde *verruimde beslissingsgrondslag*. Dit artikel geeft het bevoegde gezag onder bepaalde voorwaarden de mogelijkheid voor de witte vlekken toch maatregelen te treffen. Lid 1 van dit wetsartikel verschaft het bevoegd gezag een wettelijke basis (en verplichting) om bij het nemen van een besluit over een voorgenomen activiteit rekening te houden met *alle* gevolgen voor het milieu. Dit artikel vormt derhalve ook de wettelijke basis van de eis dat in het MER informatie over alle milieugevolgen opgenomen dient te worden.

De verruimde beslissingsgrondslag is nog nauwelijks toegepast³⁴. Het is daarom zeer wel mogelijk dat dit wetsartikel oplossingen in de bovengenoemde voorbeelden kan bieden. Met name op het gebied van de ruimtelijke ordening verdient het aanbeveling om nadere aandacht te schenken aan de toepassing van de verruimde beslissingsgrondslag.

33 Zie ook de projectbeschrijving nr. 425 *Milieu-effectrapportage stadion Amsterdam*, bijlage 7.

34 Toepassingsmogelijkheden blijken bijvoorbeeld uit een advies van de Raad van State dat op 23 augustus 1988 werd uitgebracht aan de Minister van Verkeer en Waterstaat op verzoek van de Minister over het MER *Uitbreiding Luchthaven Maastricht*. Zie ook project nr. 120, bijlage 7.

Een belangrijk middel waarmee de inhoud en omvang van het MER zijn te beïnvloeden, vormen de richtlijnen voor het MER van het bevoegde gezag. In toenemende mate tracht de Commissie in haar advies voor richtlijnen meer specifiek aan te geven op welke informatie het MER zich dient te richten om een verantwoord besluit te kunnen nemen. In sommige gevallen wordt deze aanpak overgenomen; in andere gevallen breidt het bevoegde gezag de richtlijnen uit, waardoor bijvoorbeeld een grote overlap kan ontstaan tussen de informatie in het MER en in de vergunningaanvraag.

Bij de toetsing van milieu-effectrapporten stelt de Commissie als eerste eis dat het MER inzicht moet verschaffen in de aard en omvang van de effecten op het milieu van de voorgenomen activiteit en de alternatieven. De mogelijkheid van de verruimde beslissingsgrondslag vormt hiervoor de legitimering.

In haar adviezen geeft de Commissie in een aantal gevallen suggesties voor pragmatische oplossingen van de zo genaamde witte-vlekkenproblematiek. Het valt echter niet onder de verantwoordelijkheid van de Commissie maar van het bevoegde gezag om te bepalen hoe in de besluitvorming met de informatie uit het MER wordt omgegaan.

Bij m.e.r.-procedures voor vergunningaanvragen kan worden geconstateerd dat, met verscherping van wetgeving en normstellingen, enerzijds de marges voor alternatieven geleidelijk geringer worden maar dat anderzijds daardoor ook de mogelijke milieu-effecten relatief geringer worden. De Commissie adviseert in voorkomende gevallen om het MER beknopt te houden, toegespitst op de belangrijkste risico's voor het milieu.

DEEL 3: BIJLAGEN

1. Lijst van leden van de Commissie voor de milieu-effectrapportage in 1993, met woonplaats
2. Lijst van personen, die tot nu toe zijn opgetreden als adviseur van de Commissie, met woonplaats
3. Samenstelling van het presidium en het secretariaat van de Commissie voor de milieu-effectrapportage in 1993
4. Samenstelling van het bestuur van de Stichting Bureau Commissie voor de milieu-effectrapportage in 1993
5. Lijst van door de Commissie voor de milieu-effectrapportage in 1993 uitgebrachte adviezen
6. Overzicht van procedures: stand van zaken per 31 december 1993

Bijlage 7 is niet in dit deel van het jaarverslag opgenomen, maar is afzonderlijk gebundeld.

7. Beschrijving van projecten: stand van zaken per 31 december 1993

BIJLAGE 1

Lijst van leden van de Commissie voor de milieu-effectrapportage in 1993, met woonplaats

- dr.ir. F.G. **van den Aarsen** te Weerselo
prof.dr.ir. J.F. **Agema** te 's-Gravenzande
ir. J.W. **Assink** te Apeldoorn
ing. W.G. **Been** te Schiedam
drs. J.W. **Beijersbergen** te Kerkwerve
drs. A.J. **Beintema** te Doorn
prof. drs. P.J. **van den Berg** te Voorschoten
dr. J.A. **van den Berg** te Zelst
dr. E.P.H. **Beast** te Utrecht
prof.dr.ir. E.W. **Bijker** te Maassluis
prof.ir. C. **Bijkerk** te Rhenen
ir. M.G.M. **den Blanken** te Warnsveld
dr. W. **Bleuten** te Schalkwijk
dr. E.F. **Blokker** te Rotterdam
dr.ir. D.E. **Boas-Vedder** te Rotterdam
prof.dr. J.S.M. **Boleij** te Wageningen
dr. J.P. **Boon** te Den Burg
A.P.H.M. **Boonman** te Brunssum
ir. G. **Boonzaaijer** te Tilburg
prof.dr. K. **Bouwer** te Heilige Landstichting
prof.ir. L.J. **Brasser** te De Lier
ir. J.J. **Bruin** te Rotterdam
ir. H.S. **Buijtenhek** te Deventer
prof.dr.ir. P.J.H. **Builtjes** te Hilversum
ir. P.M. **Buis** te Utrecht
dr. K.J. **Canters** te Apeldoorn
prof.dr. L.A. **Clarenburg** te Pijnacker
dr. F. **Colijn** te Leidschendam
H. **Compaan** te 's-Gravenhage
dr. L.A. **Conrads** te Houten
dr. J.W. **Copius Peereboom** te Nijmegen
dr.ir. J. **Coumans** te Weert
ir. W. **Cramer** te Woubrugge
prof.dr.ir. J.C. **van Dam** te Pijnacker
dr. N.M.J.A. **Dankers** te Den Burg
ir. H. **Dijkstra** te Zetten
ir. A.H. **Dirkzwager** te Lelystad
ing. A.J. **Dragt** te Leusden
dr. J.M. **Drees** te Haarlem
ir. J.H.A. **Driessen** te Stellendam
dr. P.P.J. **Driessen** te Zoetermeer
ir. J.C.H. **Drost** te Hellevoetsluis
ir. W. **van Duijvenbooden** te Woudenberg
ir. L.E. **Duvoort-van Engers** te Amersfoort
B.Th. **Eendebak** te Oosterbeek
ing. C.L. **Eenkema** te Tynaarlo
drs. H.C. **Eerens** te Utrecht
dr. H. **Eijsackers** te Wageningen
dr. D. **Eisma** te Bergen aan Zee
drs. ir. M. **Epema-Brugman** te Puttershoek
ing. J.L.J. **van Es** te 's-Gravenhage
dr. J.H. **Ettema** te Amsterdam
dr.ir. A.J. **Flach** te Overveen
prof.ir. D.H. **Frieling** te Almere
ir. G.C. **Gelderblom**, gen.maj. b.d. te Zoetermeer
dr. J.A. **Goedkoop** te Bergen
ir. G. **Grakist** te Doorn
dr. A.J. **de Groot** te Groningen
dr. A.P. **Grootjans** te Groningen
prof.dr.ir. F.A.M. **de Haan** te Wageningen
dr. H. **de Haan** te Lemmer
dr. P. **Hagel** te IJmuiden
kol. b.d. G.H. **Hagen** te Breda
dr.ir. H. **Harssema** te Renkum
ir. W.J. **Heijnen** te Roosendaal
drs. C.J. **Hemker** te Amsterdam
prof.dr. P.Th. **Henderson** te Valkenburg
prof.dr.ir. Ch.F. **Hendriks** te Vlaardingen
prof.mr.dr. E.F. **ten Heuvelhof** te Rotterdam
ir. H.Ch.M. **Heyning** te Amsterdam
drs. D. **van der Hoek** te Bennekom
dr.ir. J. **Hoeks** te Wageningen
prof.dr.ir. J. **de Hoogh** te Wageningen
ir. C. **Hordijk** te Delft
prof.dr. L. **Hordijk** te Hoogland
ir. A.Th. **ten Houten** te Wageningen
dr. H.J. **Hueck** te Delft
prof.dr. E.A. **Huisman** te Puiflijk
ir. Chr.J. **Huyskens** te Dommelen
ir. P. **Ike** te Groningen
prof.mr. J.H. **Jans** te Almere
ing. R.P.M. **Jansen** te Hazerswoude-dorp
dr. ir. J.M.A. **Janssen** te Wageningen
dr. R. **Janssen** te Amsterdam
dr. W. **Joenje** te Wageningen
ing. L.A.B. **de Jong** te Boskoop
prof.dr.ir. J.P.Th. **Kalkwijk** te Benthuizen
ir. J.P.G. **van der Kamer** te Duiven
ir. H.N. **Kerdijk** te Groningen
drs. W.J. **ter Keurs** te Voorschoten
ir. A. **Kiestra** te Bostel
dr.ir. A. **Klapwijk** te Bennekom
ir. F.R. **Klein** te Ouderkerk a/d Amstel
ir. W. **Klein** te Lochem
drs. C.E. **Kleijn** te Eijsden
drs. R.H.J. **Klok** te Amersfoort
prof.dr. J.H. **Koeman** te Wageningen
ir. B.N. **de Koning** te Rhoon
prof.ir. J.H. **Kop** te Leersum
dr.ir. I.W. **Koster** te Bennekom
ir. B.G. **Kreiter** te Putten
drs. J.W.M. **Kuijpers** te Berkel en Rodenrijs
drs. R.H.D. **Lambeck** te Kapelle
prof.mr. C. **Lambers** te Opende
ir. P.H.R. **Langeweg** te Pijnacker
mr.ir. J.A.M. **van der Lee** te Hemmen
dr.ir. J. **Leentvaar** te Lelystad
prof.dr.ir. H.N. **van Lier** te Kesteren
dr. H.J. **Lindeboom** te Den Burg
ir. L.P.M. **Linssen** te Epe
ir. J.A. **Lörzing** te Rhenen
prof.mr. D.A. **Lubach** te Lutjegast
prof.dr. L. **Lijklema** te Renkum
C. **van Maanen** te Wormerveer

drs. H.R.J. **van Maanen** te Amersfoort
 prof.dr.ir. F.M. **Maas** te Breda
 ir. A.D. **Maler** te Leiden
 W.A.S. **van Meel** te Zwolle
 dr.ing. A. **von Meier** te Nieuw Vennepe
 ir. P.G. **Meijer** te Vught
 ing. W. **Meijnen** te Utrecht
 ing. J.A. **Mertens** te Tilburg
 drs. R.G. **Mes** te Leiderdorp
 ir. M.G. **Mey** te Delft
 ir. N. **Molenaar** te Bilthoven
 drs. R.H.J. **Mooren** te Arnhem
 dr. L.R. **Mur** te Vinkeveen
 dr. H. **Nieboer** te De Bilt
 ir. K. **Nije** te Amersfoort
 prof.dr. P. **Nijkamp** te Leiden
 drs. J.P.J. **Nijssen** te Brielle
 drs. G.M.R.A. **van Oort** te Zeist
 ir. W.A. **Oosting** te Leidschendam
 dr. P.F.M. **Opdam** te Utrecht
 ir. A. **Paape** te Voorschoten
 ing. P.M. **Peeters** te Haarlem
 lt.kol. b.d. W. **Pera** te Leiden
 ir. P.A.R. **Post van der Burg** te Oostvoorne
 ir. P. **van Rangelrooij** te Leiderdorp
 dr.ir. P.E. **Rijtema** te Wageningen
 prof.dr. J. **Ringelberg** te Putten
 dr.ir. N.P.H.J. **Roorda van Eijsinga** te Delft
 ing C. **Roos** te Apeldoorn
 ir. E.Ph.J. **de Ruiters** te Nootdorp
 prof.dr.ir. W.H. **Rulkens** te Wageningen
 mr. D. **Samkalden** te Amsterdam
 ir. J.B.R. **van der Schaaf** te Apeldoorn
 ir. R.P.H.P. **van der Schans** te Bennekom
 dr. R. **Schilt** te Hilversum
 ir. P.T. **Schure** te 's-Hertogenbosch
 drs. A.A. **Sein** te Ede
 ir. D.F. **Sijmons** te Amsterdam
 ir. D.L.H. **Slebos** te Abcoude
 dr. W.A. **Smit** te Denekamp
 drs. J.H. **Smittenberg** te Irnsum
 ir. K.A.A. **van der Spek** te Amersfoort
 ir. J.C. **Stans** te Gouda
 ir. J.H.A.M. **Steenvoorden** te Bennekom
 drs. J.W. **Stellingwerff** te Boskoop
 prof.dr. C.W. **Stortenbeker** te Arnhem
 ir. T. **Teeuwen** te Amersfoort
 prof.ir M. **Tels** te Eindhoven
 prof.dr. J.H.J. **Terwindt** te Leusden
 drs. S.P. **Tjallingii** te Gouda
 dr. F.P.C.L. **Tonnaer** te Thorn
 prof.dr. W.C. **Turkenburg** te Amsterdam
 prof.dr H.A. **Udo de Haes** te Leiden
 ir. H. **Vaessen** te Zevenaar
 dr. J. **Veen** te Wenum-Wiesel
 ir. A.F. **in 't Veld** te Warnsveld
 ir. A. **Verbeek** te Ughelen
 mr. P.J. **Verdam** te Bilthoven
 ir. J.H.G. **Verhagen** te Wageningen
 drs. R. **Verhoef** te Schagen
 ir. J.J. **Vermeijden** te Gulpen
 ir. W.J. **Vervetjes** te Middelburg
 prof.dr. J.A.J. **Vervloet** te Bennekom
 dr. W. **van Vierssen** te Bennekom
 ir. J.J. **Vinje** te Emmeloord
 mr.ing. A.H. **Vitters** te 's-Gravenhage
 prof.dr. C.A.J. **Vlek** te Onnen
 ir. A.W. **van der Vlies** te Zwijndrecht
 dipl.ing. K.P. **Vollmer** te Rijswijk
 ing. F. **van Voorneburg** te Apeldoorn
 drs.ing. J.B. **Vos** te Almere
 dr. N.P.J. **de Vries** te Groningen
 ir. P. **Vrijlandt** te Wageningen
 prof.ir. J.J. **van der Vuurst de Vries** te Aerdenhout
 prof.ir. A.F. **van Weele** te Stolwijk
 prof.mr. J. **Wessel** te Noordwijk
 dr. A.A.E. **Wibowo** te Amsterdam
 drs. J. **Wiertz** te Houten
 prof.ir. H. **Wiggerts** te Arnhem
 drs. P. **Winkel** te Voorschoten
 dr. G. **van Wirdum** te Wijk bij Duurstede
 ir. P.H.J. **de Wringer** te Leiden
 ir. A.J.A. **Zaat** te Oegstgeest
 ir. F.J. **Zandvoort** te Hendrik Ido Ambacht
 prof.dr. J.T.F. **Zimmerman** te Bergen

BIJLAGE 2

Lijst van personen, die tot nu toe zijn opgetreden als adviseur van de Commissie, met woonplaats

- drs. P. **van der Aa** te Deventer
dr. Th. G. **Aalbers** te Bilthoven
Abdulkadir Mohamed Hassan te Jemen (OS)
drs. W. **Altenburg** te Groningen
dr. J.H. **Anthoussen** te Putten
mr.ir. H.Th. **van Asselt** te Leiden
dr. V.G. **Aurich** te Oosterbeek
drs. G.J. **Baaljens** te Dwingeloo
dr. A. **Barendregt** te Voorthuizen
drs. B.M. **van Beijma-van Dam** te Monnickendam
ir. S.J. **Bennema** te Zwolle
J.J. **van den Berg** te Warnsveld
ir. K.G. **Bezuyen** te Breda
ir. G. **Blom** te Wageningen
ir. S.M. **Bodmer-Stuis** te 's-Gravenhage
ir. D. **Boels** te Wageningen
dr.ir. M.M. **Boone** te Zoetermeer
ir. A.T. **de Borst** te Schalkhaar
ir. A.P. **Bot** te Rotterdam
ir. F.B.H. **de Bree** te Wageningen
R. **Brink** te Wychen
dr. A.M.H. **Brunsting** te Wageningen
prof.dr. J. **Buit** te Utrecht
dr. H.T.J. **Chabot** te Randwijk
drs. F.A.M. **Claessen** te Lelystad
drs. F.H.J.M. **Coenen** te Enschede
dr. F. **Creutzberg** te Den Helder
ir. E.A.M. **Croonen** te Amersfoort
ir. J. **Davidse** te Bennekom
drs. J.P.C. **Dieleman** te Rotterdam
ir. W.A. **Dieleman** te Arnhem
ir. M.J. **Diependaal** te Delft
drs. R. **van Diggelen** te Groningen
ir. P. **van Dijk** te Malle, België
ir. A.J. **van Dijk** te Ubbergen
mr.ir. L.F. **Doorduyn** te Leiden
ir. W.J. **van Doorn** te Purmerend
dr.ir. F. **van Dorp** te Rütihof/Baden - Zwitserland
drs. P.J.L. **van den Dries** te Lichtenvoorde
ing. J. **Drost** te Breda
prof. ir. C.A.J. **Duijvenstein** te Rijswijk
dr. G.T.M. **van Eck** te Middelburg
ir. P. **van Eck** te Leiden
ir. W. **van Eck** te Ede
ir. F.H.M. **van Eljndhoven** †
ing. J.W. **Erisman** te Utrecht
ing. J. **van Erkel** te Dieren
dr. F.H. **Everts** te Groningen
ing. R. **Faasen** te Dronten
ir. M.J. **Fabery de Jonge** te Gorssel
P.J.P. **Farrow** te Brummen
ing. L. **Feenstra** te Apeldoorn
dr. L.M. **Filervoet** te Nijmegen
ir. G.J. **Flórián** te Velp
drs. E.W.J. **Ford** te Voorburg
mr.dr. H.J.A.M. **van Geest** te Nijmegen
mr. P.W.A. **Gerritzen-Rode** te Amsterdam
drs. J. **Gersle** te Nijmegen
drs. C.P. **Gijsberts** te Nijmegen
prof.mr. P.C. **Gilhuis** te Tilburg
dr. G. **Gonggrijp** te Maarsbergen
drs. A.B.M. **Goselink** te Oosterbeek
prof.dr.ir. J. **de Graauw** te Zoetermeer
ing. H. **Graeber** te Nijmegen
dr. J.M. **van Groenendael** te Bennekom
ir. J.R. **Groenhuijse** te Bunnik
ir. H.J. **van Grol** te Bergen
R.M. **Hadjiwibowo** te Djakarta Indonesië (OS)
ir. H.V.M. **Hamelers** te Heelsum
ir. D. **Hamhuis** te De Bilt
ing. H. **Hannessen** te 's-Hertogenbosch
mr. T.J.M. **Hanou** te Hendrik Ido Ambacht
ir. G.J. **Heij** te Drlebergen
drs. A.C.P.M. **van der Heijden** te 's-Hertogenbosch
drs. C.A. **van de Heijden** te Zeist
drs.ir. R.D. **Heijlsman** te Capelle a/d IJssel
drs. R. **Heijungs** te Leiden
ir. G.J. **Hellinga** te Enschede
prof. J. **Helsen** te Leuven-Heverlee, België
dr. R. **Heremans** te Vilvoorde, België
G.F.W. **Herngreen** te Utrecht
drs. M. **van Herwijnen** te Duivendrecht
mr. R. **van Hessem** te Gasselte
drs. J.J.M.B. **Heuer** te Haps
ir. J.J. **Heydeman** te Delft
B. **Hoogendorp** te Heerhugowaard
ir. Y.J.P. **Horsten-van Santen** te Zeist
drs. T.H.H. **Houben** te Nijmegen
ir. H. **Hulshof** te Fluitenberg
drs. R.S. **Hulst** te Hoevelaken
C.E. **IJsselstein** te Oostkapelle
drs. A.J.M. **Jansen** te Culemborg
drs. A.L. **de Jong** te Amstelveen
H.J. **Jongedijk** te Wirdum
dr. J. **Jozlasse** te Apeldoorn
ir. F.A. **van de Kant** te Maastricht
drs. R.H. **Kemmers** te Wageningen
ir. W.F.J. **Kersten** te Geldrop
ir. W.H.A.M. **Keyzers** te Amsterdam
drs. A.P. **de Klerk** te Middelburg
drs. C. **Klick** te Zaandijk
ir. A.G. **Klink** te Wageningen
P.G. **Klop** te Duiven
ir. M.L. **de Knegt** te Rotterdam
ir. A. **van der Knijff** te Milling a/d Rijn
ir. J.I.A. **Koenen** te Wageningen
ing. P.A. **Koers** te 's-Gravenhage
dr.ir. M. **Kok** te Hatten
ir. J. **de Koning** te Apeldoorn
ir. W.J.M. **Konz** te 's-Hertogenbosch
drs. F.B.J. **Koops** te Arnhem
dr.ir. J.A.M.M. **Kops** te Arnhem
prof.ir. J.L. **de Kroes** te Hilversum
ing. W. **Kroodsmma** te Rhenen

prof.dr. D.J. **Kuener** te Oegstgeest
 dr. Th.W. **Kuijper** te Beilen
 dr. C. **Kwakernaak** te Voorschoten
 drs. P. **Lako** te Alkmaar
 jhr.ir. A.J. **Laman Trip** te Baarn
 J. **van Langerijt** te Udenhout
 drs. J.S.A. **Langewerf** te Delft (OS)
 W.C. **van der Lans** te Ubbergen
 drs. A. **van Leerdam** te Utrecht
 dr. P. **Leroy** te Nijmegen
 dr. R.S.E.W. **Leuven** te Nijmegen
 ir. W.E. **van Lierop** te Hoogland
 ing. A.J. **Loo** te Chainoux, België
 ing. S. **van Loo** te Apeldoorn
 ir. E.A.J. **Luiten** te 's-Hertogenbosch
 dr. J.W.A. **Lustenhouwer** te Diemen
 ir. A.J.G. **van der Maarel** te Zutphen
 ir. J.H.B. **te Marvelde** te Dordrecht
 ing A.G. **Meljer** te Emmen
 mr. F.J. **Meljer Drees** te Haarlem
 ir. J. **Meyns** te Halle, België
 dr. F.H. **Mischgofsky** te Delft
 ir. C.A. **Moerman** te Huizen
 prof.ir. A.G. **Montfoort** te Soest
 drs. G.A. **Morel** te Bilthoven
 ir. E. **Mulder** te Ugchelen
 drs. J.L. **Mulder** te Ommen
 ir. J.H.C. **Mülschlegel** te Zeist
 dr.ir. J.H. **van Niejenhuis** te Bennekom
 ir. L. **van Nieuwenhuijze** te Utrecht
 ir. C. **Nijhof** te Leiden
 J.G. **Nip** te Wolfheze
 drs. P.A. **Okken** te Alkmaar
 ir. T.N. **Olsthoorn** te Heemstede
 dr. D. **Onderdelinden** te ScherpenzeelS)
 dr. J.M.V. **Oomen** te Laren
 F.M.L.J. **Oorthuys** te Zeist
 drs. R.W. **van Oostrum** te 's-Gravenhage
 drs. J.L.P.M. **van der Pluym** te Deventer
 ir. R.A. **Ponsen** te Leusden
 ir. R.J. **Post** te Deventer
 ir. A.G. **Posthumus** te Twello
 dr.ir. I. **van der Putte** te Alphen a/d Rijn (O
 ing. A.H.P.M. **Raaymakers** te Schiedam
 ir. B. **Radema** te Rotterdam
 dr. C.E. **Rasmussen** te 's-Gravenhage
 drs. C.C.D.F. **van Ree** te Voorschoten
 drs. M.J.S.M. **Reynen** te Buurmalsen
 ir. S. **Riemens** te 's-Gravenhage
 prof. P. **Rietveld** te Amstelveen
 mr.ir. C.P.N. **van Rijn** te Gendt
 ir. H. **Rogaar** te Wageningen
 ir. F. **de Roo** te Delft
 drs. N. **de Rooij** te Bleiswijk
 drs. J. **Rooth** te Utrecht
 dr. J. **Rozema** te Midden-Beemster
 dr. E.D. de **Rulter van Stevenick** te Doorn
 dr. T.J.F. **Savelkoul** te Vleuten
 drs. L. **Scheepers** te Oss (OS)
 ir. M. **Schilperoord** te Rotterdam
 dr.ir. T. **Schneider** te Soest
 ir. R.G. **Schölvinck** te Bergen
 N.B. **Schomaker** te Cincinnati U.S.A.
 ir. M.B. **Schöne** te Assen
 ir. F.J. **Schuurman** te Deventer
 prof.dr. W. **Seinen** te Utrecht
 drs. A.H.J.T. **Slepman** te Vught
 ir. J.C. **Slepman** te Vught
 drs. H.M. **Slaats** te Vught
 ir. E.J.J. **van Slobbe** te Wageningen
 dr.ir. K.W. **Smilde** te Haren
 drs. L.E. **Snuff-Verwey** te Zaandam
 ir. B.L. **Stassen** te Lelystad
 ing. L. **Sterkman** te Dordrecht
 ing. G. **van der Sterre**, Msc, te Arnhem
 ir. P.B.M. **Stortelder** te Lelystad
 ir. R.J. **Swanenburg de Veye** te Alkmaar
 ir. B. **Taken** te Melick
 ir. J.B.A.A. **Taks** te St. Michielsgestel
 mr. A. **Tchernoff** te Bilthoven
 ir. H. **Teerink** te 's-Hertogenbosch
 ir. J. **Termorshuizen** te Bleiswijk
 ir. J.L. **Terwey** te Pijnacker (OS)
 ing. W.J. **Thoonen** te Elst
 W.J. **Tichelman** te Son en Breugel
 ir. R.A. **van Tilburg** te Dordrecht
 ir. F.H. **van Tol** te Leiderdorp
 ing. W.G.J.M. **van Tongeren** te Raalte
 dr. W.A.M. **den Tonkelaar** te Voorburg
 drs. A. **Tukker** te Utrecht
 ir. D. **van der Valk** te Balkbrug
 drs. J. **Veeken** te Zeist
 ir. J.P.M. **van Veelen** te 's-Hertogenbosch
 ir. F. **van Veen** te Zwartebroek
 ing. H.J. **van Veen** te Beekbergen
 drs. B. **Veltman** te Zwolle
 ir. M. **Veltman-Geense** te Zwijndrecht
 prof.dr.ir. A. **Verruijt** te Zoetermeer
 dr.ir. C.W. **Versluijs** te 's-Gravenhage
 drs. M.F.X. **Veul** te Zutphen
 ir. J.L.M. **van der Voet** te Rhenen
 ing. R.L. **Vogel** te Dieren
 prof.dr.ir. G.D. **Vogels** te Nijmegen
 ir. J.H. **Voorburg** te Rhenen
 mw. ir. M.E. **Voskens-Drijver** te Zeist
 ir. L.J.T. **de Vreede** te Grave
 ing. A. **Vrieling** te Veendam
 ir. E. **de Vries** te Delft
 dr. H.J.M. **de Vries** te Utrecht
 dr. I. **de Vries** te Amstelveen (OS)
 prof.ir.drs. J.R. **Vrijling** te Rotterdam
 prof.ir. M.J. **Vroom** te Wageningen
 ing. H.W. **de Vroome** te Assen
 drs.ing. P.A. **van Vugt** te Capelle a/d IJssel
 ir. J.C. **Wardenaar** te Arnhem
 dr. M.J. **Wassen** te Haarlem
 prof.ir. K.J. **Weber** te 's-Gravenhage
 drs. D. de **Weger** te Apeldoorn
 ir. W.G. **Werumeus Buning** te Oosterhout
 prof.dr. V. **Westhoff** te Groesbeek

ir. B.J. **Wiekema** te Heerde
drs. S.e. **van Wierden** te Bennekom
drs. F. **van Wijland** te Woudenberg
ir. W.T. **van Wijk** te Leersum
ing. E. **Wijmenga** te Veenwouden
ir. A.L.J. **Wijnhoven** te Arnhem
ir. J.J. **van Willigenburg** te Amsterdam
ir. K. **de Winkel** te Hoogland

ing. H.S. **Wolf** te Groningen
prof.dr. W.J. **Wolff** te Amerongen
ir. J.W. **Wormgoor** te Apeldoorn
C. **Worrell** te Bilthoven
ir. E.F.H. **van Wouden** te Bilthoven
dr.ir. G. **Zeeman** te Wageningen
J.C. **Zomerdijs** te 's-Gravenhage
prof.dr.ir. I.S. **Zonneveld** te Enschede

BIJLAGE 3

Samenstelling van presidium en secretariaat van de Commissie voor de milieu-effectrapportage in 1993

Voorzitter	: dr. H. Cohen (tot 1 maart) ir. P. van Duursen (per 1 maart)
Plaatsvervangend voorzitters :	ir. J. van Dixhoorn (tot 1 mei) mr. J.W. Kroon (OS) ¹ (per 16 augustus) ing. E.M. Mastenbroek (per 1 september) dr. J.Th. de Smidt mr. A.A.M.F. Staatsen ir. K.H. Veldhuis prof.dr.ir. D. de Zeeuw
Algemeen secretaris	: drs. J.J. Scholten
Adjunct-secretarissen	: drs. M. Buitenkamp (tot 15 april) drs. M. van Eck drs. S.A.A. Morel J. Oosterhof
Werkgroepsecretarissen	: drs. R.J. Bonte dr. N.W.M. van Buren ir. M.P.T.M. de Cleen (tot 1 februari) ir. V.J.H.M. ten Holder (per 1 april) drs. T. Gorter drs. A.J. Kolhoff (OS) (per 16 augustus) drs. M. Odijk ing. R.A.M. Post (OS) (per 19 juli) ir. R.I. Seljffers mr. R.J. Stelcken ir. I.A. Steinhauer (OS) (per 2 augustus) drs. V.C.F. Tersteeg drs. A.L. Vernooij (per 15 maart)
Office-manager	: M.B. van der Sluijs-van Bommel (tot 1 maart)
Personeelsfunctionaris	: L. Meijer
Bibliotheek-/documentatiemedewerker	: M.J.W. van der Raay-Verdonk
Applicatie-/netwerkbeheerder	: P.A. Roos
Financieel-administratiefmedewerker	: F.M. Sloos-van Doorn R. Oostdam-van Amerongen (per 1 april)
Senior-secretaresse	: A.M. de Bruyn Prince (per 15 februari)

Secretaresses

: S.H.C. van den Boogaard (tot 15 april)

E.F.M. Bradic-Verstegen (per 1 juni)

K.J. Dolman (van 1 mei tot 1 juli)

Y. Haasbroek

J.W. Hilvering (tot 15 september)

M.F.B. Huwaë

P.B.N. Matitaputty

A. van Merrienboer (van 15 juni tot 18 december)

A.M.F. Ploeger (OS) (per 1 juli)

M. Posthumus

C.W.J. Röhner (OS) (per 1 juli)

Administratief medewerkster

: B. Schouten

Voorts verrichtten in 1993 secretariaatswerkzaamheden voor m.e.r.-projecten: drs. R.L.J.M. Klerks, drs. Th.J.M. Klomberg, J. van Oudbroekhuizen-de Leeuw, drs. A.I.G. Roijackers, mr. E.M. Rosmalen, drs. E.D.M. Verbeek en drs. M.J. Visschers.

BIJLAGE 4

Samenstelling van het bestuur van de Stichting Bureau Commissie voor de milieu-effectrapportage in 1993

- Voorzitter : dr. H. Cohen (voorzitter van de Commissie m.e.r., tot 1 maart)
ir. P. van Duursen (voorzitter van de Commissie m.e.r., per 1 maart)
- Secretaris : drs. R. Peters (Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij)
- Bestuursleden : J.A.M. Altenburg (Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer)
ir. K.H. Veldhuis (plv. voorzitter van de Commissie m.e.r.)
ir. J. van Dixhoorn (plv. voorzitter van de Commissie m.e.r., tot 1 mei)
prof.dr.ir. D. de Zeeuw (plv. voorzitter van de Commissie m.e.r., per 1 mei)
- Adviseurs : drs. J.J. Scholten (directeur Stichting Bureau Commissie m.e.r.)
drs. M. Buitenkamp (plv. directeur Stichting Bureau Commissie m.e.r., tot 15 april)
J. Oosterhof (plv. directeur Stichting Bureau Commissie m.e.r., per 1 februari)

BIJLAGE 5

Lijst van door de Commissie voor de milieu-effectrapportage in 1993 uitgebrachte adviezen

ADVIEZEN VOOR RICHTLIJNEN 1993

Project nummer		
467	Advies voor richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport PAP-II Utrecht aanvullende locatiekeuze 8 januari 1993	ISBN 90-5237-460-0
465	Advies voor richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport GFT-verwerking Lage Weide Utrecht (AVR) 11 januari 1993	ISBN 90-5237-461-9
468	Advies voor richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport olie/water/sluischeidingsinstallatie ROTEB Rotterdam 15 januari 1993	ISBN 90-5237-462-7
464	Advies voor richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport over de warmtekrachtcentrale Swentibold te Geleen 15 januari 1993	ISBN 90-5237-465-1
469	Advies voor richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport uitbreiding grondreinigingsinstallatie BSN te Weert 18 januari 1993	ISBN 90-5237-459-7
470	Advies voor richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport doortrekking secundaire weg S205/S210 Hel- mond, Aarle-Rixtel, Beek en Donk 20 januari 1993	ISBN 90-5237-464-3
472	Advies voor richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport Loswal in Noordzee voor baggerspecie (klasse 1) uit Rijnmond 5 februari 1993	ISBN 90-5237-470-8
474	Advies voor richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport chemische afvalverwerking ATF Drachten 8 februari 1993	ISBN 90-5237-469-4
471	Advies voor richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport golfbaan Teteringen 10 februari 1993	ISBN 90-5237-466-X
476	Advies voor richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport over het recreatieproject Graskuilen/De Schatberg (gem. Sevenum) 16 februari 1993	ISBN 90-5237-474-0
475	Advies voor richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport kernenergiecentrale Dodewaard 3 maart 1993	ISBN 90-5237-477-5
473	Advies voor richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport GFT-composteringsinrichting Maastricht 3 maart 1993	ISBN 90-5237-472-4
478	Advies voor richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport uitbreiding afvalverwerkingslocatie De Langenberg te Zelhem 24 maart 1993	ISBN 90-5237-482-9
394	Aanvullend advies voor richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport slibverbranding Noord-Brabant 24 maart 1993	ISBN 90-5237-341-8

- 477 Advies voor richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport pluimveemestverwerkings- en koolstoffabriek Zutphen
26 maart 1993 ISBN 90-5237-468-6
- 479 Advies voor richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport produktie-eenheid aluminiumalkylen van AKZO te Rotterdam
26 maart 1993 ISBN 90-5237-482-1
- 480 Advies voor richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport GFT-vergistingsinstallatie Lelystad
26 maart 1993 ISBN 90-5237-486-4
- 482 Advies voor richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport windmolenpark Groningen
29 maart 1993 ISBN 90-5237-495-3
- 481 Advies voor richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport bedrijventerrein Vossenbergh-West Tilburg
5 april 1993 ISBN 90-5237-484-8
- 390 Advies voor aanvullende richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport woningbouwlocaties Streekplan Utrecht
5 april 1993 ISBN 90-5237-499-6
- 483 Advies voor richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport grootschalige woon- en werklocaties stadsregio Tilburg
8 april 1993 ISBN 90-5237-496-1
- 486 Advies voor richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport uitbreiding van de inrichting van Van Vliet Contrans Wateringen
22 april 1993 ISBN 90-5237-485-6
- 487 Advies voor richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport grondreinigingsinstallatie Boeldershoek
28 april 1993 ISBN 90-5237-483-X
- 489 Advies voor richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport afvalscheidings- en vergistingsinstallatie Moerdijk
29 april 1993 ISBN 90-5237-508-9
- 488 Advies voor richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport Rijksweg 4 gedeelte Delft - Schiedam
3 mei 1993 ISBN 90-5237-494-5
- 485 Advies voor richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport uitbreiding AVIRA verbrandingslijn-4 te Duiven
3 mei 1993 ISBN 90-5237-489-9
- 492 Advies voor richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport polymerenfabriek S.C. Johnson Polymer BV te Friesland
18 mei 1993 ISBN 90-5237-501-1
- 491 Advies voor richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport bewerkingsinstallatie voor halonen F.M. Hugen Holding B.V. te Zevenaar
18 mei 1993 ISBN 90-5237-509-7
- 253 Aanvullend advies voor richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport Industriezandwinning H1-locatie Geertjesgolf
19 mei 1993 ISBN 90-5237-514-3
- 493 Advies voor richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport Caland-verbinding
26 mei 1993 ISBN 90-5237-505-4
- 494 Advies voor richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport volledige benutting opslagcapaciteit van radioactief afval en onbestraalde splijtstoffen ECN te Petten (N-H)
1 juni 1993 ISBN 90-5237-513-5

- 490 Advies voor richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport Centrale Bewerkingseenheid (CBE) voor afge-
werkte olie te Botlek
4 juni 1993 ISBN 90-5237-504-6
- 484 Advies voor richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport grootschalige woon- en werklocaties stads-
regio 's-Hertogenbosch
4 juni 1993 ISBN 90-5237-497-X
- 495 Advies voor richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport AVI-slakkenbehandelingsinstallatie Dordrecht
14 juni 1993 ISBN 90-5237-520-8
- 501 Advies voor richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport afvalverbrandingsinstallatie Twente te
Boeldershoek
18 juni 1993 ISBN 90-5237-537-2
- 496 Advies voor richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport Hoger Onderwijs Reactor IRI Delft
22 juni 1993 ISBN 90-5237-532-1
- 497 Advies voor richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport PAP III Zuid-Holland
22 juni 1993 ISBN 90-5237-527-5
- 499 Advies voor richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport woningbouwlocatie Dronten-West
23 juni 1993 ISBN 90-5237-528-3
- 500 Advies voor richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport uitbreiding en wijziging grondreinigingsinstal-
latie van NBM te Schiedam
25 juni 1993 ISBN 90-5237-524-0
- 498 Advies voor richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport Centrale Bewerkingseenheid (CBE) voor afge-
werkte olie te Lelystad
2 juli 1993 ISBN 90-5237-523-2
- 503 Advies over richtlijnen voor een milieu-effectrapport over de omlegging van rijksweg 706 bij Halfweg/Zwanenburg
7 juli 1993 ISBN 90-5237-543-7
- 502 Advies voor richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport verplaatsing waterwinning Schiermonnikoog
9 juli 1993 ISBN 90-5237-522-4
- 506 Advies over richtlijnen voor een milieu-effectrapport woningbouw- en bedrijventerreinlocaties stadsgewest Twente
12 juli 1993 ISBN 90-5237-530-5
- 504 Advies over richtlijnen voor een milieu-effectrapport over uitbreiding GFT-composteringscapaciteit VAM-Wijster
13 juli 1993 ISBN 90-5237-546-1
- 507 Advies over richtlijnen voor een milieu-effectrapport bouwlocatie Delfgauw te Pijnacker
19 juli 1993 ISBN 90-5237-539-9
- 505 Advies voor richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport Buitenstad Dordrecht
20 juli 1993 ISBN 90-5237-529-1
- 508 Advies voor richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport Reststoffenbewerkingsinstallatie Nederlandse
Aardolie Maatschappij NAM te Delfzijl
28 juli 1993 ISBN 90-5237-531-3
- 510 Advies over richtlijnen voor een milieu-effectrapport over chemische afvalverwerking Spitman Chemie B.V. te
Hengelo
2 augustus 1993 ISBN 90-5237-546-1
- 515 Advies voor richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport uitbreiding verwerkingscapaciteit zuiverings-
slib in Zuid-Holland
2 augustus 1993 ISBN 90-5237-533-X

- 519 Advies over richtlijnen voor een milieu-effectrapport over kernenergiecentrale Borssele
6 augustus 1993 ISBN 90-5237-544-5
- 509 Advies over richtlijnen voor een milieu-effectrapport over systeem- en locatiekeuze voor de verwijdering van zuiveringslib uit de provincie Groningen, Friesland en Drenthe
10 augustus 1993 ISBN 90-5237-541-0
- 520 Advies over richtlijnen voor een milieu-effectrapport voor een be- en verwerkingsinstallatie van fotografische restvloeistoffen door Van Vlodrop Holding B.V. te Bergen op Zoom
13 augustus 1993 ISBN 90-5237-549-6
- 301 Aanvullend advies voor richtlijnen voor een milieu-effectrapport over een regionale grofvuilstortplaats in het zuidwestelijk deel van de provincie Noord-Holland
18 augustus 1993
- 512 Advies over richtlijnen voor een milieu-effectrapport over een Baanverlenging Groningen Airport Eelde
20 augustus 1993 ISBN 90-5237-561-5
- 513 Advies over richtlijnen voor een milieu-effectrapport over het Intergemeentelijk Structuurplan regio Utrecht
24 augustus 1993 ISBN 90-5237-547-X
- 522 Advies over richtlijnen voor een milieu-effectrapport over een grondreinigingsinstallatie te Drachten
26 augustus 1993 ISBN 90-5237-550-X
- 516 Advies over richtlijnen voor een milieu-effectrapport over grootschalige woon- en werklocaties Eindhoven en Helmond
27 augustus 1993 ISBN 90-5237-548-8
- 514 Advies over richtlijnen voor een milieu-effectrapport over een GFT composteerinrichting te Oss
31 augustus 1993 ISBN 90-5237-560-7
- 523 Advies over richtlijnen voor een milieu-effectrapport over hoofdstuk Verwijdering, Milieubeleidsplan Groningen
3 september 1993 ISBN 90-5237-564-X
- 511 Advies voor richtlijnen voor een milieu-effectrapport omlegging Zuid-Willemsvaart 's-Hertogenbosch
7 september 1993 ISBN 90-5237-558-5
- 517 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport over de rivierdijkverbetering Bomendijk
13 september 1993 ISBN 90-5237-557-7
- 524 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport CBE voor afgewerkte olie North Refinery te Delfzijl
23 september 1993 ISBN 90-5237-571-2
- 529 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport over zeezandreinigingsinstallaties te Roosendaal, Tilburg en Helmond
30 september 1993 ISBN 90-5237-581-X
- 527 Advies over richtlijnen voor een milieu-effectrapport milieucentrum Deurne
6 oktober 1993 ISBN 90-5237-576-3
- 525 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport GFT-verwerkingsinstallatie Den Haag en omstreken van ICOVA B.V.
6 oktober 1993 ISBN 90-5237-562-3
- 526 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport Milieubeleidsplan, hoofdstuk Verwijdering Afvalstoffen provincie Overijssel
8 oktober 1993 ISBN 90-5237-565-8
- 518 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport over industrieterrein Graethelde Geleen
8 oktober 1993 ISBN 90-5237-563-1
- 532 Advies over richtlijnen voor het milieu-effectrapport uitbreiding warmte-krachtcentrale Delesto B.V.
12 oktober 1993 ISBN 90-5237-567-4

- 528 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport toepassing reststoffen ILP-wal Europoort
12 oktober 1993 ISBN 90-5237-580-1
- 530 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport Stortplaats De Goudsberg te Lunteren
13 oktober 1993 ISBN 90-5237-582-8
- 533 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport diepinfiltratie van oevergrondwater ten behoeve van Zuid-Oost Utrecht
15 oktober 1993 ISBN 90-5237-588-7
- 531 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport over het recreatieproject Aakvlaai
19 oktober 1993 ISBN 90-5237-568-2
- 537 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport over stort van jarosiet en afvalwaterneutralisatiegips uit bekens 1, 2 en 3 bij Budelco b.v. te Budel
21 oktober 1993 ISBN 90-5237-575-5
- 521 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport bosgebied Bentwoud te Zoetermeer
26 oktober 1993 ISBN 90-5237-579-8
- 466 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport TCR Milieutechniek
28 oktober 1993 ISBN 90-5237-591-7
- 538 Gewijzigd advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport dubbel eenheidsoefenterrein De Haar
4 november 1993 ISBN 90-5237-586-0
- 544 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport ophoging stort Nauernasche Polder in de gemeente Zaanstad
11 november 1993 ISBN 90-5237-605-0
- 540 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport Landinrichtingsproject Rijssen
16 november 1993 ISBN 90-5237-584-4
- 539 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport Landinrichtingsproject Saasveld-Gammelke
16 november 1993 ISBN 90-5237-583-6
- 543 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport Hoofdstuk Afvalverwijdering Provinciaal Milieubeleidsplan 1995-1998 Drenthe
18 november 1993 ISBN 90-5237-599-2
- 546 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport Streekplanuitwerking provincie Friesland, grootschalige windenergieopwekking (Windstreek)
19 november 1993 ISBN 90-5237-604-2
- 542 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport Herinrichting Haren
23 november 1993 ISBN 90-5237-592-5
- 547 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport Natte reinigingsinstallatie aan de Zonweg te Den Haag
23 november 1993 ISBN 90-5237-595-X
- 548 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport Structuurplan Kloosterveen
24 november 1993 ISBN 90-5237-589-5
- 541 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport Milieubeleidsplan Limburg 1995-1998 hoofdstuk afvalverwijdering
24 november 1993 ISBN 90-5237-600-X
- 549 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport Golf- en Countryclub Harderwold
29 november 1993 ISBN 90-5237-597-6
- 534/552 Advies voor richtlijnen voor de milieu-effectrapporten omleidingen Appingedam/Delfzijl en verdubbeling N33
30 november 1993 ISBN 90-5237-614-X

- 535 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport Internationale Spoorverbinding Randstad-Noord Duitsland door de provincie Groningen
30 november 1993 ISBN 90-5237-617-4
- 551 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport over be- en verwerken van gevaarlijk afval te Uden
3 december 1993 ISBN 90-5237-602-6
- 553 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport Uitwijkhaven Lobith
6 december 1993 ISBN 90-5237-594-1
- 545 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport Landinrichtingsproject Drachten
9 december 1993 ISBN 90-5237-620-4
- 550 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport Landinrichtingproject Achtkarspelen-Zuid
9 december 1993 ISBN 90-5237-622-0
- 555 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport Stortterrein Eijsden AVL Deponie B.V.
10 december 1993 ISBN 90-5237-596-8
- 536 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport Landinrichtingproject Bergen-Egmond-Schoorl
10 december 1993 ISBN 90-5237-585-2
- 556 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport Regionale stortplaats Landgraaf
10 december 1993 ISBN 90-5237-625-5
- 558 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport verlengde berging zuiveringsslib in de Slufter
20 december 1993 ISBN 90-5237-601-8
- 554 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport over Haven- en industrieterrein Axelsche Vlakte/Autriche-
polder
21 december 1993 ISBN 90-5237-619-0
- 559 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport over stort en verwerking afvalstoffen zuid-westelijke regio
Noord-Holland
22 december 1993 ISBN 90-5237-607-7
- 560 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport Be- en verwerking van klein chemisch afval en olie/wa-
ter/slibmengsels, ROTEB
23 december 1993 ISBN 90-5237-603-4
- 562 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport Vullstortplaats Braambergen te Almere
28 december 1993 ISBN 90-5237-613-1

Bijlage 5 (vervolg)

TOETSINGSADVIEZEN 1993

Project nummer		
364	Toetsingsadvies over de inhoud van het milieu-effectrapport draaitrommeloverinstallatie '10' AVR Chemie C.V. 13 januari 1993	ISBN 90-5237-442-2
144	Toetsingsadvies over de inhoud van het milieu-effectrapport de wereld van de Efteling 18 januari 1993	ISBN 90-5237-202-0
336	Toetsingsadvies over de inhoud van het milieu-effectrapport zuidelijke ontsluitingsweg Boxtel 21 januari 1993	ISBN 90-5237-402-3
315	Toetsingsadvies over de inhoud van het milieu-effectrapport GFT-composteringsinstallatie Moerdijk 17 februari 1993	ISBN 90-5237-49-1
383	Toetsingsadvies over de inhoud van het milieu-effectrapport champignonsubstraat Gebr. Theeuwen B.V. te Blitterswijk 26 februari 1993	ISBN 90-5237-475-9
381	Toetsingsadvies over de inhoud van het milieu-effectrapport composteringsinrichting Boeldershoek 3 maart 1993	ISBN 90-5237-478-3
328	Toetsingsadvies over de inhoud van het milieu-effectrapport kalvergierbewerkingsinstallatie Barneveld 5 maart 1993	ISBN 90-5237-481-3
425	Toetsingsadvies over de inhoud van het milieu-effectrapport stadion Amsterdam, locatie Stramanweg 9 maart 1993	ISBN 90-5237-471-6
395	Toetsingsadvies over de inhoud van het milieu-effectrapport MTBE-fabriek Europoort 17 maart 1993	ISBN 90-5237-480-5
404	Toetsingsadvies over de inhoud van het milieu-effectrapport incinerator Aramide Maatschappij Deifzijl 18 maart 1993	ISBN 90-5237-491-0
188	Toetsingsadvies over de inhoud van het milieu-effectrapport shredderinstallatie Zaanse Schroothandel B.V. te Zaandam 6 april 1993	ISBN 90-5237-487-2
276	Toetsingsadvies over de inhoud van het milieu-effectrapport baggerstortlocaties Zuid-Holland 7 april 1993	ISBN 90-5237-490-2
331	Toetsingsadvies over de inhoud van het milieu-effectrapport PAP III Gelderland 13 april 1993	ISBN 90-5237-419-8
325	Toetsingsadvies over de inhoud van het milieu-effectrapport kalvergierbewerkingsinstallatie Putten 15 april 1993	ISBN 90-5237-493-7
375	Toetsingsadvies over de inhoud van het milieu-effectrapport provinciaal afvalstoffenplan Zeeland (PAP III) 27 april 1993	ISBN 90-5237-507-0
248	Toetsingsadvies over de inhoud van het milieu-effectrapport berging baggerspecie 28 april 1993	ISBN 90-5237-448-1

- 264 Toetsingsadvies over het MER Landinrichting en het MER Randstadgroenstructuur behorend bij het Structuurschema Groene Ruimte
4 mei 1993 ISBN 90-5237-473-2
- 429 Toetsingsadvies over de inhoud van het milieu-effectrapport warmtekrachtcentrale Nijmegen
5 mei 1993 ISBN 90-5237-488-0
- 403 Toetsingsadvies over de inhoud van het milieu-effectrapport afvalverwerking Veendam
6 mei 1993 ISBN 90-5237-506-2
- 312 Toetsingsadvies over de inhoud van het milieu-effectrapport composteringsinstallatie De Schans te Alphen a\nd Rijn
13 mei 1993 ISBN 90-5237-511-9
- 368 Toetsingsadvies over de inhoud van het milieu-effectrapport waterrecreatiegebied Emmen-Zuid
17 mei 1993 ISBN 90-5237-512-7
- 359 Toetsingsadvies over de inhoud van het milieu-effectrapport shredderinstallatie schrootverwerking Kootstertille B.V.
21 mei 1993 ISBN 90-5237-503-8
- 451 Toetsingsadvies over de inhoud van het milieu-effectrapport oevergrondwaterwinning Langerak
26 mei 1993 ISBN 90-5237-500-3
- 284 Toetsingsadvies over de inhoud van het milieu-effectrapport compostfabriek Noord-Limburg
27 mei 1993 ISBN 90-5237-510-0
- 345 Toetsingsadvies over de inhoud van het milieu-effectrapport over de vernieuwing van de slibverwerkingsinstallatie aan de Luchenscheide te Mierlo
1 juni 1993 ISBN 90-5237-516-X
- 204 Toetsingsadvies over de inhoud van het milieu-effectrapport golfbaan Twentsche Golfclub Ambt Delden
8 juni 1993 ISBN 90-5237-519-4
- 397 Toetsingsadvies over de inhoud van het milieu-effectrapport grootschalige mestverwerking te Duiven
9 juni 1993 ISBN 90-5237-518-6
- 392 Toetsingsadvies over de inhoud van het milieu-effectrapport Warmte Krachtinstallatie (WK-STEG) RoCa-3 te Rotterdam
11 juni 1993 ISBN 90-5237-515-1
- 446 Toetsingsadvies over de inhoud van het milieu-effectrapport vliegassilo's Maasvlakte
11 juni 1993 ISBN 90-5237-525-9
- 442 Toetsingsadvies over de inhoud van het milieu-effectrapport Flevo Milieu- en Energiepark Lelystad
15 juni 1993 ISBN 90-5237-521-6
- 373 Toetsingsadvies over de inhoud van het milieu-effectrapport ondergrondse gasopslag Norg
16 juni 1993 ISBN 90-5237-498-8
- 157 Toetsingsadvies over de inhoud van het milieu-effectrapport oppervlaktedelfstoffenwinning wateren IJsselmeergebied 1991-2000
18 juni 1993 ISBN 90-5237-540-2
- 421 Toetsingsadvies over de inhoud van het milieu-effectrapport stortplaats ARCG
18 juni 1993 ISBN 90-5237-534-8
- 418 Toetsingsadvies over de inhoud van het milieu-effectrapport URENCO Nederland v.o.f.
28 juni 1993 ISBN 90-5237-535-6
- 227 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport definitieve opslag van jarosiet in jarosietbekken 4a bij Budelco b.v. te Budel
9 juli 1993 ISBN 90-5237-545-3

- 440 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport A58 omlegging Etten-Leur wegvakken Gemeente Rucphen
22 juli 1993 ISBN 90-5237-526-7
- 407 Toetsingsadvies over de inhoud van het milieu-effectrapport opslag, be- en verwerking van chemisch afval te Dordrecht door Ecoservice Nederland BV
22 juli 1993 ISBN 90-5237-538-0
- 365 Toetsingsadvies over een milieu-effectrapport Warmte Kracht Installatie (WK-STEG) te Diemen
26 juli 1993 ISBN 90-5237-463-5
- 419 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport Zuidwestelijke randstad (N211/N54) in de gemeente Wateringen
13 augustus 1993 ISBN 90-5237-554-2
- 401 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport golfcomplex Staadegaard te Renkum
18 augustus 1993 ISBN 90-5237-552-6
- 411 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport woningbouwlocaties Zaanstad
24 augustus 1993 ISBN 90-5237-556-9
- 346 Toetsingsadvies over een milieu-effectrapport Noord-Oosttangente te Tilburg
31 augustus 1993 ISBN 90-5237-542-9
- 367 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport composteringsinstallatie voor Midden-Zeeland (te Borsele)
8 september 1993 ISBN 90-5237-443-0
- 131 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport Rijksweg 57 Walcheren
8 september 1993 ISBN 90-5237-566-6
- 437 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport be- en verwerking van (chemische) afvalstoffen door Spitman Chemie B.V. te Gorinchem
8 september 1993 ISBN 90-5237-555-0
- 398 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport Fleuren Compost B.V. te Middelhamnis
13 september 1993 ISBN 90-5237-570-4
- 471 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport golfbaan Teteringen
6 oktober 1993 ISBN 90-5237-574-7
- 423 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport Hydrocracker project Shell Nederland Raffinaderij B.V.
8 oktober 1993 ISBN 90-5237-569-0
- 252 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport uitbreiding thermische grondreinigingsinstallatie Broerius BV Bodemsanering
15 oktober 1993 ISBN 90-5237-573-9
- 221 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport COT Oirschot/EOT Oirschotse Heide
29 oktober 1993 ISBN 90-5237-590-9
- 223 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport uitbreiding Gewestelijke Afvalberging Weert
3 november 1993 ISBN 90-5237-577-1
- 290 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport Beleidsplan drink- en industriewatervoorziening
19 november 1993 ISBN 90-5237-608-5
- 468 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport Olie-, Water-, Slibscheidingsinstallatie Roteb Industrierrein Hoog Zestienhoven te Rotterdam
26 november 1993 ISBN 90-5237-616-6
- 356 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport Rijkswegen 37 en 34
29 november 1993 ISBN 90-5237-578-X
- 501 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport Afvalverbrandingsinstallatie Twente te Boeldershoek
29 november 1993 ISBN 90-5237-615-8

- 319 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport Destillatie-Installatie VOTT Europoort
30 november 1993 ISBN 90-5237-593-3
- 361 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport GFT-composteerinstallatie AVRAM te Rotterdam
2 december 1993 ISBN 90-5237-612-3
- 464 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport WKC-Swentibold deel II te Geleen
6 december 1993 ISBN 90-5237-621-2
- 235 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport Golfbaan De Binnenhof/Willem Arntsz Hoeve
10 december 1993 ISBN 90-5237-629-8
- 467 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport locatiekeuze voor de afvalberging in de regio Zuidwest- en Midden-
Utrecht
14 december 1993 ISBN 90-5237-618-2
- 424 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport be- en verwerking van chemische afvalstoffen te Moerdijk door Af-
valstoffen Terminal Moerdijk B.V.
15 december 1993 ISBN 90-5237-611-5
- 479 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport Productie-eenheid aluminiumalkylen AKZO Rotterdam
17 december 1993 ISBN 90-5237-610-7
- 337 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport Integrale Huisvuilverwerking Leiden e.o.
20 december 1993 ISBN 90-5237-609-3
- 307 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport Noordelijke Randweg Haagse Regio (NORAH voorheen RW 14)
22 december 1993 ISBN 90-5237-628-X
- 349 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport afvalverbranding Zuid-Oost Nederland (AVI-ZON)
20 december 1993 ISBN 90-5237-349-3
- 388 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport Stortplaats "het Klooster"
23 december 1993 ISBN 90-5237-418-X

Bijlage 5 (vervolg)

ADVIEZEN OVER EVALUATIERAPPORTEN 1993

Project
nummer

- 102 Advies over het rapport 'Evaluatie milieu-effectrapportage Slufter over de periode 1986 tot en met 1990'
16 september 1993 ISBN 90-5237-559-3
- 222 Reactie op het evaluatierapport (1e fase) milieu-effectrapportage Eurodrôme
8 september 1993

ADVIES IN HET KADER VAN DE SAMENWERKINGSOVEREENKOMST MET DGIS 1993

Project
nummer

- 001 Advice on the specifications for the content of the EIS on the water supply, sanitation and waste water disposal projects for Ateq, Wadi Jirdan, Nisab and Beihan areas, Shabwah Governorate, Republic of Yemen
14 oktober 1993 ISBN 90-5237-587-9

OVERIGE ADVIEZEN 1993

Project
nummer

- 334 Advies over de bruikbaarheid van het rapport (Final Draft) "The development for method of the analysis of societal and individual risk due to aircraft accidents in the vicinity of airports"
28 mei 1993 ISBN 90-5237-517-8
- 036 Toetsingsadvies over de "Draft Comprehensive Environmental Evaluation (CEE), of the proposed new SANAE IV facility at Vesleskarvet, Queen Maud Land, Antarctica"
22 december 1993 ISBN 90-5237-631-X

BIJLAGE 6

Overzicht van procedures: stand van zaken per 31 december 1993

LEGENDA:

	= niet onder wettelijke m.e.r.-plicht gestart
	= onder wettelijke m.e.r.-plicht gestart
	= tijdens interim-beleid (tot mei 1986) gestart
	= (voorlopig) gestopt

Project	voor-overleg	MER	toetsing	besluit-vorming	besluit genomen	evaluatie
101 Oeververbinding Rotterdam (2e Benelux)						
Blankenburgtunnel						
102 Baggerspecieberging (Slufterdam)						
103 Grevelingenmeer zout of zoet						
105 Strandvlakte IJmuiden						
107 Compagniesoefenterrein Ginkelse heide						
109 Zuiveringsslibplan Zuid-Holland						
111 C ₂ -deponie op de Maasvlakte						
112 Amsterdam Nieuw-Oost						
112a Amsterdam Nieuw-Oost						
113 Provinciaal afvalstoffenplan Drenthe						
114 Westerschelde oeververbinding						
Aanvulling geboorde tunnelvariant						
115 Gasontzwavelingsinstallatie Emmen ¹⁾						
116 Geluidhinderrecreatie Breda						
117 Afvalstortplaats Midden-IJssel ²⁾						
118 Kampeer-/watersportcentrum Broekerveen ³⁾						
119 Ontgrondingenplan Noord-Brabant						
120 Uitbreiding luchthaven Maastricht						
Nader rapport						
Aanvullend MER						
121 Luchtschelding/mengstation Ommen ⁴⁾						

-
- 1 Milieu-invloedenrapport (MIR).
 - 2 Dit project vindt zijn vervolg in project 256.
 - 3 Besloten geen uitvoering te geven aan voornemen.
 - 4 Milieu-invloedenrapport (MIR).

Project	voor- overleg	MER	toetsing	besluit- vorming	besluit genomen	evaluatie
123 Opslag en verwerking radioactief afval						
Locatiegebonden (PZEM-terrein)						
Locatie Sloe						
125 Baanverlenging luchthaven Eelde]		
126 Dollarthafenproject Emden ⁵⁾]		
127 Rijksweg 35/36 Zwolle – Almelo (- Vriezenveen)						
128 HELP Melderslo						
129 (Dubbel) eenheidsoefenterrein 'De Haar' ⁶⁾]			
130 Afvalstortplaats 'De Dolten' (Nijehaske)						
131 Rijksweg 57 op Walcheren						
132 Rijksweg 16 bij Rotterdam ⁷⁾]				
133 Nadere regelen olielozing offshore mijnbouw						
134 Stort zuiveringsslib Slufterdam						
135 Hernwegcentrale-8 Amsterdam						
136 Afvalverwerking stadsgewest Den Bosch]				
137 Ondergrondse opslag radio-actief afval]				
138 Eenheidsoefenterrein 'Grote Veld']				
139 Amer-9 kolencentrale Geertruidenberg						
140 Provinciaal afvalstoffenplan Noord-Brabant ⁸⁾]
141 Hogesnelheidsspoorlijn Parijs – Amsterdam						
142 Stormvloedkering Nieuwe Waterweg						
143 Afvalberging TDF Tiofine]				
144 Uitbreiding natuurpark 'De Efteling'						
145 Kolenreststoffenberging Flevocentrale]				
146 Provinciaal afvalstoffenplan Noord-Holland						
147 Rijksweg A30 / Recreatieplas 'Maanderbroek'						
148 Verbranding zuiveringsslib Oost-Brabant ⁹⁾]			
149 Zoutwaterlozing op de Eems]	

5 Toetsing 'Zusammenfassende Umweltuntersuchung'.

6 Dit project wordt vervolgd onder nr. 538.

7 Deze procedure wordt voortgezet als onderdeel van de m.e.r.-procedure voor het Integraal Plan Noordrand Rotterdam (project 247).

8 Geen evaluatie voorzien.

9 Procedure is gestopt; zie verder onder project 394.

Project	voor- overleg	MER	toetsing	besluit- vorming	besluit genomen	evaluatie
153 Afvalverwerkingslocatie 'De Marsen'						
154 Grondwaterwinning Alblasserwaard/Vijfheerenland						
155 Uitbreiding afvalstortplaats Geldermalsen						
156 HELP Rossum-Oost						
157 Oppervlaktedelfstoffenwinning IJsselmeer						
158 Regionaal ontgrondingenplan Noordzee						
159 Provinciaal afvalstoffenplan Limburg						
160 Waterbeheer Veerse Meer						
161 Keersluis Ramspol ¹⁰⁾						
162 Rijksweg A50						
163 Stortplaats Heiloo						
165 Afvalverwerkingsinstallatie-West Amsterdam						
166 Golfbaan 'De Utrecht' Hilvarenbeek						
167 Centrale slibverbranding Zutphen						
168 Golfbaan Lochem						
169 Afvalverwerkingslocatie ARCG/Westerkwartier ¹¹⁾ ..						
170 Westrandweg/Hoofdwegen regio Schiphol						
171 COT-minus Havelte						
172 Stadsgewestpark Noorddijk Groningen						
173 Polypropeenfabriek DSM Geleen						
174 HELP Baarderadeel						
175a Diepinfiltratie NAM in Zuidoost-Drenthe						
176 Afvalverwijdering Zuidoost-Brabant (STAZOB)						
177 Afvalstortplaats regio Arnhem						
179 Afvalstortplaats Velsen						
180 Toeristisch/recreatieve inrichting 'Neeltje Jans' ...						
181 Slib- en baggerspecieplan Noord-Holland						
182 Afvalverwerkingsinrichting Zuid-Holland west						

10 Dit project vindt zijn vervolg in project 406.

11 Dit project is opnieuw gestart onder projectnummer 421.

Project	voor- overleg	MER	toetsing	besluit- vorming	besluit genomen	evaluatie
183 Wegverbinding Zutphen - Deventer - Raalte						
184 Afvalberging Lickebaert						
185 Zuiveringslibplan Flevoland						
186a Golfbaan 'Het Zelle' Hengelo						
187 Afvalstortplaats Nauernasche polder Zaanstad						
188 Shredder Zaanse Schroothandel b.v.						
189a Golfbaan Heinenoord						
190a Mestverwerking Kronenbergerheide te Sevenum						
191a Golfbaan 'De Witdonk' Meijel/Roggel						
192 Plan bouw- en sloopafval Zuid-Holland						
193 Provinciaal afvalstoffenplan Utrecht						
194 Golfbaan 'Sybrook' Enschede						
196 Golfbaan 'Scherpenberg' Apeldoorn						
198 Afvalverwerkingsinrichting Wijster						
199 Dieptinfiltratie Overveen						
203 Golfbaan Zeddam						
204 Golfbaan Ambt Delden						
205 VerTech-installatie zuiveringslib Apeldoorn						
207 Kolenvergassing Buggenum						
208 Reststoffenverwerking Boeldershoek ^{12]}						
209 Draaitrommeloven-9 bij AVR-chemie						
210a Golfbaan Rosmalen						
211 Composteerinrichting Amersfoort						
212 Afvalstortplaats Zoetermeer-Noordwest						
215 Afvalstortplaats Derde Merwedehaven						
216 COT Ermelo-Noord						
217 Industriezandwinningsplan Gelderland, fase 2						
218 Themapark 'Diamonda' Lelystad						

12 De m.e.r. wordt uitgevoerd in twee fasen. Voor de tweede fase wordt het MER momenteel opgesteld.

Project	voor- overleg	MER	toetsing	besluit- vorming	besluit genomen	evaluatie
219 Berging mijnbouwreststoffen NAM]				
220 Verdringing Mg-houdende pekelsoutcavernes]				
221 COT/EOT Oirschot]		
222 Eurodrôme Arnhem (Huissen)]
223 Afvalstortplaats Weert						
224 Afvalstortplaats Linne/Montfort]
225 Afvalverwerkingslocatie Moerdijk						
226 Baanverlegging circuit Zandvoort						
227 Berging jarosiet bij Budelco						
Verwerking jarosiet bij Budelco ^{13]}]	
228 Afvalstortplaats Landgraaf]		
229 Composteerinr./overlaadstation Purmerend						
230 DOP Oost-Abstpolder						
231 Woningbouwlocatie Purmerend						
232 Sporeuitbreiding Zwolle – Amersfoort						
234 Sportcentrum Olsterwijk]				
235a Golfbaan Willem Arntzhoeve te Zeist]		
236a Shredder Born						
239 Uitbreiding ARN Beuningen						
240 Rijksweg 61 Terneuzen – Ter Hole]		
241 Provinciaal afvalstoffenplan Flevoland						
243 Locatiekeuze baggerspeciestort Zeeland ^{14]}						
244 Shredderinstallatie 's-Gravendeel						
245 Mestverwerking Dordrecht]				
246 HELP Baarle-Nassau						
247 Integraal plan noordrand Rotterdam						
248 Landelijke richtlijnen baggerspeciedepots						
249a Mestcompostering CNC te Milsbeek						

13 Procedure is gestopt; zie verder onder project 448.

14 De m.e.r. wordt uitgevoerd in twee fasen. Van de eerste fase is het MER getoetst.

Project	voor- overleg	MER	toetsing	besluit- vorming	besluit genomen	evaluatie
250 Mestverwerking 'Promest' Helmond						
251 Locatiekeuze afvalverwerking West-Brabant						
252 Grondreinigingsinstallatie Broerius						
253 Industriezandwinning Geertjesgolf (Gld.)						
254 Stevol-ontgrindingen						
255 Afvalstortplaats Wambach-groeve						
256 Afvalverwerkingsinstallatie Ramelerveld						
257 Golfbaan 'Euverem' Valkenburg (L.)						
258 Uitbreiding Eemscentrale						
259 Shredder te Oosterhout						
260 Bedrijventerrein Heterhoeve te Venlo						
261 Herontwikkeling haven Scheveningen						
262 Compagniesoefenterrein Weerterheide						
263 Ethylbenzeen-/styreenfabriek Dow Benelux						
264 Structuurschema Groene Ruimte						
265a Rijksweg 59, gedeelte Rosmalen - Geffen						
266 Baggerspecieverwerking Ecogrind Dordrecht						
267 Graan-, gras- en mestdrogerij Planta Koea						
268 Golfbaan waterwingebied Tilburg						
269 Rijksweg 58, gedeelte Schoondijke - Sluis						
270 Golfresort Sterna te Bergen						
271 Logstiek park Ossendrecht						
272 Nieuwbouw Elektrolyse Aluminium Delfzijl B.V.						
273 Uitbreiding energiecentrale Maasvlakte						
274 Zuidwest-structuur 's-Hertogenbosch - Vught						
275 380kV hoogspanningsleiding Zwolle - Meeden						
276 Locaties berging baggerspecie Zuid-Holland ¹⁵⁾						
277 Stortplaats Spinder						

15 Eerste fase afgerond.

Project	voor- overleg	MER	toetsing	besluit- vorming	besluit genomen	evaluatie
279 Mijnsteendempingen Waal-/Eemhaven Rotterdam						
280 Afvalberging Schinnen/Spaubeek						
281 Afvalverwerking Oost-Veluwe (Wilp)						
282 Archeologisch themapark Archeon te Alphen						
283 Stortplaats Hoge Nespolder te Zwijndrecht						
284 Compostfabriek Noord-Limburg						
285 Huisvuilcentrale AVI Boekelermeer Alkmaar						
286 Diepinfiltratie Zuid-Holland						
287 380kV hoogspanningslijn Meeden - Eems						
288 Buisleiding Waddenzee						
289 Golfbaan Gendersteijn (Veldhoven c.a.)						
290 Beleidsplan drink- en industriewatervoorziening						
291 Tweezijdig gebruik Zwanenburgbaan Schiphol ¹⁶⁾						
293 Zandwinning en hercultivering te Kekerdom						
294 Golfbaan 't Hout te Breda						
295 Bergingslocatie baggerspecie Ketelmeergebied ¹⁷⁾						
296 Modificatie raffinaderij Shell Pernis ¹⁸⁾						
296a Hycon-installatie raffinaderij Shell Pernis						
297 Filterpers en rwzi te Heerenveen						
298 Uitbreiding stortplaats Uden						
299 Bouwlocatie Amersfoort						
300 Corridorstudie Amsterdam - Utrecht						
301 Regionale grofvuilstortplaats zuidwest N-Holland						
305 Afvalverwijderingsinrichting Wieringermeer						
306 Herontgroning en (her)inrichting gebied Osen						
307 Noordelijke randweg Haagse regio						
308 Baggerspeciedepot Hollandsch Diep						
309 Provinciaal ontgrondingsplan Limburg						

16 Deze procedure wordt voortgezet als onderdeel van de procedure voor Schiphol en omgeving (334).

17 De m.e.r.-procedure wordt uitgevoerd in twee fasen. Van de eerste fase is het MER getoetst.

18 Dit project vindt zijn vervolg in de projecten 396a en 423.

Project

	voor- overleg	MER	toetsing	besluit- vorming	besluit genomen	evaluatie
310	Beleidsplan baggerspectie Gelderland					
311	Golfbaan Herfte - Wijthem te Zwolle					
312	Composteringsinrichting Alphen a/d Rijn					
313	Polyetheenfabriek DSM					
314	Slibontwatering oostelijke mijnstreek					
315	GFT-composteerinrichting Moerdijk					
316	Provinciaal afvalstoffen plan PAP Friesland					
317	Golfterrein 'Aerwinkel', tweede fase					
318	Stortplaats 'Gulbergen'					
319	Destillatiefabriek VOTT Europoort					
320	Mestoverslag Wanssum					
321	Slibdrooginstallatie R.I.-Oost Amsterdam					
322	Uitbreiding Afvalverwerking Botlek (AVB) R'dam					
323	Recreatiegebied 'De Groene Ster' Leeuwarden					
324	Nieuwe roosteroven AVR Rijnmond te Rotterdam					
325	Kalvergiërbewerkingsinstallatie Putten					
326	Kalvergiërbewerkingsinstallatie Elspeet					
327	Kalvergiërbewerkingsinstallatie Ede					
328	Kalvergiërbewerkingsinstallatie Barneveld					
329	Stortplaats Zevenbergen					
330	Goedcrenspoorlijn R'dam - Zevenaar - Duitsland					
331	Provinciaal afvalstoffenplan PAP Gelderland					
332	Stortlocatie 'Skinkeskans' Leeuwarden					
333	Grofvulstortplaats 'Hollandse Brug' Naarden					
334	Plan van aanpak Schiphol en omgeving					
335	Shredder Moerdijk					
336	Zuidelijke ontsluitingsweg, Boxtel					
337	Huisvuilverwerking Leiden					

Project	voor- overleg	MER	toetsing	besluit- vorming	besluit genomen	evaluatie
338 Huisvuilverwerking Rotterdam/Dordrecht	■]					
339 Woningbouwlocaties HAL-gebied	■	■	■			
340 Bedrijventerrein Wijchen/Nijmegen	■	■	■	■	■	
341 Aanleg Oostboog Flevolijn	■	■	■	■	■	
342 Woningbouw 'Over Betuwe' regio Nijmegen	■	■	■	■		
344 Composteringsinrichting Espel	■]					
345 Vernieuwing slibverwerkingsinstallatie Mierlo	■	■	■	■		
346 Noordoosttangent Tilburg	■	■	■	■		
347 Heropening AVI Leeuwarden (O.L.A.F) ¹⁹]	■	■	■	■]	
348 Bos en Golf te Vrles (gem. Assen)	■	■				
349 Afvalverbranding Zuidoost Nederland	■	■	■			
350 Overslagstation Venlo	■	■]				
351 Verblijfsrecreatie en golfbaan Steenwijk	■	■	■	■		
352 Locatiekeuze baggerdepot Hollandsche IJssel	■	■				
353 Gasgestookte warmte/krachtcentrale Moerdijk	■	■	■	■	■	
354 Tienjarenplan Afvalstoffen AOO	■	■	■	■	■	
355 Afronding omlegging Nistelrode	■]					
356 Rijksweg 34/37 Hoogeveen - Duitse grens	■	■	■	■		
357 Slibdrooginstallatie Beverwijk	■	■	■	■	■	
358 Structuurschema Elektriciteitsvoorziening	■	■	■	■		
359 Schrootverwerkingsinstallatie Kootstertille (Fr)	■	■	■	■		
360 Rijksweg 15 Ressen - Duiven	■	■				
361 GFT-vergistingsinstallatie Rijnmond	■	■	■	■		
362 Woningbouw Enschede-Glanerbrug	■	■				
363 Afvalopslag/bewerking 'Laagraven' Nieuwegein	■	■				
364 Draaitrommeloven (DTO)-10 bij AVR	■	■	■	■		
365 Warmte/krachtinstallatie UNA Diemen	■	■	■	■		
366 Binnenduinrandzone Hollum - Ballum	■	■				

19 AVI wordt niet heropend.

Project	voor- overleg	MER	toetsing	besluit- vorming	besluit genomen	evaluatie
367 Composteringsinstallatie Midden-Zeeland	■	■	■	■		
368 Waterrecreatiegebied Emmen Zuid	■	■	■	■		
369 Slibverbrandingsinstallatie Shell	■	■]				
370 Masterplan Harlingen	■	■				
371 Polymeerfabriek Shell Moerdijk	■]					
372 Infiltratie Maaskant	■	■				
373 Ondergrondse gasopslag Norg ²⁰]	■	■	■	■		
374 Drooginstallatie stapelbare mest Vefinex	■	■	■	■	■	
375 Provinciaal afvalstoffenplan PAP-III Zeeland	■	■	■	■		
376 Berging chemisch afval stortplaats Bovenveld	■	■				
377 Golfbaan 'Zuidpolder' te Veen (gem. Eemnes)	■	■				
378 GFT-composteringsinrichting Duiven	■	■				
379 Katalysatorberging DSM Geleen	■	■	■	■		
380 Vulverwerkingsbedrijf Noordoostpolder e.o.	■	■				
381 GFT-composteringsinrichting Boeldershoek	■	■	■	■	■	
382 Baggerspeciedepontie Limburg	■	■				
383 Mestcompostering Theeuwen Blitterswijk	■	■	■	■		
384 Uitbreiding Esso raffinaderij met hydrocracker	■	■	■	■	■	
385 Integraal stadsrandmodel Beers/Cuijk	■	■				
386 GFT-composteringsinstallatie Utrecht	■]					
387 Promest Zeeland	■	■				
388 Stortplaats 't Klooster' Nieuwegein	■	■	■	■		
389 Distripark Maasvlakte	■	■	■			
390 Woningbouwlocaties streekplan Utrecht	■	■	■			
391 Woningbouwlocaties Stadshagen Zwolle	■	■				
392 Uitbreiding elektriciteitscentrale RoCa-3 R'dam	■	■	■	■	■	
393 Scarabee mestverwerkingsinrichting Borculo	■	■				
394 Slibverbranding Noord-Brabant	■	■	■			

20 Aanvullende toetsing verzocht door de provincie inzake de locatiekeuze.

Project	voor-overleg	MER	toetsing	besluit-vorming	besluit genomen	evaluatie
395 MTBE-fabriek Nerefco in Europoort						
396 Golfresidentie Dronten						
397 Grootschalige mestverwerking Duiven						
398 Fleuren Compost Middelharnis						
399 Baggerberging Averijhaven Velsen						
400 GFT-vergistingsinstallatie Midden-Brabant Tilburg						
401 Golfcomplex Staaedegaard Renkum (Gld)						
402 Composteringsinr. Noord-Holland-Zuid A'dam						
403 Afvalverwerking Veendam						
404 Incinerator Aramidemaatschappij Delfzijl						
405 Gebruik Zwanenburg-/Kaagbaan Schiphol						
406 Keersluis Ramspol, tweede fase						
407 Opslag/verwerking chemisch afval Dordrecht						
408 Stortplaats Aanschoterweg Barneveld						
409 Akzo Pharma Oss, locatie II						
410 BFI overlaad/bewerkingsinr. afvalstoffen Delft						
411 Woningbouwlocaties Zaanstad						
412 Woninbouwlocatie Haarlemmermeer-West						
413 Composteerinrichting PROAV Rotterdam						
414 Open Beerdam Rotterdam						
415 Baggerspecieberging Hansweert						
416 Scarabee mestverwerkingsinrichting Sevenum						
417 Baggerberging Amerikahaven Amsterdam						
418 Uitbreiding UCN Urenco						
419 S11/N54 Zuidelijke Randweg Wateringen						
420 HFK-fabriek Dordrecht						
421 Afvalverwerking ARCG Gron./Westerkwartier						
423 Shell hydrocracker Pernis						

Project	voor- overleg	MER	toetsing	besluit- vorming	besluit genomen	evaluatie
424 Afvalstoffenterminal Moerdijk (ATM)						
425 Stadion Amsterdam						
427 Zuidelijke Ringweg Groningen (Rijksweg 7)						
428 Locatiekeuze afvalberging Helmond/Eindhoven						
429 Warmtekrachtcentrale Nijmegen (EPON)						
430 Stortplaats Smink Amersfoort						
431 Hoogers chemisch afval Geldrop						
432 Interprovinciale Structuurvisie Ede/Veenendaal						
433 Bestemmingsplan Beitel-Zuid te Heerlen						
434 Tracéstudie A4/A16						
435 Noordelijke kuststrook Lelystad						
436 Rijksweg 32 Heerenveen						
437 Afvalverwerkingsinrichting De Jong Gorcum						
438 Chemische afvalverwerking Argentia Moerdijk						
439 Stortplaats zuidoostelijke regio Noord-Holland						
440 A58 omlegging Etten-Leur						
441 A58/A16 Princeville Breda/Prinsenbeek						
442 'Flevo' milieu-en energiepark Lelystad						
443 Mestverwerking Scarabee Venray						
444 Afvalscheidings-/vergistng Dordrecht						
445 Mestverwerking Scarabee Nederweert						
446 Vlegassilo's Maasvlakte						
447 Luchtmobiele Brigade Eder/Ginkelse heide						
448 Co-treatment oxysmeltoven Budelco						
449 Mestverwerkingsinstallatie Ede						
450 Glasrecyclinginstallatie Helloo						
451 Oevergrondwaterwinning Langerak/Lexmond						
452 Uitwijkhaven Weurt						

Project	voor- overleg	MER	toetsing	besluit- vorming	besluit genomen	evaluatie
453 Golfbaan Mereveld	■	■				
454 Warmtekrachtenheid Rotterdam	■	■				
455 Zandwinning Westvaarders Wadden	■	■				
456 Natuurontwikkeling IJsselmonding	■	■				
457 Mestcompostering Heveco Grubbenvorst	■	■				
458 Grondreinigingsinstallatie Texaco Botlek	■	■				
459 Champignonmest CNC Moerdijk	■	■	■			
460 GFT-composteringsinstallatie AVU Utrecht	■]					
461 Verwerking verfesten e.a. Beuningen	■	■				
462 Wijziging C ₂ -deponie Loswalweg Rotterdam	■	■				
463 Rijksweg 73 Venlo/Maasbracht	■	■				
464 Warmtekrachtcentrale Swentibold Geleen	■	■	■			
465 GFT-composteerinstallatie Lage Weide (AVR)	■]					
466 Chemische afvalverwerking TCR R'dam-Botlek	■					
467 Locatiekeuze afvalberging ZW.Midden-Utrecht	■	■	■	■		
468 Scheldingsinstallatie Hoog Zestienhoven	■	■	■	■		
469 Grondreinigingsinstallatie BBS te Weert	■	■				
470 Secundaire weg S205/S210	■	■				
471 Golfbaan Teteringen	■	■	■	■		
472 Loswal in de Noordzee voor baggerspecie	■	■				
473 GFT-composteerinrichting Maastricht ^{21]}	■]					
474 Chemisch afval ATF Drachten	■	■				
475 Kernenergiecentrale Dodewaard	■	■				
476 Recreatie Graskullen/De Schatberg Sevenum	■	■	■			
477 Mestverwerkings-/koolstoffenfabriek Zutphen	■	■				
478 Uitbreiding stortplaats Zelhem	■	■				
479 Installatie Aluminiumalkylen AKZO Rotterdam	■	■	■	■		
480 GFT-vergistinginstallatie Lelystad	■	■				

21 Dit project wordt vervolgd onder nr. 574.

Project	voor- overleg	MER	toetsing	besluit- vorming	besluit genomen	evaluatie
481 Bedrijventerrein Vossenbergr-West Tilburg	■	■				
482 Windmolenpark Groningen	■	■				
483 Grootrch. woon- en werkloc. stadsregio Tilburg	■	■				
484 Grootrch. woon- en werkloc. stadsregio's-Hertogenb	■	■				
485 Uitbreiding AVIRA verbrandingslijn-4 Duiven	■	■				
486 Van Vliet sloop- en GFT-afval Wateringen	■	■				
487 Grondreininging Boeldershoek	■	■				
488 Rijksweg 4 Delft - Schiedam	■	■				
489 Afvalscheidings-, en vergistingsinstall. Moerdijk	■	■				
490 CBE Paktank Botlek	■	■	■			
491 Be- en verwerking halonen Hugen B.V. Zevenaar	■	■				
492 Polymerenfabriek Johnson Polymer B.V. Friesland	■	■	■			
493 Calandverbinding	■	■				
494 Kernenergie ECN Petten	■	■				
495 AVI-slakkenbehandelingsinstallatie Dordrecht	■	■				
496 Hoger Onderwijs Reactor (IRI) Delft	■	■				
497 Provinciaal afvalstoffenplan PAP-III Zuid-Holland	■	■				
498 Centr. bewerkingseenheid (CBE) Lelystad	■	■				
499 Woningbouwlocatie Dronten-West	■	■				
500 Thermische grondreiningingsinstallatie Schiedam	■	■				
501 Afvalverbr.installatie AVI-Twente Boeldershoek	■	■	■	■		
502 Drinkwaterwinning Schiermonnikoog	■	■				
503 Omleiding rijksweg 706 Halfweg/Zwanenburg	■	■				
504 Uitbreiding GFT-compost.capaciteit VAM-Wijster	■	■				
505 Stadsontwikkeling Dordrecht	■	■				
506 Woningb.- en bedrijventerr. loc. stadsgewest Twente	■	■				
507 Bouwlocatie Delfgauw te Pijnacker	■	■				
508 Reststoffenbepwerkingsinstallatie NAM Delfzijl	■	■				

Project	voor- overleg	MER	toetsing	besluit- vorming	besluit genomen	evaluatie
509 Verwijdering zuiveringsslib prov. Gr. Fr. en Dr. . . .	■	■				
510 Be- en verwerking chemisch afval Hengelo/Ensch.	■	■				
511 Omlegging Zuid-Willemsvaart 's-Hertogenbosch . .	■	■				
512 Baanverlenging Groninger Airport Eelde	■	■				
513 Intergemeentelijk Structuurplan Utrecht RBU	■	■				
514 GFT-composteerinrichting Oss	■					
515 Uitbr. verwerkingscap. zuiveringsslib Zuid-Holland	■	■				
516 Grootschalige woon- en werkloc. Eindh./Helmond	■	■				
517 Rivierdijkverbetering Bomendijk	■					
518 Industrierterrein Graetheide te Geleen	■	■				
519 Kernenergiecentrale Borssele	■	■				
520 Be- en verw.install. fotogr.restvloeist. B. op Zoom .	■	■				
521 Bosplan Bentwoud ten oosten van Zoetermeer . . .	■					
522 Grondreinigingsinstallatie Drachten	■	■				
523 Milieubeleidsplan hfdst. Verwijdering, Groningen .	■	■				
524 Centr. bewerkingseenheid (CBE) Delfzijl	■	■				
525 GFT-verwerkingsinstallatie ICOVA Den Haag	■	■				
526 Milieubeleidsplan hfdst. Verwijdering, Overijssel .	■	■				
527 Milieucentrum Deurne	■					
528 Toepassing reststoffen ILP-Wal Europoort	■	■				
529 Zeefzandreinigingsinst. Roosend./Tilburg/Helmond	■	■				
530 Stortplaats 'De Goudsberg' Lunteren	■	■				
531 Recreatiegebied Aakvlaai	■	■				
532 Uitbr. Warmte/krachtcentrale Delesto BV Delfzijl .	■	■				
533 Diepinfiltratie oevergrondwater t.b.v. ZO Utrecht . .	■	■				
534 Omleidingen Appingedam en Holwierde	■	■				
535 Internationale spoorverbinding prov. Groningen . .	■	■				
536 Landinrichtingsproject Bergen-Egmond-Schoorl . .	■					

Project	voor- overleg	MER	toetsing	besluit- vorming	besluit genomen	evaluatie
537 Stort jarosiet en gips uit oude bekkens 1+2, Budelco	■	■				
538 Dubbel eenheidsoefenterrein 'De Haar'	■					
539 Landinrichtingsproject Saasveld-Gammelke	■					
540 Landinrichtingsproject Rijssen	■					
541 Milieubeleidsplan hfdst. Verwijdering, Limburg	■					
542 Landinrichtingsproject Haren	■					
543 Milieubeleidsplan hfdst Verwijdering, Drenthe	■	■				
544 Ophoging stort 'Nauernasche Polder' Zaanstad	■					
545 Landinrichtingsproject Drachten	■					
546 Grootschalige windenergieopwekking Friesland	■	■				
547 Oprichting natte reinigingsinstallatie Den Haag	■					
548 Structuurplan 'Kloosterveen' Assen	■					
549 Golf- en countryclub 'Harderwold' Zeewolde	■					
550 Landinrichtingsproject Achtkarspelen-Zuid	■					
551 Be- en verwerkinginstall. gevaarlijk afval Uden	■					
552 Verdubbling van de N 33	■	■				
553 Uitwijkhaven Lobith (Gelderland)	■					
554 Haven- en industrieter. Axelsche Vl./Autriche Pold.	■					
555 Stortterrein Eijsden AVL Deponie B.V.	■					
556 Stortplaats Landgraaf	■					
557 Verbreding A2 rondweg 's-Hertogenbosch	■					
558 Verlengde berging zuiveringsslib in de Slufter	■					
559 Stort en verwerking afvalstoffen ZW regio N-Holland	■					
560 Be- en verwerking klein chem.afval R'dam (Roteb)	■					
561 Landinrichtingsproject Kust West Z-Vlaanderen	■					
562 Vuilstortplaats 'Braambergen' Almere	■					
563 Landinrichtingsproject ruilverkaveling Laaghalen	■					
564 Uitbreiding stortplaats 'De Ullerberg' Ermelo	■					

Project	voor- overleg	MER	toetsing	besluit- vorming	besluit genomen	evaluatie
565 Warmte/krachtcentrale Terneuzen	■					
566 Uitbreiding verwerkingscapaciteit AVR Rotterdam .	■					
567 Omleiding provinciale weg N201 Uithoorn	■					
568 Immobilisatie-installatie VBM Maasvlakte	■					
569 Milieubeleidsplan hfdst. Afvalstoffen, N-Brabant . .	■					
570 Uitwerkingsplan vierde spaarbekken Biesbosch . .	■					
571 Locatiekeuze stortplaats Achterhoek	■					
572 Reconstructie rijksweg 31, Leeuwarden-Drachten .	■					
573 Omlegging A58 Etten Leur	■					
574 GFT-composteerinrichting Maastricht	■					
575 Landinrichtingsproject Weerljs	■					
577 Aardgasbuisleiding N-gedeelte van Nederland	■					
578 Waalbandijkverbetering Gameren-Nieuwaal	■					
579 Baggerspeciebergingsplan Utrecht	■					
580 Locatiekeuze stortplaatsen prov. Gelderland	■					

ONTHEFFINGEN

Project	advies over ontheffing	ontheffing verleend	ontheffing niet verleend of vernietigd
164 Golfbaan Ruigoord	██████████	██████████	
175 Diepinfiltratie NAM (Drenthe)	██████████		██████████
178 Golfbaan Cromstrijen	██████████	██████████	
186 Golfbaan 'Het Zelle', Hengelo	██████████		██████████
189 Golfbaan Heinenoord	██████████		██████████
190 Mestverwerking Sevenum	██████████		██████████
191 Golfbaan 'De Witdonk' Meijel/Roggel	██████████		██████████
195 Recreatiepark 'De Lutte'	██████████	██████████	
197 Mestverwerking Gemert	██████████	██████████	
200 Mestverwerking Vefinex	██████████	██████████	
201 Boorspoeling Versaclean	██████████	██████████	
202 Stort Wca-grond EMK-terrein Krimpen a/d IJssel .	██████████	██████████	
206 Baggerslibberging Cromstrijen	██████████	██████████	
210 Golfbaan Rosmalen	██████████		██████████
213 Mestverwerking Scarabee Ysselsteyn	██████████	██████████	
214 Mestverwerking OVB Ysselsteyn	██████████	██████████	
233 Stort Wca-grond bij Verolme-dok I Rotterdam	██████████	██████████	
235 Golfbaan Willem Arntszhoeve te Zeist	██████████		██████████
236 Shredderinstallatie Born	██████████		
238 Stort Wca-slib Enka Ede	██████████	██████████	
9242 Hoogspanningslijn Doetinchem-Dodewaard	██████████	██████████	
249 Mestcompostering CNC Milsbeek	██████████		██████████
265 Rijksweg 59, gedeelte Rosmalen - Geffen	██████████		██████████
292 Gevudo verbrandingsinstallatie Dordrecht	██████████	██████████	
302 Pluimveemest LEGRO B.V. te Asten	██████████	██████████	
303 Recreatie- en woningbouwplan 'het Goese Meer' ..	██████████	██████████	
304 Toelating Carbo SEA boorvloeistoffen	██████████	██████████	
342 Watertransportleiding Bergambacht - Wassenaar .	██████████	██████████	
422 NAM waterinjectie Borgsweer	██████████	██████████	
426 NAM waterinjectie West-Nederland	██████████	██████████	